

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER OLGUNLUKLARINI
ETKİLEYEN AİLE FAKTÖRLERİNİN KEŞFEDİLMESİ**

Tayfun ESER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİANTEP- 2024

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER OLGUNLUKLARINI
ETKİLEYEN AİLE FAKTÖRLERİNİN KEŞFEDİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

TAYFUN ESER

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET AYAZ

GAZİANTEP- 2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL VE ONAY FORMU

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tayfun ESER tarafından hazırlanan “Ortaokul Öğrencilerinin Kariyer Olgunluklarını Etkileyen Aile Faktörlerinin Keşfedilmesi” başlıklı tez, **09/01/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYZ	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Başkanı	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞAM	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Hasan EŞİCİ	Gazi Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Tayfun ESER

09/01/2024

ÖNSÖZ

Bu araştırmayı Cumhuriyetimizin kurucusu ve başöğretmenimiz Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'e ithaf ediyorum.

Tez çalışmamda her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYAZ'a,

Tez jürimde vermiş oldukları kıymetli katkılarından dolayı Doç. Dr. Hasan EŞİCİ ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞAM hocalarım,

Çalışmalarımda bana güven veren değerli dostlarıma ve aileme,

Teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tayfun ESER
Gaziantep - 2024

**HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİN KARIYER OLGUNLUĞUNU
ETKİLEYEN AİLE FAKTÖRLERİNİN KEŞFEDİLMESİ**

Tayfun ESER

YÜKSEK LİSANS

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYZAZ**

ÖZET

Ortaokulda öğrenim gören ergenlerin, hayatlarının bir sonraki aşamasında en önemli kararlardan biri olacak olan meslek seçiminde ailenin rolü dikkat çekmektedir. Ergenlerin, kariyer olgunluğunu etkileyen aile faktörleri incelendiğinde, kültürel ve sosyoekonomik özellikler ergenlerin kariyer olgunluğunu anlamlı derecede etkilemektedir. Kariyer olgunluğu, ergenlerin yaşadığı aile ortamından ve ailenin çocuk yetiştirme tarzlarından etkilendiği ifade edilmektedir. Ebeveyn davranışlarının kariyer olgunluğun gelişiminde doğrudan etkisinin olduğunu gösteren araştırma bulgularının var olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda aileler ergenlerin kariyer olgunluklarının gelişiminde olumlu etki sağlayabilmesi, ergenin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini yerine getirmesine ve bir sonraki gelişim döneminin kariyer olgunluğu görevine hazır hale getirmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda araştırmanın amacı ergenlerin kariyer olgunluklarında ailelerin rollerinin neler olduğunu keşfetmektir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Seçkisiz olmayan örnekleme yöntemi aracılığıyla 10 öğrenci ve ebeveynleri ile bu öğrencilerin derslerine giren 10 öğretmen ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen bireysel görüşmeler içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırma sonucunda ailelerin ergenlerin kariyer olgunluğu üzerinde en yoğun etkisinin mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapma boyutu üzerinde olduğu, bunu meslek seçimine planlı yönelme, mesleki tercihlerin tutarlı olması boyutlarının takip ettiği görülmektedir. Mesleki olgunluğun boyutları arasında ailelerin rolünün en düşük olduğu alan ise bireyin özelliklerinin billurlaşmasıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kariyer olgunluğu, aile, ergenler

**HASAN KALYONCU UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMENT of EDUCATION**

**EXPLORING FAMILY FACTORS AFFECTING THE CAREER
MATURITY OF MIDDLE SCHOOL STUDENTS**

Tayfun ESER

MASTER

**Advisor
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYZAZ**

ABSTRACT

The role of the family draws attention in the career choice of secondary school adolescents, which will be one of the most important decisions in the next stage of their lives. When the roles of families affecting the career maturity of adolescents are examined, cultural and socioeconomic characteristics significantly affect the career maturity of adolescents. It is stated that the development of career maturity is affected by the family environment in which adolescents live and the family's child-rearing styles. It appears that there are research findings showing that parental behaviors have a direct impact on the development of career maturity. In this regard, families can have a positive impact on the development of adolescents' career maturity, ensuring that the adolescent fulfills the characteristics of the current developmental period and is ready for the career maturity task of the next developmental period. In this context, the main purpose of the research is to discover the roles of families in the career maturity of adolescents. The research was conducted based on case study, one of the qualitative research methods. Using the non-random sampling method, a study group was formed with 10 students, their parents, and 10 teachers who taught these students. Individual interviews conducted within the scope of the research were subjected to content analysis. As a result of the research, it is seen that the most intense influence of families on the career maturity of adolescents is on the dimension of clarification of professional knowledge and planning, followed by the dimensions of planned orientation towards career choice and consistency of professional preferences. It has been determined that among the dimensions of professional maturity, the area in which the role of families is lowest is related to the crystallization of the individual's characteristics.

Keywords: Career maturity, family, adolescents

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Alt Amaçları	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Araştırmanın Varsayımları	4
1.6. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Super'in Yaşam Boyu ve Yaşam Alanı Kuramına Göre Ergenlerde Kariyer Gelişimi ...	5
2.1.1. Merak	5
2.1.2. Araştırma	6
2.1.3. Bilgi	6
2.1.4. Rol modeller	7
2.1.5. İlgilerin gelişimi	7
2.1.6. Meslek gelişimi ve plan yapma	8
2.2. Super'in Ergen Kariyer Gelişiminin Son Evresi.....	8
2.2.1 Yeteneklerin gelişimi	8
2.2.2. Değerlerin gelişimi	9
2.2.3. Super'in billurlaşma alt evresine geçiş	9
2.2.4. İçsel süreçler ve yetenekler	10
2.2.5. Etkileşim	10
2.2.6. Sistematik etkileşim.....	10
2.3. Super'ın Yaşam Boyu Parçasındaki Beş Yaşam Dönemi	11
2.3.1. Büyüme dönemi.....	11
2.3.2. Araştırma dönemi	12

2.3.3. Mesleki bilgi.....	12
2.3.3.Mesleki benlik tasarımı.....	13
2.3.4.Benlik tasarımının tamamlanması	13
2.4. Kariyer Olgunluğu	14
2.4.1. Kariyer olgunluğunun boyutları	17
2.5. Kariyer Olgunluğunda Aile Etkisi	21
2.5.1. Ailenin psikolojik desteği ve kariyer olgunluğu	23
2.5.2. Ailenin akademik desteği ve kariyer olgunluğu	23
2.5.3. Ailenin kültürel faaliyetler desteği ve kariyer olgunluğu	24
2.6. Ebeveyn Desteği ve Kariyer Olgunluğu Arasındaki İlişkiler	24
2.7. İlgili Araştırmalar.....	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	27
YÖNTEM.....	27
3.1. Araştırmanın Deseni.....	27
3.2. Çalışma Grubu	27
3.3. Veri Toplama Araçları.....	30
3.4. Görüşme Formlarının Hazırlanması.....	30
3.5. Görüşme Formları	31
3.5.1. Öğrenci Görüşme Formu	31
3.5.2. Öğretmen Görüşme Formu.....	32
3.5.3. Ebeveyn Görüşme Formu	33
3.6. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	33
3.7. İnanırcılık ve Tutarlık.....	34
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	36
BULGULAR	36
4.1. Meslek Seçiminde Planlı Yönelme	38
4.1.1. Aile sosyal desteği.....	38
4.1.2. Aile önerileri.....	39
4.1.3. Mesleki tercih serbestliği	39
4.1.4. Ailenin ekonomik koşulları.....	40
4.1.5. Ailenin mesleki tercih baskısı	40
4.1.6. Ailenin olumsuz mesleki deneyimleri	40
4.1.7. Ailenin mesleki hedef belirlemede destek olmaması	41
4.1.8. Ailenin mesleki bilgi yetersizliği.....	41
4.2. Mesleki Bilgilerin Belirginleşmesi ve Planlama Yapma	42
4.2.1. Ailenin mesleki bilgi desteği.....	42
4.2.2. Aile üyelerinin çocuklarına rol/model olması	43
4.2.3. Ailenin istihdam kaygısı	43

4.2.4. Ailelerin çocuklarının kariyer planlarını engellemesi	44
4.3. Bireyin Özelliklerinin Billurlaşması	44
4.3.1. Ailelerin çocuklarının ilgilerini fark ettirmesi.....	45
4.3.2. Ailelerin çocukların özellikleri ile mesleğin uyumluluğuna dikkat etmesi	46
4.3.3. Ailenin çocuklarının yeteneklerini fark ettirmesi.....	46
4.3.4. Ailenin çocuğunu tanıma yetersizliği	46
4.4. Mesleki Tercihlerin Tutarlılığı.....	47
4.4.1 Ailenin ilgi duyulan mesleğe yönlendirmesi.....	47
4.4.2. Aile beklentileri	48
4.5. Akılcı Meslek Tercihleri Yapma	48
4.5.1. Ailenin çocuklarının kariyer hedeflerini desteklemesi	49
4.5.2. Ailenin çocuklarına mesleki hedef belirlemesi	50
4.5.3. Ailenin mesleki karar baskısı	50
4.5.4. Ailenin sosyoekonomik koşulları	51
4.5.5. Ailenin çocuklarının kısa yoldan meslek sahibi olmasını istemesi	51
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	53
TARTIŞMA	53
5.1. Meslek Tercihinde Planlı Yönelme.....	53
5.2. Mesleki Bilgilerin Belirginleşmesi ve Planlama Yapma	54
5.3. Bireyin Özelliklerinin Billurlaşması	55
5.4. Mesleki Bilgilerin Tutarlılığı.....	56
5.5. Akılcı Meslek Tercihi Yapma.....	57
ALTINCI BÖLÜM.....	59
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
6.1. Araştırmaya İlişkin Sonuçlar	59
6.2. Öneriler.....	60
6.2.1. Öğretmenlere ve psikolojik danışmanlara yönelik öneriler	60
6.2.2. Ailelere yönelik öneriler	61
6.2.3. Araştırmacılara yönelik öneriler.....	62
6.2.4. Politika yapıcılara yönelik öneriler.....	62
KAYNAKÇA	64
EKLER	71

KISALTMALAR

E: Ebeveyn

Ö: Öğrenci

ÖRT: Öğretmen

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kariyer Olgunluğunun Boyutları ve İlişkili Davranışları	17
Tablo 2. Öğrenci Katılım Tablosu.....	28
Tablo 3. Ebeveyn Katılım Tablosu.....	29
Tablo 4. Öğretmen Katılım Tablosu.....	30

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörleri	37
Şekil 2. Meslek seçimine planlı yönelme boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli.....	38
Şekil 3. Meslek bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapma boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli.....	42
Şekil 4. Bireyin özelliklerinin billurlaşması boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	45
Şekil 5. Mesleki tercihlerin tutarlılığı boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli.....	47
Şekil 6. Akılcı meslek tercihi yapma boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli.....	49

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Super (1955), kariyer olgunluğunu ergenlik dönemiyle ortaya çıkan kavramlardan birisi olduğunu ifade etmiştir. Kariyer olgunluğu, ergenlik dönemi itibariyle başlayan hayali meslek seçimlerinden bireyin emeklilik dönemine kadar göstermiş olduğu mesleki gelişimin tamamı olarak ifade edilmektedir. Super (1982), kariyer olgunluğunu beş temel boyutunu tanımlamaktadır. Bu beş temel boyut; meslek seçimine yöneliş, bilgi toplama ve planlama, meslek tercihinin tutarlılığı, çalışmaya yönelik tutumun billurlaşması, meslek tercihinin akılcılığı olarak ifade etmiştir.

Ortaokulda öğrenim gören ergenlerin, hayatlarının bir sonraki aşamasında en önemli kararlardan biri olacak olan meslek seçiminde ailenin rolü dikkat çekmektedir. Ailelerin, ergenlerin kariyer olgunluğuna olan etkileri incelendiğinde, ailenin sahip olduğu kültürel ve sosyoekonomik özelliklerin ergenlerin kariyer olgunluğunu etkilediği görülmektedir (Köse ve Yaygın, 2015). Ailelerinin ergenlere olan ilgilerinin ve bağlılıklarının kariyer olgunluk seviyesini etkilediği bilinmektedir (Keller ve Whiston, 2008). Ergenler kariyer olgunluğunun hızlı geliştiği bu dönemde aile ortamı, ergenlerin kariyer olgunluğu açısından çok önemlidir (Erdoğan, 2007).

Ergenlerin sağlıklı bir şekilde kariyer olgunluğunu gerçekleştirmesi için Super'ın (1990) önerdiği öğrenme merakı, araştırma yapma, ilgileri geliştirme, meslekler hakkında bilgi edinme, benliği geliştirme, plan yapma, içsel denetimi geliştirme, gelecek perspektifi geliştirme gibi tutum, davranış ve becerilere sahip olması gerekmektedir. Ancak bu bireylerin kariyer olgunluklarını zenginleştirme sürecinde en büyük görev ergenlerin ailesine düşmektedir.

Kariyer olgunluğu gelişiminin ergenlerin içinde yaşadığı aile ortamından ve ailenin sahip olduğu çocuk yetiştirme tarzlarından etkilendiği ifade edilmektedir (Lim vd., 2010). Ebeveyn davranışlarının kariyer olgunluğun gelişiminde doğrudan etkisinin olduğunu gösteren araştırma bulgularının var olduğu görülmektedir (Karaca vd.,2019). Aileler, ergenlere eğitsel ve mesleki gelişimleri hakkında bilgi verdiği (Fouad, vd., 2008); ülkemizde ise ailelerin ergenlere finansal destek, bilgi desteği, aile desteği, inanç ve değer sistemiyle ilişkilerini inceleyen araştırmalar yapıldığı bilinmektedir (Dursun ve Kara, 2019)

Ergenlerin kariyer olgunluk düzeylerinin gelişiminde; sosyal çevre desteği, ebeveyn eğitim düzeyi, ebeveyn tutumu, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey gibi faktörlerin etkili olduğunu ortaya koyan araştırma bulgularının var olduğu görülmektedir (Blustein, vd., 2002). Özellikle ergenlik döneminin ilk yıllarında kariyer olgunluklarında beceri geliştirmelerinde en büyük görev ebeveynlere düşmektedir (Özünü ve Bacanlı, 2015). Ergenlerin kariyer olgunluğunu nasıl oluştuğunu araştıran kariyer gelişimi kuramcıları, ergenlerin kariyer olgunluklarında aile ile ergen ilişkilerinde önemli roller olduğunu açıklamışlardır. Araştırmalara bakıldığında ebeveynlerinin ergenlere yönelik ilgi ve davranışlarının kariyer olgunluğuna etkilerinin neler olduğunu keşfetmeye yönelik bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Super, ergenlik dönemi itibariyle kariyer olgunluğunu ihtiyaçları yönünde çeşitlendirerek ergenlerin sonraki yaşamsal süreçlerinde kariyer gelişimine temel oluşturduğunu belirtmektedir (Bacanlı ve Sürücü, 2011). Bazı ergenler, ailelerin sergiledikleri ilgi ve davranışlarından dolayı kariyerlerini daha kolay yönlendirebilirken bazı ergenler ise ailelerinden özel ilgi ve ihtiyaçlara gereksinim duymaktadır. (Çine, 2022).

Ergenlerin kariyer olgunluğunda aile faktörü, dört boyuttan meydana gelmektedir. Bu boyutlar; bilgi desteği, finansal destek, ailenin beklentileri, değerler ve inançlardan oluşmaktadır. (Özünü ve Bacanlı, 2015). Bilgi desteği boyutu; ailenin çocuğunun kariyer olgunluğuna vermiş olduğu bilgi düzeyini ifade eder. Finansal destek boyutu; ailenin çocuğuna kariyer olgunluğunda çocuğa sunduğu maddi desteği ifade eder. Ailenin beklentileri; ailenin çocuğunun cinsiyetine, ailenin tutumlarına ve kültürel yapısına göre kariyer gelişim olgunluğunun yapılandırmasına yönelik beklentileri ifade ederken, değer ve inançlar boyutu ise ailenin çocuğunun kariyer kararı yaparken ailesinin sahip olduğu dini, etnik, değer ve inançları dikkate alacağını konusunda beklenti içerisinde olmasını ifade etmektedir. (İşgör ve Sezer, 2008; Özünü ve Bacanlı, 2015).

Kariyer gelişimini etkileyen aile faktörlerine bağlı yapılan araştırmalara genel olarak değerlendirildiğinde aile ilgi ve davranışlarının ergenlerin kariyer olgunluklarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği anlaşılmaktadır. Ergenlerin gerek mesleki tercihlerinde gerekse mesleki araştırmalarında ebeveynlerin rolü anlamlı ölçüde ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu süreçler dâhilinde ebeveynlerin çocuklarını kolay yönlendirme yapabildiği, ilgi ve taleplerine karşı çocukların talep ve ilgilerinin yeteri kadar direnç sağlayamadıkları algısı uyandırmıştır. Tüm bu süreçler ile birlikte ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerini derinlemesine keşfetme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynlerinin davranışlarının kariyer olgunluğuna etkilerinin keşfedilmesi literatüre fayda sağlayacaktır. Bu kapsamda ergenlerin kariyer olgunluğu sürecinde anne baba davranışlarının keşfedilmesi, ergenlerin meslek seçiminde vereceği kararı nasıl etkilediğini somut bir Şekilde açıklamayı sağlayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Ailenin ilgi ve davranışları ergenlerin kariyer olgunluklarına ne olude etkili olduğu araştırılması gereken bir konudur. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışları ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen bir sonuç çıkarması beklenmektedir (Aliyev ve Tunç, 2017). Ailenin eğitim düzeyi, aylık ekonomik geliri, kültürel yaşayışı, ailenin yaşayış biçimi, ailenin demokratik tutumları ergenlerin kariyer gelişimini etkileyecek unsurlar olduğu yapılan araştırmalarda anlaşılmaktadır.

1.3. Araştırmanın Alt Amaçları

Bu araştırmanın alt amaçları ortaokul ogrencilerinin kariyer olgunluklarının alt boyutları olan meslek seçiminde planlı yönelmeyi, meslek bilgilerinin belirginleşmesi ve planlama yapmayı, meslek tercihlerinin tutarlılığını, bireyin özelliklerinin billurlaşmasını ve akılcı meslek tercihleri yapmasını etkileyen aile faktörlerini keşfetmektir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi meslek seçiminde önemli adımların atıldığı ve bireyin kendisini tanımaya başladığı kritik bir surectir. Aynı zamanda ergenlik dönemi yetişkinliğe geçiş sürecinden önce çatışma ve karmaşaların yaşandığı önemli bir dönem olarak görülmektedir (Talu ve Gümüş, 2020). Ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen ailenin faktörleri temel alınarak açıklanmaya çalışılan kariyer olgunluğu, gunumuz kariyer gelişim modelleri çerçevesindeki önemini arttırmaktadır. Bu durum ergenlerin okullarında görev yapan ogretmenlerin goruşlerinin de değerlendirilmeye alınmasıyla önem kazanmaktadır.

Kariyer olgunluğunun karmaşık bir süreç olduğunu ve bu süreci açıklayacak kuramın da bir butunun parçalarından oluşması gerektiğini ifade eden Super, kuramın farklı bölümlerden oluştuğunu ifade etmektedir (Freeman, 1993). Kariyer olgunluğu sürecinde yer alan ebeveyn ve ergen etkileşiminde ergenlerin kariyer seçimlerinde ebeveyn etkisine odaklanılmıştır (Collin ve Guichard, 2011). Ebeveynlerin ve ergenlerin kariyer olgunluklarının gelişimine vurgu yapan bu durum aile faktorunun araştırılması ihtiyaını oluşturmuştur.

Son yıllarda, ailelerin ergen çocuklarına meslekler, eğitim ve kariyer seçenekleri, finans kaynakları hakkında bilgi ve destek verme, çocuklarının kariyer seçimine ilişkin beklentileri,

yaşam değerleri ve inançları bakımından etkileme gibi tutum ve davranışlarının kariyer olgunluklarına etkilerini inceleyen araştırmaların yapılması giderek önem kazanmaktadır (Fouad vd., 2008). Bu araştırmada kariyer olgunluğunun ailesel faktörlere bağlı olarak çalışılması, ergenlerin kariyer olgunluğunun engellerini ortadan kalkmasına çözüm oluşturabileceğinden önem arz etmektedir. Araştırmanın sonuçlarının ergenlerin kariyer olgunluğunu etkileyen ailesel faktörleri keşfederek ergenlerin mesleki karar verme becerilerindeki başarılarını arttırmaya yönelik daha güncel uygulamaların geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. Araştırmanın bir diğer önemi de ergenlerin kariyer olgunluğuna etki eden aile faktörlerinin oluşturulmasına kaynaklık edecek bilgi ortaya koymasını sağlayacaktır. Bu araştırmayla ergenlerin kariyer olgunluklarının gelişimine katkı sağlayacak süreçlerin oluşturulması beklenmektedir. Ayrıca araştırma sonucunda ailesel faktörlerin farklı yaş gruplarına yönelik etkilerinin keşfedilmesini sağlayacak çalışmaların da gerçekleşeceği öngörülmektedir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Ebeveyn davranışlarının ergenlerin kariyer olgunluklarını doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileyeceği varsayılmıştır.
2. Ailenin yaşam biçimi, sosyoekonomik ve kültürel yaşantısının ergenlik dönemindeki çocuklarının kariyer gelişimini anlamlı ölçüde etkileyeceği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Kariyer Olgunluğu: Super (1963) kariyer olgunluğunu, ergenlerin kendilerinden beklenen mesleki gelişim görevlerini üstlenme, ders, meslek alanı ve meslek seçimine hazır olma düzeyi olarak tanımlamaktadır. Savickas (1984) ise kariyer olgunluğunu bireyin içinde bulunduğu gelişim dönemine ait kariyer gelişim görevlerinin üstesinden gelebilme becerisi olarak ifade edilmiştir. Freeman (1993) ise kariyer olgunluğunu bireyin çevresiyle etkileşime girmesi sonucu oluşan bilgi ve deneyimlerine dayalı psikolojik bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Aile: Aile; bireylerin bedensel, duygusal, ekonomik ve psikolojik bağları olan, aralarında geçmişten gelen ortaklıkları olan ve her bir üyenin kendini aynı evin bir parçası olarak kabul ettiği yapıdır (Gladding, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın temel faktörleri olan ergenlerde kariyer gelişimi, kariyer gelişiminde aile etkisi ve kariyer olgunluğu hakkında kuramsal bilgilere yer verilmiştir. İlk olarak ergenlerde kariyer gelişimi üzerine durulmuş, daha sonra kariyer olgunluğunun ailesel faktörler hakkında bilgi verilmiş ve son olarak kariyer olgunluğu ile bölüm sonlandırılmıştır.

2.1. Super'in Yaşam Boyu ve Yaşam Alanı Kuramına Göre Ergenlerde Kariyer Gelişimi

Bu bölümde kariyer olgunluğunda bilişsel ve duyuşsal faktörler tanımlanmakta ve Super'in ergen kariyer gelişimi kuramı açısından tartışılmaktadır. Kariyer olgunluğu kavramının kullanılmasıyla ergenlerin mesleki gelişiminin oluşumuna nasıl farkına varacaklarına ilişkin bilgiler verilmektedir. Super (1988), ergenlerin kariyer karar verme, planlama yapabilme ve zaman perspektifi bakımından kendilerini nasıl geliştirdiklerini bir model geliştirerek açıklamıştır. Modelde ergenlerin en temel dürtüsü olan merak, araştırma, bilgi edinme, rol modeller, ilgilerin gelişimi, benlik kavramı ve plan yapma süreci ile tamamlanmaktadır. Ergenler merak duygularını araştırarak doyururlar. Araştırma neticesinde bilgi kaynağı oluşur. Bilginin önemli kaynağını ise rol model oluşturur. Rol modeller, ergenlerin taklit etmek istediği kişiyi ifade eder. Rol modellerinden ve araştırma etkinliklerinden sağlanan bilgiyle ergende ilgi gelişimi oluşur. Bu aşamadan sonra benlik kavramı ve plan yapma becerisi gelişir. Aşağıda sırası ile modelin gelişim aşamalarından bahsedilmiştir.

2.1.1. Merak

Merak insanlar arasındaki en temel ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. Buna göre ergenler büyüme evresinde gelişmekte olan merak duygularıyla güçlü yönlerini, sınırlı yönlerini, ilgilerini, değerlerini, yeteneklerini, becerilerini ve kişilik özelliklerini fark ederek "ben kimim?" sorusuna cevap aramaktadır (Hartung, 2015). Super ise (1988), ergenlerde merak davranışlarını anlayabilmek ve araştırmak için merak yaklaşımını incelemiştir. Super'a göre ergenlerin fiziksel veya sosyal ihtiyaçları değiştiği zaman merak duygusu ortaya çıkmaktadır. Bir çocuğun en temel ihtiyaçları olan açlık, susuzluk, yalnızlık gibi dürtüler gibi meslekleri incelemek öncelikle merak duygusuyla ortaya çıkartmaktadır. Super (1982), ergenlerin kariyer olgunluğunu göstermesinin karşılıklarına çıkacak seçimlerle ilgilenmelerinin merakla bağlı olduğunu açıklamıştır.

2.1.2. Araştırma

Araştırma döneminde olan ergenler, bu dönemde bireysel özellikleri ve mesleki özellikleri arasında ilişki kurmaya başlarlar. Bu dönemde ergenler ilgileri, yetenekleri, değerleri vb. pek çok bireysel özellikleri hakkında araştırma yaparlar. İlgilerini çeken etkinlikleri yaparken aynı zamanda bu etkinliklerde ne kadar başarılı olabileceklerini keşfederler. Meslek seçimi ile ergenlerin bireysel özellikleri arasındaki yakın ilişkiyi gözlemlerler (Super, 1990).

Super (1990), ergenlerin kariyer olgunluğunu elde etmek için mesleki araştırmalara uygun belirli bir merakla sahip olmak gerekliliğini ifade eder. Merak mesleki araştırmalarda elde edilen bilgilerin oluşmasını sağlar. Ergenlerde merak duygusu araştırma yapmalarına yol açar. Merak ve araştırma arasındaki en önemli fark merakın bilgi edinme isteğinden kaynaklanmaktadır. Ergenlerde araştırma davranış isteği engellendiğinde çocuk çatışma yaşar. Çevresi ile ilişkilerinde daha az ilgi sergilerler hâlbuki araştırma bir eylemken merak bir ihtiyaçtır. Araştırma evresinde ergenler planlı bir şekilde ileriye bakma yeteneği ile özdeşleştirilen bir gelecek planlamasına teşvik edilirler (Savickas, 2001). Bu süreçte en önemli husus ergenin kendisini işte ve diğer rollerde hayal ederek bu rollerin yaşamındaki önemini kavramasıdır (Hartung, 2013). Chak (2002), ise Super (1990)'ın ergenlerin araştırma becerisine ek olarak ergenlerde araştırma davranışını ebeveynlerin nasıl engellediğini açıklamış ve ebeveynler tarafından ergenlerin araştırma arzuları engellendiğinde ergenlerin çalışma motivasyonunda azalma meydana geldiğini, çalışma motivasyonunda azalma meydana gelen çocukta ise kariyer ile ilgili araştırma isteğinde geri çekilme olacağını, bunun kariyer olgunluğunun gelişiminde de güçlükler meydana getireceğini açıklamıştır.

2.1.3. Bilgi

Super (1990), bir ergenin akılcı bir mesleki tercihte bulunabilmesi için meslekler hakkında tutarlı bir bilgi kaynağına sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Ergenler kapsamlı bir değerlendirme yapabilmesi için mesleki araştırmalar sonucunda elde ettiği tüm bilgileri değerlendirir. Açıkça, bilgiyi öğrenmek ergenin başarılı olması için temeldir. Super'in çalışmalarında sıklıkla vurguladığı nokta ergenlerin gelişimleri yoluyla bilgiyi edinme sürecinin nasıl olduğu konusundaki farklılıklarıdır. Super (1990), ergenlerin bilgiye ulaşmadaki bu dönemde kariyer planlaması yapabilecek hayal dünyasını canlandırabilirler ve kariyer olgunluğunun bir üst basamağına geçebilirler. Okullardaki psikolojik danışmanlık ve rehberlik programlarının ergenlerin bilgi edinmesi açısından hazırlanması ergenlerin bilgi edinmesi açısından faydalı olacaktır (Özyürek, 2013).

Super (1982), ergenlerin kariyer olgunluğunun göstermemelerinin başlıca sebebinin karşılıklarına çıkacak seçimler ile ilgili bilgilerinin olmaması olarak açıklamıştır. Buna göre bir ergen iş dünyasını önemsiyorsa veya iş dünyası hakkında bilgi sahibiyse mesleki unvanları kullanan ilgi envanterlerinin ergen için yanıltıcı puanlar üretebileceğini ileri sürmüştür.

2.1.4. Rol modeller

Ergenlerin mesleklerine karşı bakış açılarında ebeveyn etkisini Trice ve Tillapaugh (1991) tarafından yapılan araştırmayla açıklanmaya çalışılmış ve ergenlerin kariyerlerine karşı bakış açılarında ebeveynlerin kendi mesleklerinden sağladığı doyum ile etkilendiğini ortaya koymuştur.

Gibson (2004), ebeveynlerin rol modelleri ergenlerin ihtiyaç ve isteklerinin temsili olduklarını açıklamıştır. Örneğin çocuk babasının yaptığı mesleği kariyer algısında bir yere ekleyebilir. Çocuk-ebeveyn rol modeller önemli ölçüde etki alanı oluşturmaktadır. Bu kişiler rol modeller veya ergenin hayatında önemli bir rol oynayan etkili ve yardımcı insanlardır ve bunlar çalışma dünyalarını geliştirmede ergenler için önemli anahtar figürlerdir (Super, 1990). Ergenler öncelikle ebeveynlerini rol model alırlar ve onların davranışlarını taklit ederler. Böylece ergenlerin ebeveynlerinden görmüş oldukları doyuma göre doğrudan etkilenirler (Trice ve Tillapaugh, 1991). Ergenler için diğer anahtar figürler de benlik kavramına ilişkin önemli kişilerdir. Bu kişiler ergenlerin arzu istek ve gereksinimlerini temsil edebilirler (Gibson, 2004).

2.1.5. İlgilerin gelişimi

Super (1990), ergenler üzerinde yaptığı çalışmalarda ilgilerin gelişimindeki yeterlilik duygusunun gelişimiyle beraber olduğunu rapor etmiştir. Ergenlerin büyümesiyle ilgi ve yeteneklerinde büyük oranda düşme görülmüştür. Ergenlerin beliren ilgilerini teşvik etmek, ergenlerin kariyer algılarındaki gelişimini etkiler. Özellikle ergenlerin ilgi ve yetenekleri hakkında konuşmak, ergenlerin kariyer planlamasına yardımcı olur.

Ergenler kendi gerçeklikleri doğrultusunda neyi sevdiklerini veya sevmediklerini keşfederler. Yaşadığı çevre hakkında bilgi sahibi olmaya başladıkça kendi mesleki ilgi alanlarını oluştururlar (Super, 1994). İlgilerin gelişimi ergenlerin yeterlilik duygusuna da geliştirmektedir. Diğer taraftan gelişen yeterlilik duygusu ilgilerini de arttırmaktadır (Tracey, 2002).

2.1.6. Meslek gelişimi ve plan yapma

Super (1953) mesleki gelişimini uygulama süreci olarak açıklamıştır. Super, meslek gelişimini bireyin biyolojik özelliklerinden ve bireyin üstlendiği sosyal rollerden etkilenecek oluştuğunu görmüştür. Meslek gelişimi ön ergenlik dönemiyle birlikte belirmeye başlar. Çocuk ailesine, çevredeki diğer insanlara ve nesnelere karşı ilgisi artar ve keşfetme ihtiyacı ortaya çıkar. Diğer insanlarla ilişkilerinde ergenler kendileriyle olan farkları ortaya çıkarmak ister. Üstelik çevresinde tanımladığı önemli rol modelleri gözlemleyerek kariyer algılarını yönetmeye başlarlar.

2.2. Super'in Ergen Kariyer Gelişiminin Son Evresi

Super (1990)'ın ergen kariyer gelişim evreleri kariyer olgunluğu açısından tartışılmıştır. Kariyer olgunluğu kavramının kullanılmasıyla bireylerin ilgi ve yeteneklerin oluşumunun farkına varışına ilişkin süreçleri ele almıştır. Super'in (1955) ergen kariyer gelişimi aşamaları çocuklukta merak ve fantezi evrelerinden oluşmaktadır. Ergenlerin kariyer olgunluğu yaklaşık 8 yaşından itibaren başlayarak mesleki becerilerinin yerini almaya başlar. Bu evre ana hatlarıyla şu şekildedir. 1) Yeteneklerin gelişimi 2) Değerlerin gelişimi 3) Billurlaşma alt evresine geçiş.

2.2.1 Yeteneklerin gelişimi

Super (1990)'a göre, yeteneklerin gelişimi 12-14 yaş aralığında gelişir. Ergenlerle yapılan görüşmelerde kendi ilgi ve yeteneklerin muhtemelen birkaç yıl öncesinden kesin bir şekilde değerlendirirler. Örneğin iyi bir futbolcu olmak isteyen bir ergen yaşının ilerlemesiyle futbola olan ilgi ve yeteneğinin ne ölçüde olduğunu tam olarak algılamaya başlarlar. Bu sebepler ergenlerin ileriki yıllarında kariyer olgunluğunda kendilerini daha gerçekçi görmeye başlarlar.

Ergenler kendi ilgi ve becerilerini tanımlarında psikolojik danışmanların rolü oldukça önemli bir faktördür. Eğer ergenler yeteneklerini değerlendirmezlerse mesleki seçimler konusunda karar vermek onlar için oldukça zor bir durum olacaktır. Bu süreçte ergenlerin kendi ilgi ve yeteneklerini değerlendirmede onlar adına ebeveynleri karar verebilirler.

Super'in ortaya koyduğu farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen kariyer olgunluğu teorisinde ergenlerin değişimlere sorunsuz şekilde uyum sağlayabilmesi ve kariyer hayatlarında sorunsuz bir şekilde sahip oldukları roller arası geçişlerde dengeyi koruma yeteneğini ifade etmiştir (Koen, 2012).

Yeteneklerin gelişimi ergenlerin özellikle beklenmedik anlarda gerçekleşen kariyer değişikliklerine başarılı bir şekilde uyum sağlayabilme özelliklerini anlatmaktadır. Yeteneklerin gelişimi kariyer yolunda başarılı olabilmek için gerekli uyumu sağlayabilme durumudur (Chen, 1998). Kariyer yeteneği yüksek olan ergenlerde mesleki hedefler doğrultusunda karar verme davranışları gözlemlenmektedir (Park ve Park, 2020).

2.2.2. Değerlerin gelişimi

Super, Thompson ve Lindeman'a (1988) göre bireylerin yaşamı boyunca farklı değerler farklı zamanlarda ortaya çıkar ve değerler zamanla önemli hale gelir. Ergenler karar verme sürecinde verecekleri kararlarda değerlerini göz önünde bulundurma eğilimi gösterirler. Ergenler içlerinde bulunduğu karmaşık dünyadan kurtulmak için seçim yapma ihtiyacı hissederler.

Ergenlerin genel olarak karşılaştıkları zorluklar ile etkili bir şekilde mücadele edip, bu zorluklara karşısında baş etme becerisine sahip ergenlerin yetenekleri çerçevesinde değerlerin geliştiği gözlenmektedir (Levinson, 1986). Aynı zamanda ergenlerin kariyer olgunluğunun sürdürülebilir gelişimine katkı sağlayacak kaynakları tanımlamaktadır. Bu nedenle ergenlerin sürdürülebilir kariyerlerinin geliştirmesinde değerler ön plana çıkmaktadır (Ataç vd., 2019)

2.2.3. Super'in billurlaşma alt evresine geçiş

Super (1955), billurlaşma evresinde ergenlerin mesleki tercihlerinde seçenekler arasında geçiş başlamaktadır. Başlangıçta ergenler buldukları ortamı tanımakla ilgilenir, daha sonra kendilerini geliştirmeye ve yeteneklerini göstermeye çalışırlar. Bu dönem kendi içerisinde içsel süreçler ve yetenekler, etkileşim ve sistematik etkileşim alt basamaklarından oluşmaktadır. Billurlaşma dönemi diğer bir ifadeyle geçiş dönemi olarak adlandırılır. Ergenliğin ilk dönemlerinde geçiş dönemi henüz ortaya çıkmadığı için bu dönemde ergenin karar verme süreci daha somut ve detaydan uzaktır. Gelişim süreci ilerleyip soyut kavramları daha belirgin bir ölçüde düşünmeye başlayan ergenlerin daha sistematik ve daha gerçekçi karar verme gerekliliğini anlamlandırır. Super (1955)'in ergen kariyer gelişiminin son büyüme evresinin değişiklikleri ise sırayla içsel süreçler ve yetenekler, etkileşim ve sistematik etkileşimdir

2.2.4. İçsel süreçler ve yetenekler

Ergenler kariyer seçimini başarıya öncülük eden bir eylem olarak görürler. Bu sebeple ergenler bir kariyere rehberlik edeceği farkındalığına erişirler. Yaklaşık 11 yaşlarında başlayan içsel süreç ve yetenekler başarma yeteneğinin farkındalığı ve diğer görevlerde yaşanan güçlüğün farkındalığı vardır. Aynı zamanda beceri gerektiren mesleklerin farkındalığı da bu dönemde yer almaktadır.

Ergenlerin kariyer seçimi yaparken benliklerine ve yeteneklerine ilişkin inançları ile kariyer fırsatlarının değerleri hakkındaki inançlarını temel aldığını savunmaktadır. Ergenlerin kariyer tercihi, içsel faktörlerin (entelektüel ilgi, yetenek vs.) yanı sıra dışsal faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir. İnançlar, ergenlerin geçmiş deneyimleri ile öğretmen ve aile gibi sosyal çevrelerinin tutum ve beklentilerine yönelik algılarına dayanmaktadır (Marangoz vd., 2018)

2.2.5. Etkileşim

Ergenler mesleklere farklı bir şekilde değer verebilirler. Meslekleri saygınlık açısından sürekli değişken olarak görebilirler. Bu dönemdeki ergenler eşsiz yeteneklere, fiziksel özelliklere ve değerlere sahip olduklarını fark ederler. Kariyeri bütünleyen her parça birbiri ile etkileşim halinde olduğundan bu sistemin aynı zamanda bir etkenidir. Her sistem kendini meydana getiren daha küçük alt sistemlerden oluşur. Bir sistem alt sistemlerden oluşurken kendisi de başka sistemlerin bir parçasıdır. Tüm sistemler bağımsızdır, aynı zamanda birbiriyle etkileşim halindedir. Bununla beraber parçaların ve bütünlerin ilişkisi dengededir (Demircioğlu vd., 2023)

Ergenlere, kendine özgü kariyer planı yapılırken de esnek alanlar bırakmayı; geleceğini planlarken, değişmez planlar yapmamasını gerekli görür. Ergenler çevreyle olan etkileşimi, çevrenin bireye olan yansıması ya da ergenin çevresine yansıttıkları tüm sistemi etkileyip zaman içinde bir değişim yaratabilmektedir. Sonrasında olasılıkları kabul ederek farklı tercihlere kendini açık tutabilmesi, mücadeleci ve gelişim odaklı kalmasını sağlayan temel kriterlerden biri halini alır (Patton ve McMahon, 2014).

2.2.6. Sistematik etkileşim

Bu evrede ergenler karmaşık kariyer kararları verebilirler. Ergenler yeteneklerini ayırt edebilmesi ve bu yeteneklerin farkına varabilmesi için bir sistem kurmalarına ihtiyaçları vardır.

Her sistem kendini meydana getiren daha küçük alt sistemlerden oluşur. Bir sistem alt sistemlerden oluşurken kendisi de başka sistemlerin bir parçasıdır. Tüm sistemler bağımsızdır, aynı zamanda birbirleriyle etkileşim halindedir. Bununla beraber parçaların ve bütünlerin ilişkisi dengededir (Malach ve Yafe, 2001). Ergenler aynı zamanda birtakım mesleklerin gerektirdiği değişik ilgi ve yeteneklerin farkına varırlar ve bu yetenekleri geliştirmenin yollarını keşfedebilmeleri için bir sisteme ihtiyaç oluşur. Böylelikle ergenler ilgi ve yeteneklerini değerlendirdikçe bir meslekte kendileri için neyin önemli olduğunun farkına varırlar.

2.3. Super'ın Yaşam Boyu Parçasındaki Beş Yaşam Dönemi

Bu dönemler doğrusal ve yordanabilir bir sıra ile izlenir. Her biri belirli yaşlarla ilgilidir. Büyüme çocukluk, araştırma ergenlik, Yerleşme (kurma, tesis etme) genç yetişkinlik ve çekilme, yaşlılık dönemiyle ilgilidir.

2.3.1. Büyüme dönemi

Super (1955)'a göre ortaokul yıllarının sonlarına doğru ergenlerde kendi kararlarını verebilme ve görevleri başarıyla yerine getirme konusunda başarı eğilimi gösterirler. Dönem sonunda ise yetişkinler gibi düşünebilmeleri beklenir. Yani, bir yetişkin geçmiş, şu an ve gelecek kavramlarının ne anlama geldiğini bilerek, kısa-orta-uzun vadeli hedefleri olduğunu tartışabilir. Ancak ergenler geleceğine yönelik düşünce geliştirmekte zorluk çekebilirler. Bu davranışları ergenler yaptıkları ölçüde sorun çözme becerileri ve kariyer olgunluk düzeyleri gelişebilir.

Çocukluk yıllarındaki araştırma davranışları çeşitli şekillerde başlatılmaktadır. Örneğin, bu davranış kazara ortaya çıkabileceği gibi, bilerek ya da sistemli bir şekilde de ortaya çıkabilir. Ergenler, bir öğretmen ya da yetişkinin istemesi sonucunda da araştırmaya başlayabilirler, kendi inisiyatifleriyle de başlayabilirler. Araştırma yapan çocuk hem geçmiş hem de şu andaki yaşantılardan yararlanabilir. Ergenler, bir araştırma etkinliği sırasında hem öğrenebilir hem de eğlenebilir. Eğer okulda ya da diğer çevrede bir beceriyi gerektiği gibi öğrenebilirlerse, daha sonra bu beceriyi kendi inisiyatifleriyle kullanabilirler. Bir araştırma davranışı diğer araştırma davranışlarını yapılmasını sağlayabilir. Bilgilenme, bir eğitim-öğretim programı için temeldir. Büyüme döneminde öğrenilen bilgiler ergenlik ve yetişkinliğin temelini oluşturmaktadır.

2.3.2. Araştırma dönemi

Ergenlerin çalışma alışkanlıkları, başarıları ve öngörülleri ile birleştiginde, oluşturabilecek olası benlikler hakkında düşünmeye başlarlar. Bu düşünceye Super (1955), gündüz düşü olarak nitelemektedir. Bu mesleki gündüz düşleri, belirli bir yetenek düzeyine uygun mesleki grupların tercih edilmesi ile diğer kişilere de ifade edebilen mesleki kimlik olarak belirginleştirilir ya da kristalize edilir. Bu uygun mesleki grupların araştırılması yoluyla, bireysel sonuç olarak, benlik tasarımı ile birleştirilmiş olur. Gerekli eğitim alındıktan ve belirli bir meslekte güvenceli bir pozisyona geldikten sonra ve zamanı geldiğinde bireyler meslek seçimlerini yapmış olurlar.

Yaşam boyu, yaşam alanları kuramının üçüncü ana parçası benlik tasarımları ile ilgilidir. Birinci ana parça yaşam alanında üstelendiğimiz rollerle ve ikinci ana parça yaşam döngüsündeki kariyer gelişim dönemleri ile ilgiliydi. Yaşam boyu seçim sürecine yoğunlaşır ve yaşam alanındaki rolleri, özellikle çalışan rolünü düzenler. Kariyer gelişimi sürecine ek olarak, kapsamlı bir kuramın seçimle ilgili içerik ve seçimle ilgili sonuçlarda değinmesi gereklidir. Seçimle ilgili içerik, ilgi ve yeteneklerin incelenmesi gerekmektedir. Hem bireyin sahip olduğu hem de mesleklerin ve diğer çevrelerin gerektirdiği ilgi ve yetenekler belirlenir. Bireyin karakteristik özellikleri ve bu çevrelerin gerektirdiği karakteristik özellikler arasında bir uygunluk sağlanması, bu çevrelere yapılacak sosyal uyumun sonuçlarını yordamımızı sağlar. Bir birey ve bir meslek arasında iyi bir uygunluğun olmasının temel sonuçları iş başarısı, iş doyumunu ve işte kararlılık göstermektir. Yaşam boyu, yaşam alanı kuramındaki seçim içeriği ve uyum sonuçları benlik tasarımları ana parçası ile ele alınmaktadır. Seçim içeriği ve uyum sonuçları, objektif bakış açısıyla mesleki kimlikle ilgiliyken, öznel bakış açısıyla da mesleki benlik tasarımıyla ilgilidir.

2.3.3. Mesleki bilgi

İlgi envanteriyle yetenek testleri, bireylerin karakteristik özelliklerini belirlemek amacıyla meslek psikolojisi alanında uzun süredir verimli biçimde kullanılmaktadır. Bunlar, bireylerin mesleki kimliklerini objektif biçimde ölçmemizi sağlamaktadır. Mesleki kimlik, benliğin objektif tarafını işaret etmektedir ve kariyer seçenekleriyle eşleştirmede ve uyum sonuçlarını yordanmasında kullanılmaktadır. Super (1955), mesleki kimlik kavramını açıklarken Holland'ın mesleki kimlik kavramında yararlanmıştı. Bu kavram, kişinin hedefleri, ilgileri ve becerileri konusunda zihninde açık ve kararlılık gösteren bir tanımlamanın olması şeklinde ele alınmaktadır. Super kariyerinin başlangıcında karakteristik özellik-etmen kuramına yoğun bir ilgi göstermiş, ilgi ve yetenek kavramlarına ilaveten değer kavramını ortaya

koymuştur. Bugün bu kavram, kariyer rehberliği ile ilgili değerlendirmelerde kullanılan test bataryalarında kullanılmakta ve ölçülmektedir.

2.3.3. Mesleki benlik tasarımı

Super (1963), mesleki benlik tasarımı bireyin mesleki olarak uygun gördüğü özelliklerin toplamı şeklinde ele almaktadır. Yaşam döngüsü, yaşam alanı kuramı benliğin objektif görüşüne ya da mesleki kimliğe, benliğin özel görüş açısını da ekler. Öznel görüş, bireyin benlik tasarımlarını kavrayışı ile ilgilidir. Kariyer benlik tasarımı kuramı yeteneklerin, ilgilerin, değerlerin ve seçimlerin kişisel anlamlarına yoğunlaştığı kadar, yaşamdaki temalarda nasıl birleştiğiyle de ilgilenir. Mesleki benlik tasarımı ile ilgili olan bu öznel görüş açısı danışanların kendi ifadeleriyle dile getirilir ve yaşantılarının anlaşılmasını sağlar. Amaç karakteristik özellikler yerine, benliğin öznel biçimde nasıl ele alındığını anlamaya çalışmaktır. Objektif ölçümler sayesinde, kişilerin diğerleriyle olan benzerlik ve farklılıkları saptanır oysa öznel değerlendirme bireyin eşsizliğini ortaya çıkarır. Kişinin bir ilgi envanterinden aldığı puanlar, karşılaştırma grubuyla karşılaştırılır ve her bir ilgi alanına ne ölçüde ilgi duyduğu objektif biçimde belirlenir. Öznel değerlendirmelerde ise ilgilerin yaşamdaki kökenleri ve gelecekte ilgi duyabilecek olası hedefler ve değerler öznel öykülere dayalı olarak öğrenilir.

2.3.4. Benlik tasarımının tamamlanması

Bir bireyin yaşam boyunca karşılaştığı bir dizi gelişimsel görev ve bu görevlerin üstesinden gelerek olmak istediği bir insan haline gelebilme girişimi olarak görülebilir. Yaşam döngüsü içinde benlik ve içinde yaşadığımız durumlar değişmektedir. Bu gelişimsel modele göre, değişen tercihlerle değişen durumlar çeşitli defalar yaklaşırlar ve giderek daha iyi hale gelen eşleştirmeler olur. Benlik tasarımının eğitsel ve mesleki seçeneklerle eşleştirilmesi üç şekilde ele alınabilir. Birbirini izleyen başarılı yaklaşımlar olarak; birbirini izleyen ve bazen beklenmedik, bazen de aşamalı şekilde yapılan eşleşmeler, insanların ve durumların değişmesi, değişen benlik ve değişen durumlardır. Yaşam boyu yaşam alanı kuramı, meslek seçimini bir benlik tasarımının tamamlanması olarak, çalışmayı benliğin kendini göstermesi olarak ve kariyer gelişimini benlik ve durumlar arasında sürekli düzelen bir eşleştirme süreci olarak kavramsallaştırır (Super vd., 1996). Bu boyut evresinde ergenlerin içsel süreç ve yeteneklerin diğer görevlerde yaşanan güçlüğü farkındalığı vardır. Aynı zamanda beceri gerektiren mesleklerin farkındalığı da bu dönemde yer almaktadır

2.4. Kariyer Olgunluğu

Kariyer olgunluğu, bir bireyin akıllı, gerçekçi bir kariyer seçimi yapmak için gerekli bilgi ve becerileri ne ölçüde edindiği olarak tanımlanabilir. Bireyin bilinçli, yaşına uygun bir kariyer kararı vermeye ve uygun kariyer gelişim görevleriyle başa çıkmaya hazır olmasıdır (Luzzo, 1993; Savickas, 1984).

Ergenlik, kariyer seçeneklerinin keşfedildiği ve kariyerle ilgili kararların alındığı kritik bir dönemdir. Uzmanlar bu nedenle kariyer eğitiminin önemini vurgulamakta ve öğrencilerin olası kariyerlerini keşfetmek ve gelecek için planlar yapmak için bireysel yetenekler geliştirmelerini vurgulamışlardır (Kim vd, 2016). Aynı şekilde, Super (1957) kariyer gelişiminin insanların gelişim evreleriyle yakından ilişkili olduğunu belirtmiş ve gelişimsel görevlerin başarılı bir şekilde yerine getirilmesinde ısrar etmiş ve ergenlik döneminde, kişinin kendisini, çevresini tanıması, kendi yetenek ve becerilerini keşfetmesi kariyer olgunluğunda önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.

Kariyer olgunluğu, bireyin belirli bir kariyer seviyesine ulaşarak karşı karşıya kaldığı gelişim görevine hazır olmasıdır. Ergenler bu dönemde kişisel gelişiminde ve sosyal beklentilerinde belirli bir gelişim evresindedir (Super, 1980). Kariyer olgunluğu, kariyer planlayan, uygulayan ve değiştiren bir dizi gelişimsel aşamadır. Ergenlerin kendini ve mesleğini anlamasına dayalı olarak kariyerini belirlemesi beklenmektedir. Ergenlik döneminde kariyer olgunluğu yaşamın ilerleyen dönemlerinde ortaya çıkan kariyer meselelerinin, aşğıdaki hususların anlaşılmması nedeniyle engellenebileceği açısından önemlidir. Bu nedenle, ergenlerin kariyer olgunluklarını anlamak, onları aşğıdaki konularda desteklemek için hayati önem taşımaktadır.

Super (1963), mesleki gelişim dönemi ve bu gelişim dönemleri için yerine getirilmesi gereken beş gelişim görevi belirtmiştir. Bu gelişim görevleri sırası ile büyüme, araştırma, yerleşme, koruma ve çöküş gelişim dönemlerinden oluşmaktadır. Billurlaşma, belirginleştirme, uygulama, karar kılma ve sağlamlaştırma ise gelişim görevleridir. Ergenlerin amaç belirlemesi, kararsızlığının sona ermesi, tercihine ilişkin bilgi alması, mesleğine tutarlı bir karar vermesi ve karar verdiği meslekte devamlılığı sağlaması bu gelişim görevlerinin tamamını oluşturur (Yeşilyaprak, 2019). Kariyer olgunluğu altı boyuttan oluşan bir yapı olarak ele alınmıştır. Bu boyutlar; meslek seçimine planlı yönelim, mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve plan yapma, mesleki tercihlerin tutarlılığı, özelliklerin billurlaşması, mesleki bağımsızlık ve meslek tercihlerinde akılcılık (Super, 1974). Her bir mesleki gelişim döneminde gösterilen kariyer olgunluğu düzeyi, ergenin meslek seçimi yapmada hedefini göstermektedir (Kuzgun ve Bacanlı, 1996). Doğru bir kariyer seçimi yapabilmek için ergenlerin gerekli kariyer

olgunluğuna ulaşmış olmaları gerekir (Çakar ve Kulaksızoğlu, 1997). Kariyer seçim süreçlerinde farklı boyutlardan geçilir ve geçirilen boyutum uygun bir şekilde ele alınması ve etkili kararlar verilebilmesi için ergenlerin karşılarına çıktığı sorunları çözmeye becerileri geliştirmesi beklenir (Duru, 2019). Kariyer olgunluğunun, kariyer gelişim sürecinde gerekli bir unsur olduğu, kariyer seçim sürecini planlamak ve etkili bir şekilde gerçekleştirmek için önem arz ettiği söylenilebilir. Kariyer olgunluğu, ergenin kendi ilgi ve yeteneklerini fark edip bu özelliklerinden hareketle yapması gerekenleri anlaması ve mesleki tercihlerinde tutarlı bir hedef belirlemesi beklenmektedir.

Mesleki olgunluk ise bireyin kendisine uygun ve gerçekçi meslek seçme- bilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (King, 1989). Bir başka tanıma göre ise mesleki olgunluk, bireyin akılcı ve gerçekçi meslek seçimi için gerekli olan bilgi ve beceriyi kazanmasıdır (Levinson vd., 1998). Mesleki olgunluk gelişimsel kuramların çoğunu kapsamaktadır. Super (1957), yapmış olduğu çalışmaların sonuçlarına göre meslek seçimini evrelere ayırarak her bir evrede ergenlerin yerine getirmesi gereken görevler olduğunu belirtmiştir. Meslek gelişimi ve görevleri doğal olarak mesleki olgunluğu ortaya koyarak kariyer olgunluğu ile bütünleşmiştir. Ergenlerin en önemli görevlerini yerine getirme neticesinde mesleklere karşı olumlu tutum geliştirerek en doğru meslek tercihini yapabilmek için gerekli beceriye sahip olmak olarak tanımlanmaktadır (Savickas, 1984).

Super (1955) mesleki olgunluğun beş temel boyutunu açıklamıştır. Bu boyutlar şu şekilde sıralanmıştır. 1) Meslek seçimine doğru yöneliş eğilimi 2) Karar verilen meslek hakkında bilgi toplama ve planlama yapma 3) Karar verilen mesleki tercihte tutarlı davranma 4) Çalışma hayatına yönelik tutumlarda geçiş (billurlaşma) sağlayabilme 5) Tercih edilen meslek ile ilgi ve yeteneklerin tutarlılığı.

Saviskas (1984), Holland (1997) 'ın altıgeni ve Super (1990)'ın basamaklarını sosyal yapılar olarak ele almıştır. Bireyler kariyerleriyle ilgili davranışlarına anlam vermek için kariyerlerini yapılandırırlar. Saviskas (2002) için önemli olan bireyin kariyerlerle olan uyumlarıdır. Kariyer yapılandırmada birey hayatını değiştirir ve sürekli geliştirir. Saviskas'ın kuramında dört alanı tanımlamıştır. Bu tanımlar sırayla; 1) Mesleki kişilik 2) Gelişimsel görevler 3) Kariyer uyumun boyutları 4) Yaşam temaları

Bir kariyer gelişim kuramcısı olan Super (1910-1994), kariyer psikolojik danışmanlığına gelişimsel bir bakış açısı kazandırmıştır. Super (1996), kuramını daha ayrıntılı biçimde ele alarak ve bunu meslek davranışını kuşatan üç ayrı ana parçayı açıklayarak yapmayı tercih etmektedir. Bu ana parçalar; yaşam alanı, yaşam boyu ve benlik tasarımları ayrı ayrı birer kuram

gibidir. Yaşam alanı sorumluluk alanının belli başlı rollerini açıklamaktadır. Yaşam Boyu ana parçalarını beş yaşam dönemi (Büyüme, Araştırma, Yerleşme, Sürdürme ve Çekilme) olarak ele alınmaktadır. Super'ın kuramına göre yürütülen kariyer psikolojik danışması sürecinde bireylerin özelliklerinin (ilgi, yetenek, değer, vb.) objektif, olarak ölçülmesi önemli bir konudur.

Ergenlerin gelişim dönemlerine özgü mesleki olgunluğu kazanabilmeleri için mesleki tutum ve davranışları yerine getirmeleri beklenmektedir. Özellikle cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, akademik başarı ve ailenin etkisi gibi birçok değişken mesleki kişiliği oluşturmaktadır (Hamamcı ve Çoban, 2007). Crites (1969), mesleki kişiliği sadece mesleki olgunluk olarak tanımlamamış, ergenlerin karar vermeye karşı tutumları, planlama becerileri, yetenekler ve mesleki becerilerin gelişimi olarak da belirlemiştir. Eğer ergen mantık dışı ve kalıplaşmış inançlardan uzak şekilde sağlıklı bir tutum geliştirirse kendi ilgi ve yeteneklerine uygun bir meslek seçebilecek bir olgunluğu elde etmiş olacaktır.

2.4.1. Kariyer olgunluğunun boyutları

Super ve Overstreet (1960) tarafından bir ergenini kariyer olgunluğuna nasıl ulaştığının belirlenmesi için gerekli davranışları ortaya koymuştur. Aşağıdaki tabloda Super ve Overstreet (1960) tarafından ergenler için oluşturulan kariyer olgunluğun boyutları ve ilişkili davranışları yer almaktadır.

Tablo 1. Kariyer Olgunluğunun Boyutları ve İlişkili Davranışları

Kariyer Olgunluğunun Boyutları	Davranışlar
1. Boyut: Meslek Seçimini Planlı Yönelme	<ul style="list-style-type: none"> - Meslek seçimi ile ilgilenme - Çeşitli kaynaklardan yararlanma
2. Boyut: Mesleki Bilgilerin Belirginleşmesi ve Planlama Yapma	<ul style="list-style-type: none"> - Tercih edilen mesleğe ilişkin bilgi edinme - Tercih edilen mesleği edinmek için planlama yapma - Planlamayı netleştirme ve eyleme koyma
3. Boyut: Meslek Tercihlerinin Tutarlı Olması	<ul style="list-style-type: none"> - Tercih edilen mesleklerin alanlarının tutarlılığı - Tercih edilen mesleklerin düzeylerinin tutarlılığı - Tercih edilen mesleklerin alanlarının ve düzeylerinin tutarlılığı
4. Boyut: Bireyin Özelliklerinin Billurlaşması	<ul style="list-style-type: none"> - İlgilerin kristalleşmesi - İlgilerin tutarlı olması - İş ve çalışma hayatına isteklilik - İş ve çalışma hayatının sağladığı doyum kavrama - Kariyer planı ve kararının sorumluluğunu almaya hazır olma - Meslek seçimi yapma
5. Boyut: Akılcı Meslek Tercihleri Yapma	<ul style="list-style-type: none"> - Yetenek ve seçimlerin uyumu - İlgiler ve seçimlerin uyumu - Yetenek, ilgiler ve meslek düzeyi arasındaki uyum - Seçimlerin ulaşılabilirliği

Tablo 1’de görüldüğü gibi ergenlik dönemindeki bireylerin kariyer olgunluğu beş boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Ergenlerin kariyer olgunluğuna ilişkin her boyutta belli

davranışların yerine getirilmesiyle bir sonraki basamağa hazır hale geldiğini söylemek mümkündür. İlk boyutta farklı kaynaklardan yararlanarak meslek seçimiyle ilgilenmeye başlayan bir ergen ikinci boyutta meslekle ilgili bilgi toplamaya ve planlar yapmaya hazır hale gelmektedir. Bu aşamayla birlikte planlarını eyleme koyan ergen üçüncü boyutta meslek alanı ve düzey belirlemektedir. Dördüncü boyutta ise kendi özelliklerini netleştirmekte ve seçim yapmaya hazır hale gelir. Beşinci ve son boyutta kendi özellikleri ile meslek arasındaki uyumu akılcı bir kariyer seçimi yapma olgunluğuna ulaşmaktadır.

2.4.1.1. Meslek seçimini planlı yönelme

Meslek seçiminde planlama; bir işe girme ve iş yaşamındaki ilerleme gibi tüm süreçleri içinde barındıran bir süreçtir (Philips ve Blustein, 1994). Yaşam boyu devam eden bu süreçte kariyer planlaması ergenlerin kendisini ve çevresini tanımasını içinde bulunduğu koşullarda meydana gelen değişimlerle birlikte kim olduğunu, hedeflerini ve isteklerini gözden geçirmesini gerektiren bir süreç olarak ortaya çıkmıştır (Öztemel, 2019).

Meslek seçiminde, bireyin istekleri ile hedefleri arasında uyumun sağlanması, bireyin yapmakta olduğu işi daha iyi yapabilmesi için gerekli olan yeterliliklerinin geliştirilmesi ve gelecekte üstleneceği muhtemel sorumlulukların çözümü için hazır hale getirilmesi sürecidir (Şimşek, 2002). Mesleki planlama, bireyin gelecekte üstleneceği muhtemel görevler bakımından ihtiyaç duyacağı ve bireyin kendisi ile ilgili gelecek hedefleri ile kurumun gelecekteki hedefleri arasında birlikteliğin ve uyumun sağlanmasıdır (Werther ve Davis, 1996).

Kariyer planlamanın temel niteliklerini Super (1960) kapsamlı ve gelişimsel odaklı olması olarak belirlemiştir. Bu özelliklere göre ergenler kendi yeteneklerini ve ilgilerini yaşamında üstlendiği rolleri göz önünde bulundurur. Çevresinin sürekli olarak değişebilme olasılığını ve temel ihtiyaçlarını göz önünde tutar. Bu temel özelliklerden hareketle meslek seçimini planlı yönelerek çevredeki koşulları, fırsatları ve seçenekleri araştırarak kariyer olgunluğunun ilk basamağındaki davranışları yerine getirir. Saviskas'a (2002) göre, meslek seçimine ilişkin planlama süreci, aynı zamanda bir uyum sürecidir. Bu süreçte bireyden öncelikle iyimser bir bakış açısına sahip olması beklenir. Ergenin meslek seçimine ilişkin olumlu davranış geliştirmesi ve kariyeri ile ilgili harekete geçmesi beklenir.

2.4.1.2. Mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapma

Ergenlik döneminin kritik gelişim görevlerinden birisi, ergenin mesleki bilgilerin belirgin hale gelerek kariyer planlaması yapabilmesidir. Kariyer olgunluğunun ilk boyutunda yer alan meslek seçimini planlı yönelme ergenlerin yetenek, ilgi, mesleki değerleri ve kişilik özelliklerini tanıması ve kişisel kariyer hedeflerini belirlemesi beklenmektedir (Zikic ve Klehe, 2006). Bu aşamadan sonra kariyer olgunluğunun ikinci aşaması olan mesleki bilgilerin belirginleşmesiyle ergenler planlama sürecine dâhil olurlar. Ergenler bu aşamada işler ve işin gerektirdiği nitelikler hakkında bilgi edinmeye başlarlar. Bu boyutta ergenler yoğun bir davranışsal süreç içinde olurlar. Ergen bilgi toplamak amacıyla aktif olarak gözlem yapmakta ve meslek elemanlarıyla görüşmektedir (Blustein vd., 1997).

Bu aşamada ergenler genel olarak “ben kimim?”, “ne istiyorum?”, “seçeneklerim neler?” sorularını yanıtlarını bulmaya çalışmaktadır (Porfelli ve Skorikov, 2010). Bu çaba ergenlerin yetenek, ilgi ve değerlerini belirginleşmesini, kariyer hedeflerinin belirlemesini, kariyer kararsızlığının azalması ve kariyer olgunluğu sürecindeki karşısına çıkacak zorluklarla baş edebilmesini beraberinde getirmektedir (Van Reenen, 2010). Ergenlerin bu dönemde kariyer olgunluğu sürecinde kariyer araştırması ile kendisi ve çevresi hakkında araştırmalar yapması beklenmektedir. Bu araştırmalara dayalı olarak ergenlerin gönüllü işlerde çalışması, kariyer seçenekleri ile ilgili etkinliklere katılması beklenmektedir. Söz konusu bu araştırmaların ergenlerin belirlediği kariyer seçeneklerine yönelik sağlıklı bir karar verme sürecine devam sağlayabilmesi için bir ön şart özelliği taşıyacaktır.

2.4.1.3. Meslek tercihlerinin tutarlı olması

Ergenlik döneminde bireyin verdiği mesleki kararlar ergenin ilgi ve yetenekleriyle tutarlı olması ile ilgili kararlardır. Dolayısıyla ergenlik döneminde bireyin almış olduğu kararlar yaşam alanını hem genişletebilmekte hem de sınırlandırabilmektedir (Çakır, 2003). Bireyin ne alacağı ile ilgili kararı ergenin kariyerine ilişkin verdiği karardır ve kariyer olgunluğu sürecinde temel bir öneme sahiptir. Mesleki tercihte bulunma, ergenlik dönemi içinde kariyer olgunluğu aşamasının önemli bir ögesidir. Bu boyutta ergen kendini araştırmasıyla keşfettiği bireysel özelliklerini tercih ettiği meslekle tutarlı olmasını bekler (Osipow, 1999).

Ergenin meslek tercihinde tutarlı olması, bir iş seçiminden çok daha geniş bir bakış açısıyla ele alınması gereken bir boyuttur. Bu boyut, Crites (1965) tarafından oluşturulan (kendini değerlendirme, hedef belirleme, bilgi toplama, plan yapma ve problem çözme) kariyer olgunluğunu dikkate alarak ortaya çıkmış bir kavramdır (Taylor ve Betz, 1983). Bu boyut

incelendiğinde ergenin davranışsal ve bilişsel öğeleri olduğunu söylemek mümkündür. Ergenler kariyer kararı verirken bazı davranışsal deneyimleri sergilemektedirler. Bu aşamada ergen kariyer olgunluğu sürecinde kendini ve mesleki tercihlerini araştırmaktadır. Bu aşamada ergenin kariyerine ilişkin oluşturduğu tercihin mesleki bilgilerin belirginleşmesiyle iş yaşamına hazır hale gelmesi beklenmektedir (Patton ve Creed, 2001). Kariyer olgunluğunda meslek tercihlerinin bilişsel boyutunu öz yetkinlik inancı olarak belirlemiştir. Bu boyutta ergen mesleki tercihinin kendi potansiyeline ilişkin inancına karşılık gelmektedir (Taylor ve Betz, 1983).

2.4.1.4. Bireyin özelliklerinin billurlaşması

Billurlaşma aşamasında bazı belirsizlikler ve ayrıntılar açıklığa kavuşur (Kuzgun, 2009). Billurlaşma, ergenlerin daha önce yaşadığı mesleki bilgilerin toplamıdır. Bu dönemde ergenler meslek tercihindeki değerlendirmesini yapar ve belirli bir mesleği kendi ilgi ve yeteneklerine göre bir amaca bağlar (Ginzberg 1972). Ergen, meslek tercihinde tutarlı bir davranış ortaya koyduktan sonra 4. Boyut olan billurlaşma aşamasına geçer. Bir nevi geçiş dönemi olarak, bu dönemde ergenin karar verme süreci daha somut ve detaydan uzaktır. Gelişim süreci ilerleyip soyut kavramları daha belirgin bir ölçüde düşünmeye başlayan ergenlerin daha sistematik ve daha gerçekçi karar verme gerekliliğini anlamlandırır. Bu dönemde ergen bazı seçenekleri gerçekleştirilebilir olarak görüp benimsemeye başlar. Diğer seçenekler elenir ve hedef belirginleşir. Super (1957)'a göre, billurlaşma bireylerin ne istediklerinin açığa çıktığı bir aşamadır. Ergenler bu süreçte uygun olabilen işleri ve ilgileri doğrultusunda becerilerin neler olduğunu öğrenirler.

2.4.1.5. Akılcı meslek tercihleri yapma

Ergenlerin mesleki tercihlerinin billurlaşmasıyla birlikte en nihayetinde meslek tercihinde bulunurlar. Meslekler ile ilgili karar almak, ergenlerin karar vermek zorunda olduğu durumlar arasında yer almaktadır (Gati ve Asher, 2001). Bazı ergenler bu tür kararları herhangi bir zorlukla karşılaşmadan oldukça kolay verebilirken, birçokları ise karar vermeden önce ya da karar verme esnasında güçlüklerle karşılaşır (Amir ve Gati, 2006). Bu güçlükler, eğer uygun şekilde çözüme varılmazsa, ergenin karar vermesini ya da kendisi için en uygun seçimde bulunmasını engelleyebilir. Bu nedenle ergenlerin akılcı bir mesleki tercihte bulunması için meslek tercihlerinde billurlaşma dönemini geçmesi gerekir (Amir ve Gati, 2006).

Super ve Overstreet (1960)'a göre, Akılcı bir mesleki tercih yapmasının şartı, kariyer olgunluğunun dördüncü boyutu olan billurlaşma sürecini tamamlanmasıyla son boyuta geçmesidir. Kariyer olgunluğunun son boyutunda ergen artık kendi ilgi ve yeteneklerin farkına

varmış olması sebebiyle meslek tercihinin kendi amaçlarına uygun bir süreçte belirlemesini gerektirmektedir.

2.5. Kariyer Olgunluğunda Aile Etkisi

Ergenlerin kişisel, sosyal, akademik ve mesleki gelişim açısından yaşadıkları sorunlarla başa çıkma becerilerini incelendiğinde ebeveyn tutumlarının önemli bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013). Önder ve Yılmaz (2012) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin kabul, ilgi, psikolojik özerklik ve denetim boyutlarına göre ergenlerin kariyer algıları incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre ebeveynlerin demokratik, otoriter, hoşgörülü ve ihmal anne baba tutumları ortaya çıkmaktadır. Çevresel bağlamın, kariyer gelişiminin önemli bir yönüdür. Aile, kariyer kararı ve gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve bu önemli bağlam değişkenlerinden biri de ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkileri aracılığıyla yaşadıkları deneyimlerdir (Kim vd., 2000). Akademik ve kültürel desteğin yanında psikolojik desteği de içermektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları bağ, çocuklarının kariyer olgunluğunu desteklemeye yöneliktir (Kim, 2014).

Ülkemizde ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimleri üzerine yapılan bir araştırmada, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi değişkenlerinin ergenlerin kariyer gelişimlerini doğrudan etkilediği ve bireyin kariyer gelişim düzeyinin en etkili yordayıcısının anneye güvenli bağlanma olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Bozgeyikli vd., 2010). Ortaokulda eğitim öğretim gören ergenler üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise ortaokul öğrencilerinin toplam kariyer gelişim puanlarının cinsiyet göre anlamlı bir değişkenlik göstermediği, sınıf düzeyi, sosyoekonomik düzey, ebeveynin eğitim düzeyi ve bireyin akademik başarı yükseldikçe kariyer gelişim puanlarının yükseldiği sonucu ortaya çıkmıştır (Can ve Taylı, 2014).

Anne ve babanın karar sürecine olumlu ya da olumsuz davranışları, aile yapısı, aile içi ilişkiler, ailenin sosyoekonomik düzeyi, maddi destek süresi gibi bazı faktörler ebeveynlerin ergenlerin kariyer planlamalarına katılmalarını, ortaöğretim türü seçimlerini ve mesleki tercihlerini doğrudan etkilemektedir (Bacanlı vd., 2013). Bir başka ifadeyle Öztemel (2013), Ebeveynlerin ergenlerin kariyerlerinde yaşadıkları karar verme güçlüklerini, eğitsel ve kariyer gelişimlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebildiğini ifade etmiştir. Özyürek (2013), Krumboltz'un sosyal öğrenme kuramından yola çıkarak bireyin kariyer olgunluklarına yönelik sosyal öğrenme kuramı geliştirdiğini ifade etmiştir. Kuramın ana temasını bireyin kariyer

olgunluğu sürecinde etkili olan yaşam olaylarına dayanmaktadır. Kurama göre kariyer olgunluğunun 4 farklı gelişim sürecini ele almaktadır. Bu süreçler sırası ile bireyin kalıtsal ve özel yetenekleri, çevresel koşulları, yaşantıları ve becerileridir.

Ebeveyn davranışlarının ergenlerin yaşamında nasıl rol oynadığı üzerinde yapılan çalışmalar kariyer olgunluğun üzerindeki etkisini ortaya çıkarmıştır (Obegi ve Berant, 2009). Ergenlerin aileleriyle duygusal bağ kurma ihtiyacı yeni doğanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan bir süreci ifade eder (Sümer ve Güngör, 1999). Ebeveyn çocuk etkileşimi üzerine yapılan çalışmalarda bazı kuramcılar da benzer amaçlarla yola çıkmışlardır. Ergenlerin kariyer olgunluğunu gelişimini psikanalizin kuramdan esinlenerek ele alınmış ve özellikle ergenlerin ebeveynleri ile ilişkisi üzerinde durulmuştur (Sharf, 2013). Bu anlamda Bowlby (1982), bireylerin ilgi ve yeteneklerini incelemiş ve yetkinliklerinin gelişiminin diğer bireyler tarafından nasıl etkilediğini incelemiş ve gözlemleri sonucuna göre 3 farklı örüntü ortaya koymuştur. Bu örüntüler sırasıyla;

Güvenli Örüntü: Ebeveynin ergen ile güvenli bir ilişki içerisinde. Ergenler yaşadığı güven çerçevesinde daha iyi bir etkileşim sağlayarak kariyer olgunluğunun önemli özelliklerinden birini kazanmış olur.

Kaygılı Örüntü: Ergenlerin keşfetme davranışlarındaki azalma durumunun sebebi ebeveyn ile ilişkilerinde karasızlık durumuyla açıklanmıştır.

Kaçınan Örüntü: Ergenlerin ebeveyni tarafından üstlendiği ilişkiyi reddetmesiyle oluşan bir durumdur. Bu tip örüntü durumlarında ergende güven sorunu ortaya çıkabilir.

Ergenlik döneminde diğer bireylerle kuracağı ilişkilerinde niteliği belirleyen, ergenin ebeveyniyle kurduğu ilişki ile ilgili doğrudan bir bağlantı ortaya koymuşlardır. Ebeveyn ve ergenin, özellikle korku ve kaygı altındayken ebeveynin verdiği destek ve rahatlık ilişkinin güçlenmesini sağlar. Her iki tarafın da birbirlerinin karşılıklı olarak oluşturduğu ilişki gelişen bir süreç olduğu için iki taraflı doğrudan ilgilendiren bir süreç olarak açıklanmıştır (Tüzün ve Sayar, 2006). Birçok ergen kimlik gelişimleri için büyük bir mücadele verirler. Bazıları bu süreci sağlıklı bir biçimde tamamlarken bazı ergeler ise büyük kaygı ve güven problemi içinde yaşayabilirler. Kimlik kavramı birçok alanlarda farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Kimlik kavramının ne olduğu hakkında yapılan çalışmada birey kendi kimliğini nasıl gördüğünü ortaya koymaktadır (Morsümbül ve Çok, 2011).

2.5.1. Ailenin psikolojik desteği ve kariyer olgunluğu

Emmanuelle (2009)'nin 241 ergen üzerinde yaptığı araştırmada, ebeveynlerinden olumlu destek alan ergenler daha yüksek kariyer olgunluğuna sahip olma eğilimindedir. Kariyer gelişimi açısından, ebeveynlerden alınan duygusal destek kariyer düzeyini yükseltmektedir. Karar verme yetenekleri, kariyer bilinci ve kariyer hedeflerine ulaşmak için gereken azim ergenlere göre ebeveynlerde daha anlamlıdır. Ergenlerin çoğu, görüşlerine saygı duyulduğu ve itibar edildiği sürece ebeveynlerinin desteğini kabul etmektedir. Ebeveynleri tarafından kendilerine saygılı davranılan ergenlerde duygusal istikrar sağlayarak özgüvenlerini olumlu yönde etkiler böylece ergenlerde bir kariyer seçme becerisi kazandırır (Ashraf vd., 2015).

Dietrich ve Kracke'ye (2009) göre, ebeveyn desteği ergenler tarafından iyi karşılanmaktadır. Ebeveynler kariyerlerine kendi başlarına karar vermelerine izin verdiğinde ve onlara çeşitli seçenekler sunduğunda kariyer ilgileri artmaktadır. Öte yandan, ergenler kariyerlerini ebeveynleri tarafından müdahale etmeye ve kontrol etmeye çalışması, ergenlerin keşif sürecini durdurmalarına ve yeterince düşünmeden kariyer kararı vermelerine sebep olmaktadır (Savickas, 2002). Lee ve diğerlerine (2009)'e göre değerlerin gelişiminde en etkili desteği ebeveynler sağlar. Ebeveynleri tarafından iyi desteklenen ergenin yüksek düzeyde kariyer hazırlığı gösterdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, Heo (2009) tarafından yapılan bir çalışmada ise ebeveyn desteği ergenlerin kariyer olgunluğunu etkiler. Kariyer olgunluğu, kariyer araştırması ve karar verme sürecinde ebeveynler nc bir rol oynar. Bu şu anlama gelmektedir: Ebeveynler, ergenlik çağındaki çocuklarına uygun becerileri, tavsiyeleri ve bilgileri sağlayarak ve bağımsız düşünüp karar vermelerini desteklemeli, tavsiye ve bilgi vermeli ve bağımsız düşünüp karar vermelerine izin vermelidir. Ebeveyn desteği, yeterlilik geliştirmelerine, işlevsel kariyer düşüncesi geliştirmelerine ve dolayısıyla kariyer hazırlığı sürecini kolaylaştırır.

2.5.2. Ailenin akademik desteği ve kariyer olgunluğu

Ebeveynler, ergenlere akademik yönden destek sunarlar. Bu desteğin uygunluk algısını oluşturan değerlerle ergenler sosyalleşmekte ve ergenlerin kariyerle ilgili kararlarını etkilemektedir (Dietrich ve Kracke, 2009). Çocukların benlik algısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olan ebeveynlerin becerileri, ergenlerin akademik olarak yetkin olduklarını göstergesidir (Suh, 2008). Ebeveynlerin yüksek akademik başarı beklmeleri, ergenlerin akademik başarıları üzerinde aşırı beklenti ve talepleri ergenlerin stresini artırmaktadır (Kim vd., 2009). Yapılan bir çalışmada (Fan ve Chen, 2001), ebeveynlerin akademik desteğinin ergenlerin özsaygıları ve

akademik performansları üzerinde olumlu bir etki sağladığı ve sonuçta kariyerleriyle ilgili kendi seçimlerini yapma konusunda etkili olduğu belirtmiştir.

2.5.3. Ailenin kültürel faaliyetler desteği ve kariyer olgunluğu

Ebeveynlerin kültürel faaliyetlere verdiği destek, ergenlere sunulan kültürel faaliyetlerin genelini ifade etmektedir. Çeşitli kültürel etkinlikler, müfredat dışı faaliyetler yoluyla yaşam becerileri edinmelerine yardımcı olur. Bu faaliyetler üzerinde çalışmak, ergenlerin yaşam olaylarına karşı farklı bakış açılarına sahip olmalarını, yeni ve farklı fikirler üretmelerini, çevrelerini farklı yorumlamalarını ve problem çözmelerini sağlar (Altıntaş ve Özdemir, 2015). Boş zaman etkinlikleri ve kariyer gelişimi arasındaki ilişki üzerine yapılan önceki çalışmalar, boş zaman etkinlikleri konusunda kendilerine daha fazla güvenen ve bu etkinlikler üzerinde daha fazla kontrol sahibi olan ergenlerin mesleki hedeflerini, ilgilerini ve yeteneklerini etkilemektedir (Leuty vd., 2016). Ergenlerin kültürel faaliyetleri üzerine yapılan bir anket, ergenlerin %90'ının kültürel faaliyetlerin kariyer olgunluğu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur (Kim, 2009). Ebeveynlerin kültürel faaliyetleri önermek ve çocuklarıyla birlikte bu tür faaliyetlere katılmak, ergenlerin kariyer gelişimini kolaylaştırdığı iyi bilinmektedir (Park, 2010). Bu nedenle, çeşitli kariyer eğitimi ergenleri iş hayatına hazırlamak için kariyer deneyimi sağlayan programlar geliştirilmekte ve yürütülmektedir. Bu durum, ebeveynlerin kariyer destek faaliyetlerine ilişkin kapsamlı ve pratik araştırmalar yapılmasını gerektirmektedir (Lim vd., 2022).

2.6. Ebeveyn Desteği ve Kariyer Olgunluğu Arasındaki İlişkiler

Ebeveyn desteği, bireyin sosyal davranışını ve rolünü belirleyen önemli özelliklerden biridir. Bireyin çevresel adaptasyonunda ve kendini olumlu bir şekilde gerçekleştirmesinde en önemli faktör olan ebeveyn desteği sosyal ve psikolojik adaptasyonun bir göstergesi olarak işlev görür (Heo, 2012). Ergenlik, kariyer olgunluğunun gelişimi açısından en önemli dönemdir çünkü bu dönemde ergenler ilgi ve yeteneklerini büyük ölçüde geliştirirler. Bu dönem diğer dönemlere kıyasla daha yüksektir. Ergenlik döneminde ebeveyn desteği yeterince desteklenmemişse, kariyer kararları ve sorun çözme konusunda karar verme becerisi eksikliği nedeniyle okullarda ve toplumda uyumsuzluk sorunları ortaya çıkabilir (Kim, 2009). Ergenlerde kariyer olgunluğu üzerine yapılan çalışmalar, ebeveyn desteği ile ergenlik dönemi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiş ve ebeveyn desteği ile kariyer olgunluğu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir (Yoon, 2014). Yapılan araştırmalar tutarlı bir şekilde daha yüksek öz saygı düzeyine sahip ergenlerin daha yüksek kariyer olgunluğuna sahip olduğunu

ortaya koymuştur. Daha yüksek öz saygı, ergenlerin daha olumlu bir benlik imajına sahip olmalarına yardımcı olur ve bu da onlara Kariyer yollarını kendi yetenek ve arzularına daha uygun bir yönde sürdürmek için kendilerine güvenmeleri sağlar (Kim, 2005).

Ergenlerin ebeveynleriyle ilişkileri ve kariyer olgunluğu arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmalarda, ebeveynler çocuklarının duygusal destekçileri ve danışmanları olarak hizmet ettiklerini belirtilmiştir (Hay ve Ashman, 2003). Bir dizi başka çalışmada ebeveynlerle olumlu bir ilişkinin ergenlerin kariyer gelişimini önemli ölçüde etkilediğini bildirmiştir (Lee ve Park, 2012). Ergenlerin kariyer olgunluğunun gelişimi çeşitli psikolojik ve sosyal faktörlere bağlı olsa da, ebeveynler ergenlerin kariyer olgunluğunun büyük bir kısmından sorumludur (Chung, ve Eso 2007).

2.7. İlgili Araştırmalar

İlgili araştırmalar incelendiğinde kariyer gelişimi kapsamında yapılan birçok araştırmalar mevcuttur. İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyne bağlanmaları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada anneye bağlanma kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olup, bunu cinsiyet (kız) izlemiştir. Öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin sınıf düzeyine, anne ve babanın öğrenim düzeyine ve algılanan akademik başarıya göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur (Bacanlı ve Sürücü, 2011). Başka bir araştırmada kariyer gelişim sürecinde ailenin etkisi incelenmiş ve ailelerin; bireylerin kariyer planlama süreçlerinde, meslek seçimlerinde, kariyer tercihlerinde, kariyer kararsızlıklarında, kariyer karar verme güçlükleri üzerinde ve kariyer gelişimlerini zenginleştirmede önemli bir faktör olduğu bulunmuştur (Koçakoğlu ve Yalçın, 2020). Taş ve Özmen'in (2019) Meslek Seçiminde Aile Desteği ve Kariyer Uyum Yetenekleri adlı araştırmasında ise meslek seçiminde ailenin desteği hem olumlu gelecek beklentisi hem de kariyer uyum yeteneklerini doğrudan etkilemektedir. Olumlu gelecek beklentisinin meslek seçiminde aile desteği ve kariyer uyum yetenekleri arasındaki ilişkide aracılık etkisine sahip olduğu, ancak bunun kısmi bir etki olduğu görülmüştür. Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisi ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada ise öğrencilerin ebeveyn tutumları psikolojik özerklik alt boyutu ile kariyer gelişiminde aile etkisi arasında anlamlı ilişki bulunmuşken, ebeveyn tutumları kabul ilgi alt ölçeği ile kariyer gelişiminde aile etkisi ölçeği arasında ve anne-baba tutumları denetleme alt ölçeği ile kariyer gelişiminde aile etkisi ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Çoğalan, 2019). Dursun ve Kara'nın (2019) Ortaöğretim Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme Güçlüklerinin Yordayıcısı Olarak Kariyer

Kararı Yetkinlik Beklentisi ve Kariyer Seçiminde Aile Etkisi adlı çalışmasında kariyer seçiminde aile etkisinin alt boyutları, kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı ve pozitif yönde yordamakta, kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer seçiminde aile etkisi, kariyer karar verme güçlüklerinin anlamlı ve önemli yordayıcı değişkenleri olduğu tespit edilmiştir. Lise Öğrencilerinin Kariyer gelişiminde Aile Rolünün Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi adlı çalışmada ise öğrencilerin, kariyer kararı yetkinlik beklentisi ölçeği ve kariyer gelişimi aile etkisi ölçeği genelinden aldıkları puan ortalamasının yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır (Tecimer, 2017). Şeker'in (2022) Ortaokul Öğrencilerinin Liseye Geçişte Kariyer Planlaması: Umut ve Aile Desteğinin Rolü adlı çalışmasında umut ve kariyere ilişkin aile desteği ile kariyer planlama arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Aile desteğinin kariyer gelişimine verdiği önemin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymaktadır. Bir başka araştırmada ise ortaokul öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarının kariyer gelişimleri ile ilişkisinde ebeveyn tutumlarının kabul-ilgi ve denetleme alt boyutları ile çocuk kariyer gelişiminin bilgi, merak, ilgi, zaman perspektifi, planlama alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Kutlu ve Apaydın, 2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerinin keşfedilmesinin amaçlanmaktadır. Bu bağlamda araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Bu bölümde araştırmanın modeli ve deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Nitel araştırmalarda, araştırmacının bilgi toplamasına imkân vermek amacıyla bireylerle direkt iletişim kurularak ve bilimsel gözlem yapılarak bilgi elde edilmektedir (Creswell, 2017). Bu araştırmanın modeli nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasıdır. Durumlar çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bir birey, bir kurum, bir grup ya da bir ortam çalışılacak durumlara örnek verilebilir. Durum çalışmalarında amaç, bir araştırmanın olgu ve içerik arasındaki sınırların kesin hatlarla belirli olmadığı ve birden çok veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmaların en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Bu tür araştırmalarda konu bütüncül bir yaklaşımla araştırılmakta ve ilgili duruma olan etkilerini ve bu durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılmaktadır.

Araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinde aile faktörlerini ve bu faktörlerin keşfedilmesi için derinlemesine bilgi alınması amaçlandığı için iç içe geçmiş tek durum deseni çalışması yöntemiyle çalışılmıştır. İç içe geçmiş tek durum deseni, ortada iyi formüle edilmiş bir kuram varsa bunun teyit edilmesi veya çürütülmesi amacıyla kullanılabilir. Bu araştırmada ortaokul öğrencilerin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerini keşfetmek amacıyla, Super (1957)'in kariyer gelişim kuramı temel alınarak kurgulanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, bir araştırmada gözlem birimlerinin belli niteliklere sahip kişiler tarafından oluşturulur. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler örneklemeye dâhil edilir (Büyüköztürk vd., 2014). Bu araştırmada çalışma grubu ortaokul 8. sınıf öğrencilerinden, ebeveynlerden ve öğretmenlerden oluşturulmuştur. Öğretmenlerin bu araştırmaya dâhil olmasının sebebi ise, ergenlerin kariyer gelişimindeki aile faktörlerinin neler olduğunu öğretmenlerin bakış açısına

göre anlamaya ve keşfetmeye çalışmaktır. Super (1957)'in kariyer gelişim kuramında ifade ettiği kariyer olgunluğu becerisi gösteren ergenlerin çalışma grubuna dâhil edilmesi için ergenlerin dersine giren öğretmenler ile okul ortamında görüşmeler yapılmıştır. Belirlenecek ölçütlerin mesleki bilgiye ve donanıma sahip olan öğretmenler tarafından oluşturulması için mesleki tecrübeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple mesleki tecrübesi 10 yıl ve üzeri öğretmenler ile çalışılmıştır. Görüşmeler sonucunda sırası ile şu ölçütler belirlenmiştir: 1) 8. Sınıf öğrencisi olması 2) 13-14 yaş aralığı olması 3) Yılsonu not ortalamasınının 4,70-5,00 arasında olması 4) Kendimi ifade edebilen ve Türkçeyi güzel kullanabilen olması 5) Kişilik özellikleri yönünden beklenen olumlu davranışları sergileyebilen olması 6) Mesleki tercih, inceleme, araştırma ve karar verebilme olgunluğuna sahip olması. Belirlenen bu ölçütler neticesinde ortaokulda görev yapan öğretmenlerle görüşme sonucunda sıralanan ölçütlere uygun 5 kız ve 5 erkek olmak üzere toplamda 10 öğrenci ve bu öğrencilerin ebeveynleri belirlenmiştir. Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerin bilgileri Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde 5 kız ve 5 erkek öğrencinin olduğu ve bu öğrencilerin 13-14 yaş aralığında olduğu, yılsonu başarı puanlarının en düşük 4,77 ile en yüksek 4,96 aralığında olduğu görülecektir.

Tablo 2. Öğrenci Katılım Tablosu

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Başarı Puanı
Ö1	K	14	4,77
Ö2	K	14	4,79
Ö3	K	13	4,88
Ö4	K	14	4,75
Ö5	K	14	4,96
Ö6	E	13	4,93
Ö7	E	14	4,78
Ö8	E	14	4,94
Ö9	E	13	4,91
Ö10	E	13	4,93

*Ö (Öğrenci)

Araştırmaya katılan öğrenci bilgileri Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde 5 erkek ve 5 kız öğrenci ile görüşme yapıldığı, öğrencilerin yaş aralığının 13-14 arasında olduğu ve 4,77 ile 4,96 yıl sonu not ortalaması aralığında oldukları belirtilmiştir.

Tablo 3. Ebeveyn Katılım Tablosu

Katılımcı	Yakınlığı	Yaş	Eğitim Durumu	Sosyoekonomik Durumu
E1	Annesi	33	Ortaokul	Orta
E2	Babası	48	Lise	İyi
E3	Annesi	34	Lise	İyi
E4	Annesi	44	İlkokul	Düşük
E5	Annesi	40	İlkokul	Düşük
E6	Annesi	49	Ortaokul	Orta
E7	Babası	46	İlkokul	Düşük
E8	Annesi	38	Ortaokul	Orta
E9	Babası	40	Lise	İyi
E10	Babası	47	Üniversite	İyi

*E (Ebeveyn)

Araştırmaya katılan ebeveynlerin bilgileri Tablo 3’de gösterilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan toplan 10 öğrencinin 4’ünün babası, 6’nın da annesi olduğu görülecektir. Yaş aralığının 33 ile 49 aralığında olduğu, 3 velinin ilkokul mezunu, 3 velinin ortaokul mezunu, 3 velinin lise mezunu ve 1 velinin ise üniversite mezunu olduğu bunun yanında belirtilmiştir. Ekonomik gelirlerinin asgari ücretin altında olan ailelerin sosyoekonomik durumu düşük, asgari ücrete sahip ailelerin sosyoekonomik durumları orta ve asgari ücretin üstünde olan ailelerin sosyoekonomik düzeyleri ise iyi olarak belirtilmiştir.

Tablo 4. Öğretmen Katılım Tablosu

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Branş
ÖRT1	Erkek	32	Yüksek Lisans	PDR
ÖRT2	Erkek	36	Lisans	Fen Bilimleri
ÖRT3	Kadın	31	Lisans	PDR
ÖRT4	Kadın	33	Lisans	Türkçe
ÖRT5	Kadın	33	Lisans	Bilişim Teknolojileri
ÖRT6	Kadın	44	Lisans	Fen Bilimleri
ÖRT7	Kadın	34	Lisans	İngilizce
ÖRT8	Kadın	35	Lisans	Türkçe
ÖRT9	Erkek	31	Yüksek Lisans	Matematik
ÖRT10	Erkek	32	Lisans	Sosyal Bilgiler

*ÖRT (Öğretmen)

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bilgileri Tablo 4’de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde 6 kadın ve 4 erkek öğretmen olup toplam 10 öğretmenin katılım sağladığı, yaş aralığının 31-44 arasında olduğu ve 8 öğretmenin lisans mezunu, 2 öğretmenin ise yüksek lisans mezunu olduğu görülecektir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda görüşme en yaygın veri toplama yöntemlerinden birisidir. Bu sebeple katılımcıların görüşlerini, duygularını ve deneyimlerini ortaya çıkarmada görüşme yöntemi diğer tüm sınırlıkları kaldırır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Bu araştırmada görüşme soruları hazırlanırken Brookfield (1992)’in veri toplama araçlarında dikkat alınması gereken ilkeleri temel alınmıştır belirlenmiştir. Bu temel ilkeler sırası ile şu şekilde sıralanmıştır. 1) Kolay anlaşılabilir sorular yazma, 2) Odaklı sorular hazırlama, 3) Açık uçlu sorular sorma, 4) Yönlendirmekten kaçınma, 5) Alternatif sorular hazırlama, 6) Soruları geliştirme

3.4. Görüşme Formlarının Hazırlanması

Görüşmede sorulacak soruların katılımcılar tarafından açıkça anlaşılabilmesi için soruların cevaplarına mümkün olduğu ölçüde açık ve net bir biçimde ifade edilmesine oldukça

önem verilmiştir. Karmaşık, güç ve yanlış anlaşılmaya sebep olabilecek varsayımlara karşı görüşme soruları büyük bir titizlikle hazırlanmasına gayret edilmiştir. Detaylı bir literatür taraması yapıldıktan sonra görüşme formları hazırlanmıştır. Görüşme soruları ergenlerin kariyer olgunluklarını keşfetmek amacıyla öğrencilere, ebeveynlere ve öğretmenlere yönelik hazırlanmıştır. Sonraki süreçte kariyer alanında akademik çalışmalar yapan bir uzmana görüşme formları gönderilmiş olup bazı sorular çıkartılmış bazı sorular ise revize edilmiştir. Nihai görüşme formu hazırlanmadan önce bir ön görüşme formu oluşturulmuş ve bir öğrenci ve ebeveyni ile öğrencinin dersine giren bir öğretmen ile pilot görüşmeler yapılmıştır.

3.5. Görüşme Formları

Ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerini keşfetmeye yönelik hazırlanan görüşme formlarıdır. Formlar, 5 adet açık uçlu yarı yapılandırılmış sorulardan oluşmaktadır. Görüşme formu hazırlama sürecinde ilgili literatür taraması detaylı yapılmış ve görüşme soruları hazırlanmıştır. Sorular kariyer alanında akademik çalışmalar yürüten bir uzman tarafından değerlendirilmiş ve revize yapılması gereken sorular düzeltilmiştir. Görüşme formu uygulanmadan önce bir öğrencinin annesi, bir öğrencinin babası ve bir öğretmen ile bir okul psikolojik danışmanı ile pilot görüşmeler yapılmıştır. Pilot uygulamada görüşme süresi ortalama 20 dakika sürdüğü görülmüştür. Toplanan veriler uzman görüşüne sunulmak üzere gönderilmiştir.

3.5.1. Öğrenci Görüşme Formu

Öğrenci görüşme formlarının hazırlanması sürecinde kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerini keşfedilmesi amacıyla soru havuzu oluşturulmuştur. Toplam 10 adet yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan soru havuzu, kariyer psikolojik danışmanlığı alanında uzman bir akademisyene e-posta aracılığı ile gönderilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirme sonrasında 3 soru yönlendirme yapabilme gerekçesiyle havuzdan çıkartılmış ve diğer sorularda revizyona gidilmiştir. Böylelikle toplam 7 sorudan oluşan ön görüşme formu pilot uygulama için hazırlanmıştır. Ön görüşmede 2 öğrenci ile pilot görüşme yapılmış ve toplanan veriler tekrar uzman görüşüne sunulmuştur. Değerlendirme sonunda 2 soru daha havuzdan çıkartılmış diğer sorularda revizyondan geçilerek nihai görüşme formu 5 sorudan oluşmak üzere hazır hale gelmiştir.

Öğrenci görüşme soruları 5 adet açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular aşağıda gösterilmiştir.

- 1- Kariyerin ile ilgili neler düşünüyorsun? Meslek seçimi yapmayı planladın mı? Bu planlarda ailenin rolü ne oldu?
- 2- Kariyerin ile ilgili meslekleri inceleme hakkında neler düşünüyorsunuz? Hangi meslekleri inceledin? Bu incelemelerde ailenin etkisi nelerdir?
- 3- Kariyerin ile ilgili meslek tercihlerinizde ailenizin rolü ne oldu? Ailenin meslek tercihinine ne gibi etkileri oldu?
- 4- Kariyeriniz ile ilgili ne gibi kararlar aldınız / almayı planlıyorsunuz? Alacağınız kararların sorumluluklarının neler olduğunu paylaşır mısınız? Bu kararlarda aileniniz rollerini açıklar mısınız?
- 5- Kendin için en uygun mesleği nasıl belirlersin? Bir mesleğin senin için uygun olduğuna karar verebilmek için hangi özellikleri temel alırsın? Ailenizin bu konuda etkisi oldu mu?

3.5.2. Öğretmen Görüşme Formu

Öğretmen görüşme formlarının hazırlanması sürecinde kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerini keşfedilmesi amacıyla soru havuzu oluşturulmuştur. Toplam 10 adet yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan soru havuzu, kariyer psikolojik danışmanlığı alanında uzman bir akademisyene e-posta aracılığı ile gönderilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirme sonrasında 2 soru yönlendirme yapabilme gerekçesiyle havuzdan çıkartılmış ve diğer sorularda revizyona gidilmiştir. Böylelikle toplam 8 sorudan oluşan ön görüşme formu pilot uygulama için hazırlanmıştır. Ön görüşmede bir Fen Bilimleri ve bir Okul Psikolojik Danışma ile 2 pilot görüşme yapılmış ve toplanan veriler tekrar uzman görüşüne yeniden sunulmuştur. Değerlendirme sonunda 3 soru daha havuzdan çıkartılmış diğer sorularda revizyondan geçilerek toplam 5 yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan nihai görüşme formu hazır hale gelmiştir.

Öğretmen görüşme soruları 5 adet açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular aşağıda gösterilmiştir.

- 1- Öğrencileriniz kariyer planlarıyla ilgili neler düşünüyor? Öğrencilerinizin kariyer planlama sürecinde ailelerinin ne gibi rolü bulunmaktadır?
- 2- Öğrencileriniz kariyerleri ile ilgili meslekleri incelediğini düşünüyor musunuz? Öğrencinizin meslekleri incelerken ailesinin ne gibi rolü vardır?
- 3- Öğrencileriniz meslek tercihinde bulunurken ailelerin ne gibi etkileri olmuştur?

- 4- Öğrencilerinizin kariyerleri ile ilgili alacakları sorumluluklar nelerdir? Bu kararlarda öğrencinizin ailesinin rollerini açıklar mısınız?
- 5- Öğrencilerinizin kendileri için hangi mesleklerin daha uygun olduğunu nasıl belirler? Bu konuda ailelerin öğrenciler üzerindeki ne gibi etkileri bulunduğunu açıklar mısınız?

3.5.3. Ebeveyn Görüşme Formu

Aile görüşme formlarının hazırlanması sürecinde kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerini keşfedilmesi amacıyla ebeveynlere sorulmak üzere soru havuzu oluşturulmuştur. Toplam 10 adet yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan soru havuzu, kariyer psikolojik danışmanlığı alanında uzman bir akademisyene e-posta aracılığı ile gönderilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirme sonrasında 3 soru yönlendirme yapabilme gerekçesiyle havuzdan çıkartılmış ve diğer sorularda revizyona gidilmiştir. Böylelikle toplam 7 sorudan oluşan ön görüşme formu pilot uygulama için hazırlanmıştır. Ön görüşmede farklı öğrencilerin annesi ve babası olmak üzere 2 ebeveyn ile pilot görüşme yapılmış ve toplanan veriler tekrar uzman görüşüne sunulmuştur. Değerlendirme sonunda 3 soru daha havuzdan çıkartılmış diğer sorularda revizyondan geçilerek 5 adet yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan nihai görüşme formu hazır hale gelmiştir.

Ebeveyn görüşme soruları 5 adet açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular aşağıda gösterilmiştir.

- 1- Çocuğunuzun kariyer planları ve gelecekteki meslek seçimleri hakkında neler düşünüyorsunuz? Bu konuyla ilgili neler yaptınız?
- 2- Çocuğunuz kariyerleri ile ilgili meslekleri incelediğini düşünüyor musunuz? Çocuklarınız meslekleri incelerken neler yaptınız?
- 3- Çocuğunuz meslek tercihinde bulunurken sizin rollerinizin neler olduğunu açıklar mısınız?
- 4- Çocuklarınızın kariyerleri ile ilgili nasıl karar alıyorlar? Çocuklarınızın aldığı kararlar üzerinde sizin rolleriniz nelerdir?
- 5- Çocuklarınızın için uygun mesleği meslekleri nasıl belirlersiniz? Bu konuda neler yaptığımızı açıklar mısınız?

3.6. Verilerin Toplanması ve Analizi

Ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörlerin keşfedilmesine yönelik bu çalışmada ilk olarak veri toplama sürecinde öğrencilerle görüşülmüştür. Her bir öğrenci ile

okul saatleri dışında ve sınıf ortamında veli onam formu olması şartıyla bireysel görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılacak öğrenci ile tanışması, araştırma konusundan bahsedilmesi ve ses kaydına ilişkin gerekli izinlerin alınmasıyla görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı bu süreçte öğrencilerle görüşmeye katılmadan önce öğrencilere görüşme soruları paylaşılmış ve öğrencilerden bu soruları incelemeleri istenmiştir. Öğrencilere görüşme için randevu verilmiş ve belirtilen gün ve saatte sınıf ortamında yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Tüm görüşmelerin tamamlanmasıyla ses kayıtları metin haline çevrilmiştir. Görüşmeler ortalama 25-30 dakika arasında sürmüştür.

Öğrenci görüşmelerin tamamlanmasından sonra ebeveyn görüşmelerine geçilmiştir. Görüşme yapılan her öğrencinin ebeveyni aranmış ve okula davet edilmiştir. Karşılıklı olarak görüşme tarihi belirlendikten sonra ebeveynle okul saatleri dışında ve sınıfta görüşmelere geçilmiştir. Ses kaydına ilişkin gerekli izin alındıktan sonra görüşme soruları incelemek üzere ebeveyn ile paylaşılmış ve görüşmeye geçilmiştir. Görüşmeler ortalama 20-25 dakika arasında sürmüştür.

Veri toplama sürecinde son olarak öğretmenlere geçilmiştir. Öğretmenler ile yapılan her görüşme yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Gerekli ses kaydı izinlerinin alınmasıyla görüşmeler başlanmıştır. Her bir öğretmenle okul ortamında ve ders saatinin olmadığı bir ortamda ve okul rehberlik servisinde görüşülmüştür. Görüşmeden önce çalışma ile ilgili bilgi verilmiş ve görüşme soruları paylaşılarak incelenmesi istenmiştir. Tüm görüşmeler tamamlandıktan sonra İçerik analizi için MAXQDA24 programı kullanılmıştır. Analiz sürecinde birbirleriyle anlamlı ve benzer ifadeler ortak bir kod ile adlandırılmış sonrasında oluşturulan kodların ortak alanları belirlenmiştir.

3.7. İnanırcılık ve Tutarlık

Nitel araştırmalarda inanırcılık ve tutarlık bir araştırmanın bilimsel literatüre eklediği bilgiye ve karşılaşılan sorunlara çözüm çerçevesinde değerlendirilmektedir. Araştırmanın bilimsel olarak kabul edilmesi için araştırma sürecinin ve sonuçlarının başka araştırmacılar tarafından açık ve tutarlı olması beklenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Bu araştırmada toplanan verilerin gerçeği olabildiğince yansıtması ve araştırma sonuçlarının geçerliğe katkıda bulunması için Lincoln ve Guba, (1985) tarafından önerilen uzman incelemesi, katılımcı teyidi, zengin ve detaylı betimlere ve uzun süreli etkileşim yöntemleri kullanılmıştır.

Uzman İncelemesi: Bu araştırmada, araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip ve nitel araştırma yöntemleri konusunda bir uzman öğretim üyesi ile çalışılmıştır. Araştırma sürecinde uzman incelemesi iki biçimde yapılmıştır. Bunlardan ilki uzmanın araştırmacı ile birlikte değerlendirme toplantıları yapmasıdır. Bu toplantılarda araştırmacı tüm süreçleri sözel olarak uzmana aktarmış ve burada topladığı verileri, sonuçları göstererek uzman ile birlikte değerlendirilmiştir. İkinci kez uzman incelemesinde ise bu araştırmanın desenine, bunların analizine ve sonuçların yazımına ilişkin tüm belgelerin toplandığı ham verilerin tamamına geri bildirimde bulunmuştur. Uzman, araştırmanın deseninden toplanan verilere, bunların analizine ve sonuçların yazımına olan süreçlerde eleştirel bir anlayış çerçevesinde bakarak geri bildirim vermiştir.

Katılımcı teyidi: Araştırmada ham verilerin katılımcılar tarafından teyit edilmesi istenmiştir. Bu sebeple görüşmelerden sonra katılımcılara vermiş oldukları veriler rapor halinde sunulmuş ve “Bunu mu demek istediniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yüzde 90’sı “Evet” cevabını verirken yüzde 5’i “Kısmen”, yüzde 5’i ise “Hayır cevabını vermiştir.

Zengin ve Detaylı Betimleme: Araştırma çerçevesinde veri analizinin gerçekleştirilmesi, araştırma sorularının hazırlanması ve netleştirilmesi gibi stratejiler Miles ve Huberman, (1994) kullanılmıştır. Bu sebeple araştırmada farklı yönleri ve oluşumları öğrenebilmek için araştırmacı araştırdığı olay ve olguya ilişkin farklı bakış açılarını, farklı anlam ve göstergeleri ortaya çıkarmak için zengin ve detaylı bir araştırma yapmıştır

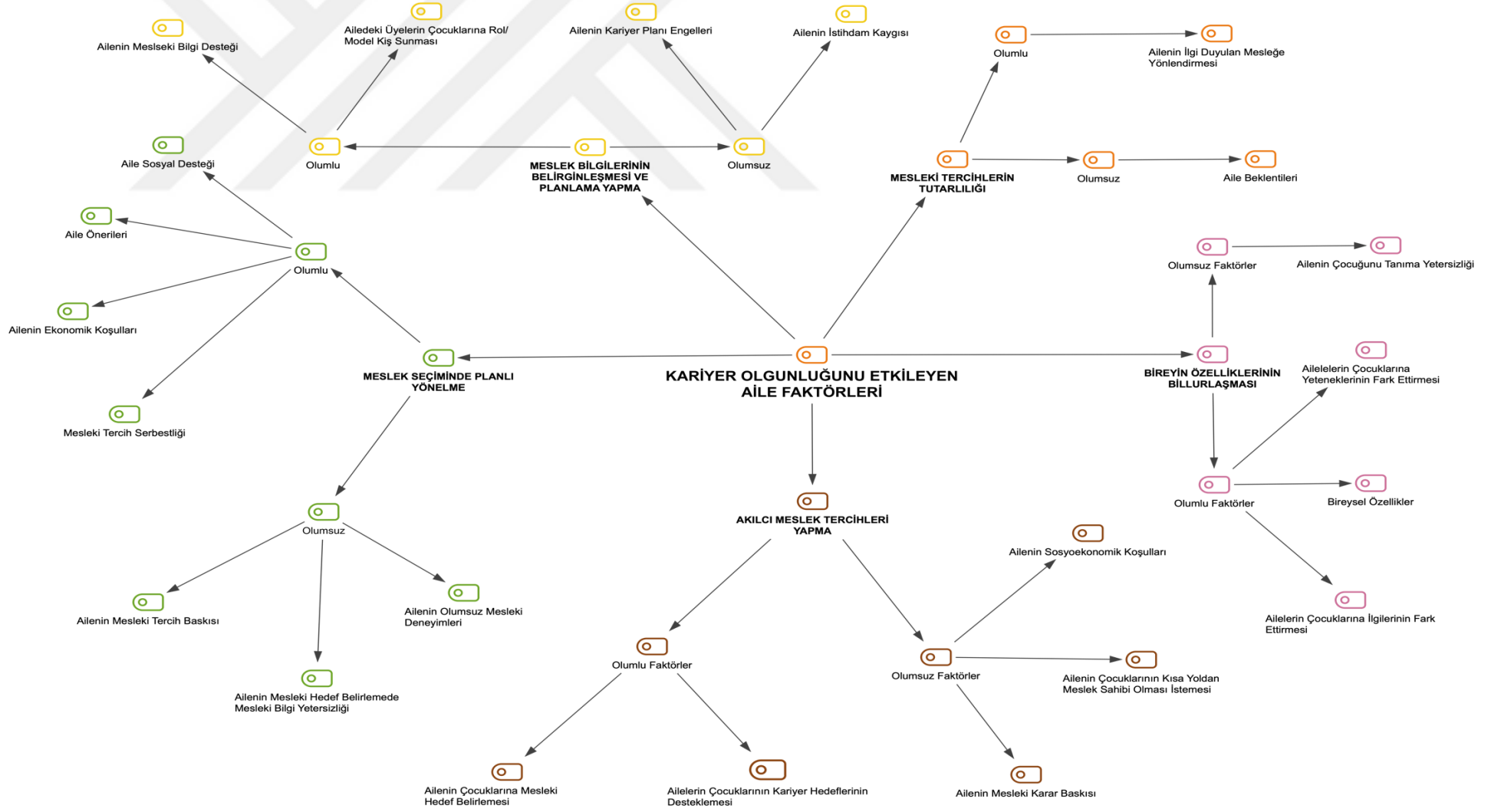
Uzun süreli etkileşim: Araştırmacı 12 yıl boyunca okul psikolojik danışmanı olarak ortaokullarda görev yapmıştır. Bu süreç içerisinde araştırmacı ergenler ile ilgili yapmış olduğu mesleki rehberlik ve aileler ile yapmış olduğu rehberlik çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bu sebeple araştırmacının mesleki tecrübesi bu araştırmanın inandırıcılık ve tutarlık boyutunu arttırmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bulgular bölümünde ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörleri Super'in (1977) kariyer gelişimi modeli çerçevesinde temel alınarak raporlaştırılmıştır. İlk kısmında genel hiyerarşik kod haritası sunulmuş, daha sonra kariyer olgunluğunun her bir alt boyut ayrı bir hiyerarşik kod haritası üzerinden açıklanmıştır. Araştırma bulgularını gösteren genel grafik Şekil 1'de verilmiştir.

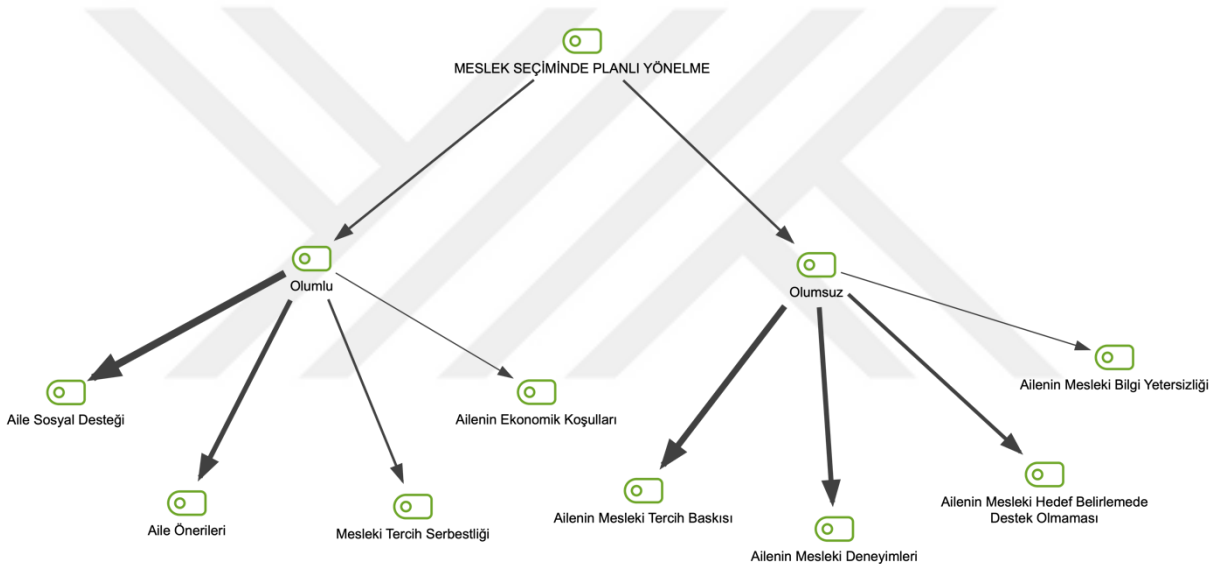
Ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörleri mesleki olgunluğun her bir alt boyutu için olumlu ve olumsuz faktörler olarak iki alt temada incelenmiştir. Şekil 1 incelendiğinde **meslek seçiminde planlı yönelme** boyutu içerisinde yer alan olumlu faktörlerin *aile önerileri*, *ailenin ekonomik koşulu*, *aile sosyal desteği*, *mesleki tercih serbestliği* olumlu temalar arasında yer alırken, *ailenin olumsuz mesleki deneyimleri*, *ailenin mesleki tercih baskısı*, *ailenin mesleki hedef belirlemede destek olmaması*, *ailenin mesleki bilgi yetersizliği* ise olumsuz temalar olarak şekillendiği görülmektedir. Kariyer olgunluğunun bir diğer alt boyutu olan **meslek bilgilerinin belirginleşmesi ve planlama yapma** incelendiğinde ise olumlu faktörler sırasıyla aile üyelerinin çocuklarına *rol/model kişi sunması* ve *ailenin mesleki bilgi desteği* yer alırken, olumsuz faktörler ise sırayla *ailenin istihdam kaygısı*, *ailenin kariyer planı engelleri* yer almıştır. Kariyer olgunluğunun başka bir boyutu olan **mesleki tercihlerin tutarlılığı** incelendiğinde olumlu tema *ailenin ilgi duyulan mesleğe yönlendirmesi* olarak yer alırken olumsuz tema ise *aile beklentileri* yer almıştır. Kariyer olgunluğunu etkileyen diğer bir boyut **bireyin özelliklerinin billurlaşmasıdır**. Bu boyut incelendiğinde olumlu faktörler sırasıyla *bireysel özellikler*, *ailelerin çocuklarının ilgilerini fark ettirmesi* ve ailelerin çocuklarının *yetenekleri fark ettirmesi* yer alırken olumsuz boyut *ailenin çocuğunu tanıma yetersizliği* olmuştur. Kariyer olgunluğunu etkileyen son faktör ise **akılcı meslek tercihleri yapma** olmuştur. Bu boyut incelendiğinde *ailenin çocuklarının kariyer hedeflerinin desteklemesi* ve ailenin çocuklarına mesleki hedef belirlemesi olumlu faktörler olarak yer almakta olup *ailenin mesleki karar baskısı*, ailenin çocuklarının *kısa yoldan meslek sahibi olma* istemesi ve ailenin *sosyoekonomik koşulları* ise olumsuz faktörler olarak yer almıştır.

Şekil 1. Ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörleri

4.1. Meslek Seçiminde Planlı Yönelme

Ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluklarını etkileyen aile faktörleri içerisinde ele alınan ilk boyut “Meslek Seçiminde Planlı Yönelmedir”. Meslek seçimine planlı yönelmenin ergenlerin kariyer olgunlukları üzerinde aile etkisinin en yoğun deneyimlendiği boyut olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslek seçimine planlı yönelmelerini olumlu ve olumsuz etkileyen faktörler şekil 2’de yer almaktadır. Şekil 2 incelendiğinde olumlu faktörler arasında en yoğun kodun *ailenin sosyal desteği* olduğu görülmektedir. Sırasıyla *aile önerileri*, *mesleki tercih serbestliği* ve *ailenin ekonomik koşulları* takip etmektedir. Olumsuz faktörler incelendiğinde ise en yoğun kodun *ailenin mesleki tercih baskısı* olduğu belirlenmiştir. Bu kodu yoğunluk sırasına göre *ailenin mesleki deneyimleri* ve *ailenin mesleki bilgi yetersizliği* takip etmektedir.

Şekil 2. Meslek seçimine planlı yönelme boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

4.1.1. Aile sosyal desteği

Ortaokul öğrencilerin meslek seçiminde planlı yönelmeye ait olumlu faktörler içerisinde en yoğun kod *aile sosyal desteğidir*. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde aile sosyal desteğinin mesleki seçimde planlı yönelmeye olumlu etkisi olduğunu görülmüştür. Aile sosyal desteğinin kariyer olgunluğu için neden önemli olduğunu vurgulayan bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir Ö7: “*Sen kendini nasıl iyi hissediyorsan öyle olsun dediler. Evet pek bir zorlama yapmıyorlar, istediğim meslekte sonuna kadar her konuda yardımcı oluyorlar ve ihtiyaçlarımı gideriyorlar, istediğim meslek için daha etkili nasıl öğrenebilirim onları falan araştırıp onlar*

da benimle öğreniyorlar gibi bir şey aslında” Bir diğer katılımcı E7: “Ben çocuğumun huyunu da biliyorum, yapmak istediği şeyi de biliyorum, heveslerini de biliyorum ona göre. Yani ne yapmak istediğine göre desteklerim. Hani yapamayacağım bir şeye desteklemem açıkçası” ifadesini kullanarak ebeveynlerin çocuğunun mesleki tercihlerinde istediği meslekleri destekleyeceğini ifade etmiştir.

4.1.2. Aile önerileri

Ortaokul öğrencilerinin meslek seçiminde planlı yönelmeye ait diğer boyut **aile önerileridir**. Katılımcılar çocuklarına yönelik meslek seçiminde önerilerde bulunarak çocuklarının planlı bir meslek seçimine teşvik etmektedirler. Bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir Ö7: *“Bir sürü bana meslek önermeye çalışıyorlar, söylüyorlar. Bak bu mesleğin böyle güzel yanları var, böyle kötü yanları var, anlatıyorlar”* bir diğer katılımcı ise çocuğuna mesleklerin özellikleri ile ilgili çocuğuna bilgiler vermekte olduğunu şu ifadelerle açıklamıştır. E1: *“Biz de yani az çok aşınayız. Hangi meslekler rövanşta? Okulu bitirdiğinde hangi dalı seçerse boşta kalmayacak? Bununla ilgili kendisine bir açıklama yaparız. Bak kızım sen bu bölümü istiyorsun ama bu bölümü seçebilirsin. Seçenler işte bakın şu da şurada şu da çalışıyor ama şu bölümleri seçersen burada bunu çalışırsın deriz”* Bir başka katılımcı E2: *“Tıp zor. Evet, doktorluk gerçekten de çok zor bir meslek. Kolay değil. Hasta, hasta yakınlarıyla uğraşmak kolay değil. Hastayla uğraşmak kolay değil. Yani bir hata yapsan insanın hayatına mal olacak hatalar da olabilir. Bunlar kolay değil. Yani yükümlülüğü çok olmayan bir meslek olması lazım”* ifadelerini kullanarak tıp mesleğinin olası risklerini anlatarak çocuğuna meslek seçiminde tıp mesleğinin özellikleri ile çocuğunun sahip olduğu özellikleri karşılaştırarak önerilerde bulunmuştur. Başka bir katılımcı Ö3: *“Ashında ilk önce düşüncelerimi söylemek, ondan sonra düşüncelerimi söyledikten sonra o yola çıkarak ailem yorum yaparlar. Yok, işte böyle yanlış, böyle doğru bu yola devam gibi önerilerde bulunurlar”*

4.1.3. Mesleki tercih serbestliği

Ortaokul öğrencilerinin meslek seçiminde planlı yönelmeye ait diğer bir boyut **mesleki tercih serbestliğidir**. Katılımcılar ortaokul öğrencilerinin aileleri tarafından mesleki tercihlerinde serbest bırakmalarını kendilerini rahatlattıklarını ve baskı altında kalmadan daha rahat mesleki tercih yapabildiklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir Ö9: *“Sen meslekleri araştır. Sana uygun olan ve senin sevdiğin bir mesleği seç. Ondandır bize gel”* Bir başka katılımcı ise E1: *“Aldığı karara da saygı duyarız. Ama bunun iyi ve kötü boyutları varsa onu da kendisiyle paylaşıyoruz”* ifadesini kullanmış, başka bir katılımcı E9: *“Ben zorlamam yaptığı meslek bir işe yarasa da ve yaramasa da”* ifadesinin kullanmıştır.

4.1.4. Ailenin ekonomik koşulları

Ortaokul öğrencilerin meslek seçiminde planlı yönelmeyi olumlu etkileyen boyut ise **ailenin ekonomik koşullarıdır**. Katılımcı ebeveynlerin çocuklarının mesleki tercihlerinde ailenin ekonomik koşulları etkili olduğunu vurgulamışlardır. Ailenin ekonomik gücü ergenlerin daha gerçekçi bir tutum alarak mesleki tercihte bulunmalarını sağlamaktadır. Bir katılımcı öğretmen ÖRT4: *“Aileler çocuğunu yargılayan değil de çocuğuna destek veren bir tavır takınmaları gerekir bu dediğim ayrı özellik yine ailenin gelir düzeyi ile ilgilidir”* Başka bir katılımcı ise E4: *“Hangi üniversiteler iyi, hangisine daha başarılı olsun da biz de bazı şeyler yaparken ekonomik durumumuza göre tercih ediyoruz”* ifadelerini kullanmıştır.

4.1.5. Ailenin mesleki tercih baskısı

Ortaokul öğrencilerin meslek seçimine planlı yönelmeyi olumsuz etkileyen ilk boyut **ailenin mesleki tercih baskısıdır**. Katılımcı aileler çocuklarının kendi mesleki tercihlerinden ziyade ailenin isteklerine göre mesleki karar vermesi yönünde ifadeler kullanmışlardır. Katılımcı öğretmenler ise kendi öğrencilerinin mesleki karar vermelerinde ailenin baskısı altında olduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı E1: *“Birçok öğrenci ailesi etkisi altında kalabiliyor”* ifadesini kullanırken başka bir katılımcı ise çocuğunun futbolcu olmak istediğini ama aile olarak buna karşı geldiklerini ifade ederek E6: *“Futbol da bir yere kadar diyorum kendisine. Yani onun da bir limiti var. Mesela biliyorsunuz belli bir yaştan sonra oynanmıyor. Bir zarar görse bütün hayatı bitiyor. Biz bunu anlatıyoruz kendisini. Ama kendisi ısrarla futbola gitmek istiyor. Biz bunu istemiyoruz”* demiştir. Katılımcı bir öğretmen ise ÖRT1: *“Öğrencileri ne kadar araştırıp kendi ilgi ve isteklerine uygun meslek bulmaya çalışsalar da ailelerin ilgi ve istekleri bu konuda öğrencileri bastırarak ön plana geçmektedir aileler kendi araştırmalar sonucunda çocuklarını yönlendirmektedirler”* ifadesini kullanmıştır. Yine aynı katılımcı öğretmen ise çocukların kendi ilgi ve yeteneklerine göre meslek seçmek istese de aileler bunun önüne geçtiklerini ifade ederek ÖRT1: *“Günümüzde meslek seçiminde ailelerde iş bulabilme ve ekonomik koşulları göz önünde bulundurarak çocukların yönlendirmektedirler öğrenciler de kendi ilgi ve isteklerinden çok ailelerin görüşleri dikkate almaktadırlar”* demiştir.

4.1.6. Ailenin olumsuz mesleki deneyimleri

Ortaokul öğrencilerin meslek seçimine yönelmeyi olumsuz etkileyen bir başka boyut ise **ailenin mesleki deneyimleridir**. Katılımcı aileler kendi mesleki deneyimlerinden çıkarmış olduğu olumsuz yaşantıları kendi çocuklarının da yaşamasını istemedikleri gerekçesiyle geçmiş yaşantılarındaki deneyimlerini gerekçe göstererek çocuklarının meslek seçimine müdahale

etme eğilimi göstermektedirler. Bu sebeple ergenlerin meslek seçiminde ailenin geçmiş olumsuz deneyimleri çocukların kariyer olgunluğunu olumsuz etkilemektedir. Bir katılımcı E7: *“Babası ilkokul mezunu, okumamış ama şimdi çocuklarımızın bizim istediğimiz şekilde okumasını istiyoruz.”* başka bir katılımcı ise Ö6: *“Hocam ailem daha çok deneyimledikleri için daha çok şey yapıyorum hocam onları dinliyorum. Ufak olsa da dinliyorum”* kendi yaşanmışlarını dile getiren bir ebeveyn katılımcı E3: *“Ben tabii yaş da biraz ilerleyince sevmediğim bir işim olduğu için tamamen bıraktım. Bu yüzden çocuklara da şey yapmıyorum kesinlikle”* ifadesini kullanmıştır.

4.1.7. Ailenin mesleki hedef belirlemede destek olmaması

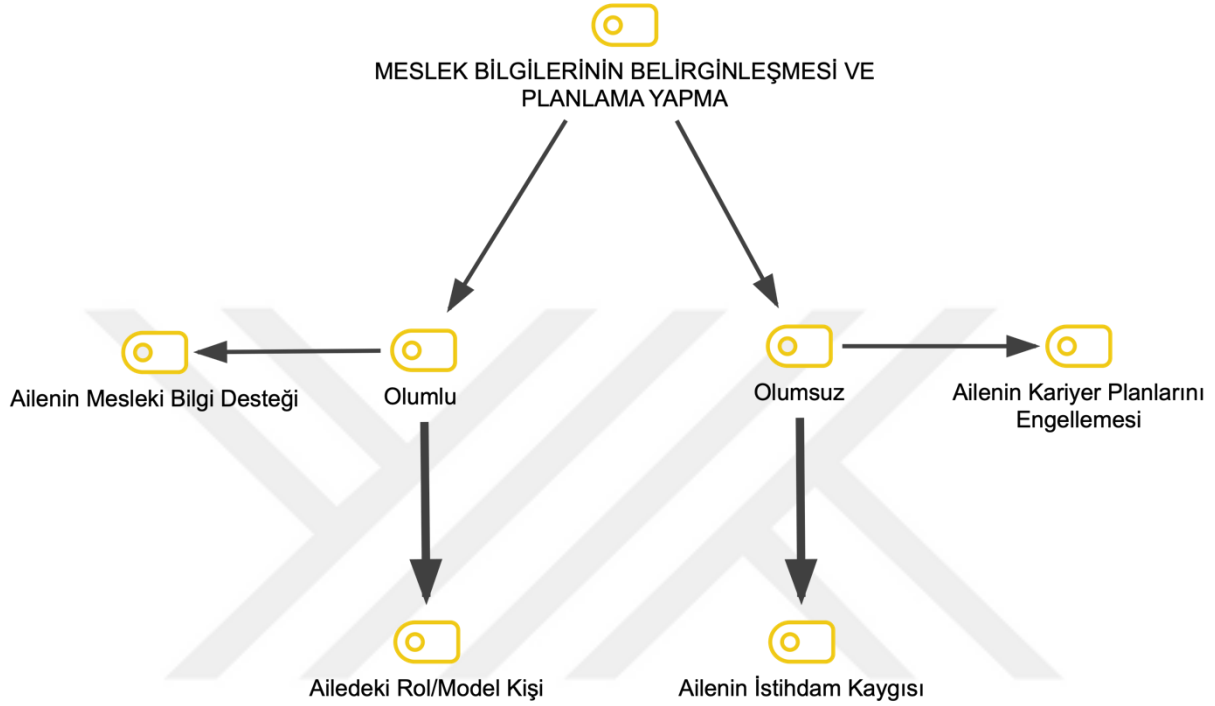
Ortaokul öğrencilerin meslek seçimine planlı yönelmeyi olumsuz etkileyen diğer bir boyut **mesleki hedefsizliktir**. Katılımcılar ergenlerin meslek seçiminde belirgin bir hedeflerinin olmadığını belirterek, ailelerin çocuklarını mesleki hedef belirlemede aktif rol almadığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı öğretmen ÖRT5: *“Öğrencilerin öncelikle kendilerine bir hedef belirlemeleri gerektiğini düşünüyorum. Öğrenci ve ailelerde bir meslek sahibi olsun da ne olursa olsun anlayışı çoğunlukta olduğundan yetenek göz ardı edilmektedir”* ifadesini kullanırken, başka bir katılımcı görev yaptığı okullardaki öğrencilerin genel olarak mesleki hedeflerin olmadığı şu şekilde ifade etmiştir. ÖRT6: *“Aileler öğrencilerimin net bir kariyer planı yapmasına destek olduğunu düşünmüyorum”* Bir başka katılımcı ise ÖRT7: *“Ailelerin tutumundan bahsettim bu yüzden öğrencilerin kariyerleri ile ilgili tüm yük ve sorumluluk öğrenciye kalıyor”* ifadesini kullanarak ergenlerin mesleki hedefsizlikteki sorumluluğu ailede olduğunu ifade etmiştir.

4.1.8. Ailenin mesleki bilgi yetersizliği

Ortaokul öğrencilerinin meslek seçimine planlı yönelmelerini olumsuz etkileyen son boyut ise **ailenin mesleki bilgi yetersizliğidir**. Katılımcıların ifadelerine göre ailelerin meslekler hakkında bilgi sahibi olmayışı, çocukların meslek seçiminde aktif rol almasının engellemektedir. Ergenlerin meslekler hakkında araştırma yapmak istediklerinde ilk başvurduğu ortamlardan birisi aile olmaktadır. Ergenlerin merak ettiği bir meslek hakkında ebeveyninden bilgi talebinde bulunmasının olumsuz olması kariyer olgunluğunun gelişimine olumsuz etkiye sebep olduğu görülmüştür. Bir katılımcı öğretmen ÖRT6: *“Ailelerin de bu konu hakkında pek bilinçli olduğunu düşünmüyorum”* ifadesini kullanmış, yine aynı katılımcı ise *“ailelerin genelde bu konuda pek bilinçli değil maalesef”* ifadesini kullanmıştır.

4.2. Mesleki Bilgilerin Belirginleşmesi ve Planlama Yapma

Kariyer olgunluğunun bir diğer alt boyutu olan mesleki bilgilerin belirginleşmesindeki olumlu ve olumsuz etkiler Şekil 3’te gösterilmiştir. Olumlu etkilerini sırayla aile desteği ve rol/model kişi oluştururken olumsuz etkilerini ise ailenin istihdam kaygısı ve kariyer planı engelleri oluşturmaktadır.

Şekil 3. Mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapma boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

4.2.1. Ailenin mesleki bilgi desteği

Ortaokul öğrencilerin mesleki bilgilerini belirginleşmesi ve planlama yapmayı olumlu etkileyen en güçlü boyut **ailenin mesleki bilgi desteğidir**. Katılımcılara göre bu boyut ailenin çocuğuna sunduğu destekleyici mesleki bilgilerden kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına sundukları çalışma ve inceleme ortamı, meslek seçiminde destekleyici açıklamalar yapmaları, çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarına göre davranış sergilemeleri mesleki bilgilerin belirginleşmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Bir katılımcı öğrenci E6: “Yüksek bir lise seçersek daha başarılı olur diye düşünüyorum. Öğretmen, doktor, mühendis gibi. Çocuğum zaten bu meslekleri yapabilecek bir çocuk.” Bir başka katılımcı ebeveyn E10: “Meslekleri ile ilgili bazı konuşmalar yapıyorduk. Seçmek istediği mesleğinin nasıl olduğu ile ilgili” Aynı katılımcı “Mesela benim hayallerimdeki mesleğin şekillenmesine yardımcı olurlar. Beni istemediğim hiçbir şeye zorlamazlar” ifadesini kullanmıştır.

4.2.2. Aile üyelerinin çocuklarına rol/model olması

Ortaokul öğrencilerin mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapmayı olumlu etkileyen diğer boyut **aile üyelerinin öğrencilere rol/model olmasıdır**. Katılımcılara göre mesleki tercihlerde örnek teşkil edecek bireylerin olması ergenlerin mesleki karar vermesinde etkin rol almaktadır. Ailedeki rol/model kişiler aileden biri olabilmektedir. Bu kişilerin gelir durumu, statüsü ve çevresine olan etkisi ergenlerin ve ebeveynlerin dikkatini çekmekte ve mesleki bilgilerin belirginleşmesinde etkili olmaktadır. Bir katılımcının Ö1: *“Dayım bilgisayar mühendisi ve onlar bu konuda yani ben de bu alanda ilerlemek istediğim için onunla sürekli çalışıyordum, araştırma yapıyordum”* ifadesini kullanmış, başka bir katılımcı Ö2: *“Ablalarımı da görünce daha bir ilham alıyorum. O yüzden ben avukatlık istiyorum”* demiştir. Katılımcı bir öğrencinin babasını örnek aldığını şu şekilde ifade etmiştir Ö9: *“Hocam aslında babam tıp okumamı istiyordu ama babamla eskiden resimle ilgileniyordu. Ondan da bende resimle ilgilenmeye başladım”* Aynı katılımcı *“Bir de benim kuzenim matematik öğretmenliği okuyordu. Hocam evet onu da araştırdım. Aslında ben de matematiği seviyorum”* ifadesinin kullanmış diğer bir katılımcı ise Ö10: *“Dediğim gibi ilk önce grafik tasarım iç mimarlığı da araştırdım, tıbbi araştırdım, bir de mühendisliği araştırdım. Bir de benim kuzenim matematik öğretmenliği okuyordu. Hocam evet onu da araştırdım”* demiştir. Katılımcı bir öğretmenin ÖRT2: *“Gerekirse istediği mesleklerde çalışan uzman kişilere görüşmesi sağlayarak öğrencinin istediğin mesleğe daha doğru bir şekilde yönelmesini sağlar”* ifadesini kullanmış, bir başka katılımcı rol/model kişinin olmamasının da kariyer planına engel oluşturacağını söyleyen katılımcı bir öğretmen ÖRT2: *“Örnek olabilecek kişilerin bulunmaması kariyer planını engellemektedir”* demektedir.

4.2.3. Ailenin istihdam kaygısı

Ortaokul öğrencilerin mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapmayı olumsuz etkileyen boyut **ailenin istihdam kaygısıdır**. Katılımcılar meslekleri araştırırken ailenin mesleklerin istihdam durumuna ilişkin algıları mesleki bilgilerin yeterince araştırılmamasına neden olmaktadır. Mesleğin gelecekteki iş alanının azalma kaygısı ebeveynlerde ve ergenlerde mesleğe karşı direnç göstermelerine neden olmaktadır. Bir katılımcı öğrencinin öğretmenlik mesleği ile ilgili Ö5: *“Yani mesela Annem de işsiz kalmamı istemiyor”* ifadesini kullanmış, bir başka katılımcı araştırdığı bir meslek ile ilgili olarak E1: *“Siz de biliyorsunuz çevrede o kadar üniversite mezunu işçi var ki, mesleğini yapmıyor. Bu bölümü okumuş ama gidiyor Ya tezgâhtarlık yapıyor başka yerde çalışıyor ya işte ne bileyim fabrikada çalışıyor ama kendi okuduğu bölümün işini yapmıyor.”* demiştir. Aynı katılımcı günümüzde bazı mesleklerin

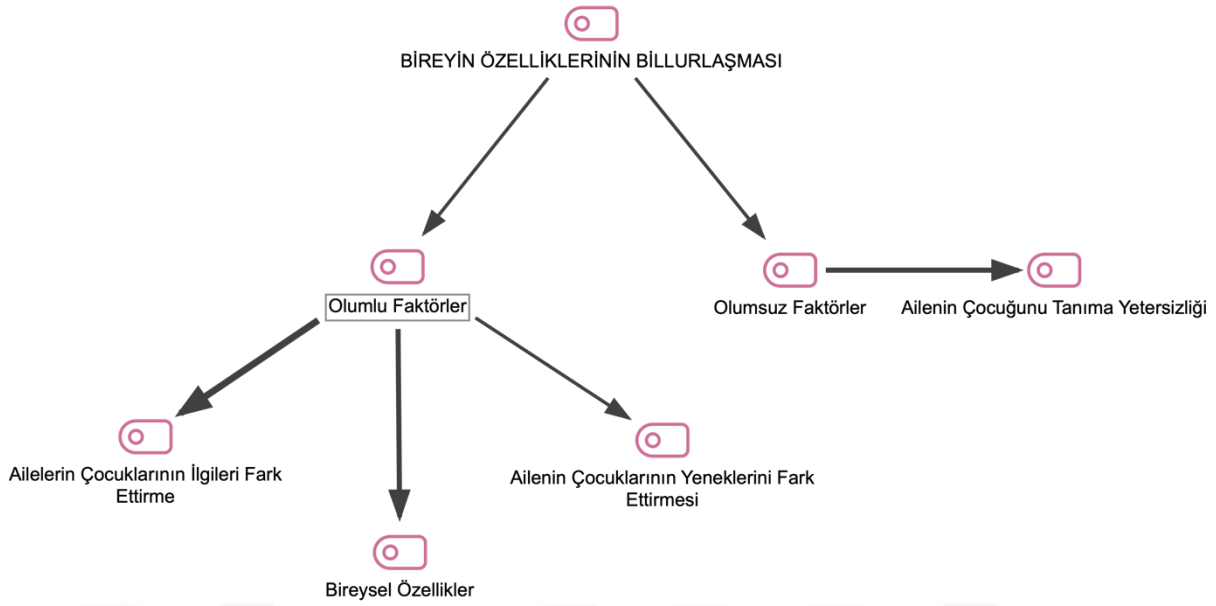
popüler olduğunu ancak birkaç yıl içinde popülerliğini kaybederek istihdam alanının azalacağını ifade ederek şu ifadeyi kullanmıştır “*Yani bazı meslekler var işte 3-5 yıl popüler olurlar. Daha sonra sorunu popülerliğini kaybeder*” ifadesini kullanmıştır. Başka bir katılımcı öğrenci günümüzde öğretmen atamalarının kısıtlı olduğunu dile getirerek Ö5: “*Öğretmenler konusunu böyle atanma sıkıntısı olduğu için çok böyle yani. Ama vazgeçtim*” ifadesini kullanmıştır.

4.2.4. Ailelerin çocuklarının kariyer planlarını engellemesi

Ortaokul öğrencilerin mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapmayı olumsuz etkileyen bir başka boyut ise **ailenin çocuğunun kariyer planlarını engellemesidir**. Bu boyutun altında yer alan diğer faktörler ise *bilgi eksikliği, ailenin sorumluluktan kaçması, ailede rol/model eksikliği, okuryazarlık* yer almaktadır. Ailenin çocuklarına sağlıklı bir mesleki yönlendirme yapamaması ve ergenlerin kariyer planını oluştururken alt kademelerden ziyade ağırlıklı olarak 8. Sınıftan itibaren planlama yapmaları kariyer planı yapmada engel oluşturduğu belirtilmiştir. Bir katılımcı ebeveyn E9: “*Öğretmenliği yapamaz onu biliyorum. Çünkü öğretmenlik çok sabır isteyen bir şey. Onu yapamayacağını biliyorum*” ifadesini kullanmıştır. Başka bir katılımcı öğretmen ise ÖRT2: “*Öğrencilerim de genel olarak gözlemlediğim çok azının kariyer planı olduğudur. Birçoğunun ailenin desteğinin olmaması sebebiyle kariyer hedefi bulunmamaktadır*” demiştir. Aynı katılımcı öğretmen ise ailenin okuryazarlığına vurgu yaparak ÖRT2: “*Ailelerin okul yazar oranının düşük olması kariyer planına engel olmaktadır*” ifadesini kullanmıştır. ÖRT6: “*Ailelerin meslekleri ve o meslekleri istediği özellikler araştırdığını ve bilgi sahibi olduğunu çok düşünmüyorum*” ifadesinin kullanan bir katılımcı öğretmen ise kariyer planı yapabilmenin ailelerin mesleklerin araştırmasına ve bilgi sahibi olmasına bağlamıştır.

4.3. Bireyin Özelliklerinin Billurlaşması

Kariyer olgunluğunun bir diğer alt boyutu olan bireyin özelliklerinin billurlaşmasıdır. Katılımcılardan elde edilen verilere göre bireyin özelliklerinin billurlaşmasını olumlu ve olumsuz etkileyen faktörler şekil 4’te gösterilmiştir. Olumlu etkileri sırayla ilgileri fark ettirme, bireysel özellikler ve yetenekleri fark ettirme oluştururken, olumsuz etkilerini ise ailenin çocuğunu tanıma yetersizliği oluşturmaktadır.

Şekil 4. Bireyin özelliklerinin billurlaşması boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

4.3.1. Ailelerin çocuklarının ilgilerini fark ettirmesi

Ortaokul öğrencilerin bireysel özelliklerinin billurlaşmasını olumlu etkileyen en güçlü boyut **ailelerin çocuklarının ilgilerini fark ettirmeleridir**. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ergenlerin kendi ilgi ve yeteneklerinin farkına varmasının kariyer olgunluğunun gelişmesinde olumlu anlamda katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Katılımcı öğrencilerin kendi ilgi ve yeteneklerinin farkında olduklarında mesleki tercihlerinin daha isabetli olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcı bir öğrenci Ö2: *“Ailemin bana hitap eden bir mesleği seçmesini isterim”* ifadesini kullanmış, başka bir katılımcı öğrenci ise meslek seçiminde Ö3: *“İlk önce ailem karakterime bakmalı. Benim karakterim nelere bağlı ve ben neyi severim işte neyi daha iyi yapabilirim diye”* ifadesini kullanarak ailesinin kendi kişiliğine en yakın mesleği seçmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Başka bir katılımcı öğrenci ise ailesinin kendi ilgilerini keşfetmeye yönelik destek olduklarını belirterek daha doğru bir tercih yapma eğilimi gösterdiğini ifade ederek şu sözleri kullanmıştır Ö7: *“Ailem bana mesela bana bilgi vermeseydi ben bu mesleği sonradan sevmeyecek, sıkılacak ve işimde başarılı olamayacaktım”* Katılımcı bir öğretmen meslek seçiminde ailelerin çocuklarının ilgilerin farkında olunması gerektiğini şu cümlelerle açıklamıştır ÖRT3: *“Kendini ve özelliklerini iyi tanımalı zaman içerisinde mesleklerin değişimini görebilmek akademik mi yoksa beceri temelli bir meslek seçeceğine karar vermek mesleki araştırmamı yapmak tüm bunları yaparak aile çocuğu işini kolaylaştırmalı”* ifadesini

kullanmıştır. Aynı katılımcı öğretmen ergenlerin ilgilerinin farkına varmasında ailelerin sorumluluğu olduğu ifade ederek şu cümleleri söylemiştir ÖRT3: “*Örneğin spora teşvik etmek, müzik kursuna göndermek ve benzeri çocuğun yeteneklerini fark etmesini desteklemek zorundadır. Bu süreçte çocuğu mümkün olduğunca maddi manevi desteklemek ailenin sorumluluğudur*”

4.3.2. Ailelerin çocukların özellikleri ile mesleğin uyumluluğuna dikkat etmesi

Ortaokul öğrencilerinin bireysel özelliklerinin billurlaşmasını olumlu yönde etkileyen diğer bir boyut ise **ailelerin bireysel özellikler ile mesleğin uyumluluğuna dikkat etmesidir**. Katılımcıların mesleki tercihlerin bireysel özellikleriyle uyumlu olmasının kariyer olgunluğunun bir göstergesi olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcı bir ebeveyn E3: “*Mesleği severek, isteyerek yapacaksın. Yoksa başarılı olamazsın. En sevmediğin meslek insanı bozar, psikolojisini bozar*” ifadesini kullanmıştır. Katılımcı bir öğretmen ise ailenin çocuklarına kendilerini tanıma fırsatı vermeleri gerektiğini vurgulayarak ÖRT5: “*Aileler çocuklarının seçmek istedikleri mesleğin gerektirdiği özelliklerin çocuklarında olup olmadığını araştıran aileler gerçekçi ve uygun meslekler seçmelerine katkı sağlar*” ifadesini kullanmıştır.

4.3.3. Ailenin çocuklarının yeteneklerini fark ettirmesi

Ortaokul öğrencilerinin bireysel özelliklerinin billurlaşmasını olumlu yönde etkileyen başka bir boyut ise **ailenin çocuklarının yeteneklerini fark ettirmesidir**. Ailelerin çocuklarına ilgi ve yeteneklerinin neler olduğunu ifade etmeleri ergenlerin kariyer olgunluklarının gelişimine katkı sağlamaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde kendi çocuklarının meslek seçiminde kararsızlığını giderme olarak ailelerin çocuklarına neler yapabilecekleri açıklamaları ergenleri olumlu yönde etkiledikleri görülmüştür. Katılımcı bir öğrencinin Ö1: “*Ailem bana söylüyor mesela. Sen buna yeteneklisin, elin yatkın gibi*” Katılımcı bir öğretmen ise ÖRT3: “*Kendini ve özelliklerini iyi tanımalı zaman içerisinde mesleklerin değişimini görebilmek için. Akademik mi yoksa beceri temelli bir meslek seçeceğine karar vermek mesleki araştırma mı yapmak. Tüm bunlar için aile çocuğun işini kolaylaştırmalı*” ifadesini kullanmıştır.

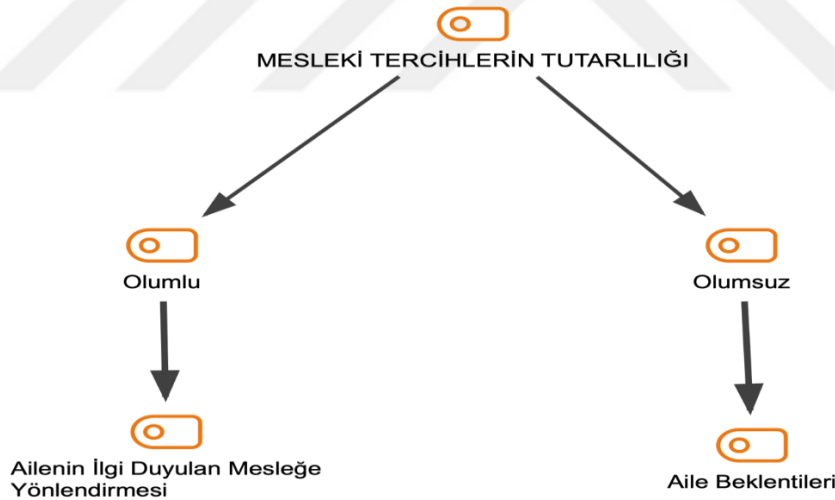
4.3.4. Ailenin çocuğunu tanıma yetersizliği

Ortaokul öğrencilerinin bireysel özelliklerinin billurlaşmasını olumsuz yönde etkileyen boyut **ailenin çocuğunu tanıma yetersizliğidir**. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde ailelerin

kendi çocuklarının mesleki yönlendirme yapmalarında çocuklarının ilgi ve yeteneklerini göz ardı etmeleri kariyer olgunluğunu olumsuz etkilemektedir. Katılımcı bir öğretmen ÖRT6: “Aileler çocuklarının akademik açıdan potansiyelleri düşük olmasına rağmen ısrarla çocuklarından potansiyelin üzerinde başarı göstermesini bekliyorlar” ifadesini kullanarak ebeveynlerin çocuklarını yeteri kadar tanımamaları sebebiyle yanlış bir yönlendirme yaptıklarını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı öğretmen ise ailelerin çocuklarını yeteri kadar tanımadıklarını ve bu sebeple yanlış yönlendirme yapabileceklerini şu şekilde ifade etmiştir ÖRT2: “Birçok aile çocuğu tanımamakta ve ilgilerini bilmemektedir” Diğer bir katılımcı öğretmen ise ÖRT8: “Veli görüşmelerimde gözlemlediğim genel durum ailelerin çocukları tam anlamıyla tanımıyor olması” ifadesini kullanmıştır.

4.4. Mesleki Tercihlerin Tutarlılığı

Katılımcılardan elde edilen bulgulara göre ortaokul öğrencilerin mesleki tercihlerin tutarlılığını etkileyen olumlu ve olumsuz bulgular Şekil 5’te gösterilmiştir. Bulgulara göre ergenlerin mesleki tercihlerini etkileyen olumlu etki, ailenin ilgi duyulan mesleğe yönlendirmesi olurken olumsuz etkisi ise aile beklentileri olmuştur.

Şekil 5. Mesleki tercihlerin tutarlılığı boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

4.4.1 Ailenin ilgi duyulan mesleğe yönlendirmesi

Ortaokul öğrencilerinin mesleki tercihlerinin tutarlılığını etkileyen olumlu boyut **ailenin ilgi duyulan mesleğe yönlendirmesidir**. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde aileler çocuklarının ilgi gösterdiği mesleklere göre destekleyici ifadeler kullanması ergenlerin kariyer olgunluklarının gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır. Çocukların ilgi alanlarına göre

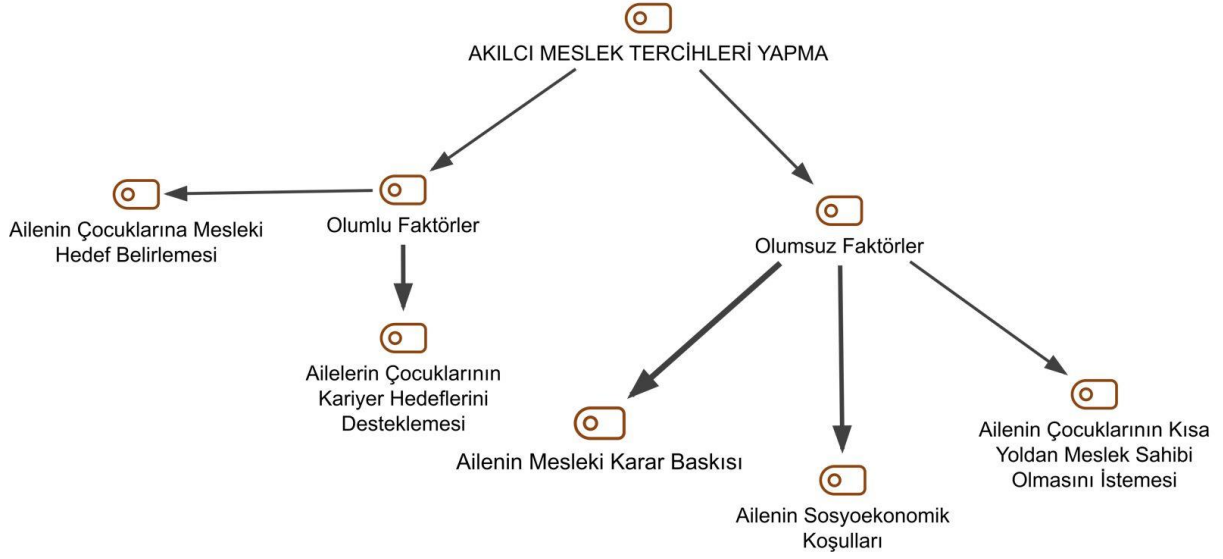
araştırmak istedikleri meslekler ile ilgili ebeveyn tarafından desteklenmesi ergenlerin hem mesleğe olan ilgileri artmakta hem de daha tutarlı bir mesleki tercih süreci yaşamaktadırlar. Katılımcı bir ebeveyn E3: *“Severek, isteyerek yapacaksın ki her konuda başarılı olamazsın. En sevmediğim meslek insanın bozar, psikolojisini bozar”* ifadesini kullanmış başka bir katılımcı ebeveyn ise E9: *“Hani çocuğum merhametli bir insan, hani çok konuşmayı seven bir insan, çok meraklı biri. Evet, hani en çok işleri çok konuşmayı sevdiği için ve çok meraklı olduğu için onu yapabileceğine inanıyoruz”* ifadelerini kullanarak çocuklarının istek ve ilgi alanlarına göre destekleyici tutum sergilemeleri kariyer olgunluğunun gelişimine katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

4.4.2. Aile beklentileri

Ortaokul öğrencilerin mesleki tercihlerin tutarlılığını olumsuz yönde etkileyen bir boyut ise **aile beklentileri** olmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ergenlerin ailelerin beklentilerine karşılık verememe endişesi kariyer olgunluklarını olumsuz etkilemektedir. Ailelerin kendi isteklerine göre çocuklarını yönlendirme çabası ergenlerin tutarlı bir meslek tercihi yapmasını engellemekte olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı bir öğrenci şu ifadeleri kullanarak ailenin beklentilerini dile getirmiş ve bu sebeple tutarlı bir mesleki tercih yapamadığı ifade etmiştir. Ö10: *“Hocam aslında onlar tıp okumamı istiyorlardı. Evet, ama ben tıp okumayı sevmiyorum. Yani benim ilgi alanım da değildi. Ben de bunu böyle söylediğimde de onlar ısrar ettiler”* Katılımcı bir öğretmen ise öğrencilerin ailelerinin baskısı altında kalarak mesleki tercihte bulunma zorunluluğu hissettiğini şu sözlerle ifade etmiştir ÖRT9: *“Akademik açıdan başarılı olmasına rağmen öğrencinin istediği meslek olanı ile ebeveynin istediği meslek olanı uyuşturmuyor ve bu konuda çatışma yaşayabiliyorlar. Genellikle öğrenciler ailelerin istediği mesleği seçmek zorunda kalıyorlar”*

4.5. Akılcı Meslek Tercihleri Yapma

Ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluklarını etkileyen son boyut ise akılcı meslek tercihi yapmadır. Katılımcılardan elde edilen verilere göre bu boyutun kariyer olgunluğunu olumlu ve olumsuz etkileri Şekil 6’da gösterilmiştir. Bulgulara göre akılcı meslek tercihleri yapmayı olumlu yönde etkileyen bulgular sırayla ailenin çocuklarını desteklemesi ve mesleki hedef yer alırken, olumsuz yönde etkileyen bulgular ise sırayla ailenin mesleki karar baskısı, ailenin sosyoekonomik koşulları ve ailenin çocuklarının kısa yoldan meslek sahibi olma istemesi olmuştur.

Şekil 6. Akılcı meslek tercihi yapma boyutuna etki eden aile faktörlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

4.5.1. Ailenin çocuklarının kariyer hedeflerini desteklemesi

Ortaokul öğrencilerin akılcı meslek tercihleri yapmasını olumlu yönde etkileyen boyut **ailenin çocuklarını desteklemesidir**. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ergenlerin mesleki bir hedef belirlemesini ebeveynleri tarafından desteklenmesi kariyer olgunluğunun gelişimine katkı sağladığı anlaşılmıştır. Katılımcı öğrencilerin istediği mesleği yapmak için ebeveynlerinden almış oldukları destek sayesinde mesleği araştırma eğilimi göstermekle beraber özgüvenli bir şekilde meslek tercihinde bulunduğu anlaşılmıştır. Katılımcı bir öğrencinin avukatlık mesleğini tercih etmek istemesini ebeveyni ile paylaştığında almış olduğu destekleyici ifadeler özgüvenin arttırdığını şu ifadelerle açıklamıştır Ö2: *“Hocam şu an avukatlık düşünüyorum. Bunu ailem ile paylaştım. Ailem beni destekledi ve ben şimdi bu mesleği daha iyi araştırıyorum”* Katılımcı bir öğretmen ise ÖRT8: *“Sekizinci sınıf öğrencilerimin meslek seçimi için ilk basamak olan ortaöğretime geçişte lise ile ilgili karar verme aşamasında olduklarını gözlemliyorum. Kendilerine bir hedef belirlemiş olan öğrencilerin kariyer planlarını ben daha somut ve gerçekçi olduğu kanaatindeyim. Burada ailenin sorumluluğu ve desteklemesi son derece önemlidir”* ifadesini kullanmıştır. Katılımcı bir ebeveyn ise çocuğunu akılcı bir meslek tercihinde bulunması için mesleki tercihinde ailenin desteğini şu cümlelerle açıklamıştır. E8: *“Bizim bazı kriterlerimiz var. Başarı durumu, öz güven gibi. Onlarla kariyer planlaması yapabiliyor”*

4.5.2. Ailenin çocuklarına mesleki hedef belirlemesi

Ortaokul öğrencilerinin akılcı meslek tercihleri yapmasını olumlu yönde etkileyen başka bir boyut ise **ailenin çocuklarına mesleki hedef belirlemesidir**. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde sekizinci sınıf öğrencilerinin belirgin bir bölümünün mesleki hedeflerinin olmasının belirleyicisi ebeveynlerden almış oldukları destek olmuştur. Katılımcı bir öğrencinin ebeveyni çocuğunun futbolcu olmak istediğini belirtmiş ve çocuğunun bu anlamda yetenekli olduğunu bu sebeple okul dışı saatlerinde futbol kursuna gönderip destekleyeceklerini belirtmiştir. Katılımcı bir öğretmen ise ergenlerin mesleki hedeflerini destekleyen ebeveynlerin çocuklarının kariyer planlarını daha somut ve gerçekçi olduğu kanaatinde olduğunu ifade etmiştir.

4.5.3. Ailenin mesleki karar baskısı

Ortaokul öğrencilerinin akılcı meslek tercihleri yapmasını olumsuz etkileyen boyut **ailenin mesleki karar baskısıdır**. Ebeveynlerin kendi yaşamsal koşullarının benzerini çocuklarının yaşaması kaygısıyla ergenlerin belirlediği ya da seçmiş olduğu mesleğin olası riskleri karşısında ebeveynlerin baskı yaparak çocuklarını yönlendirmek istedikleri anlaşılmaktadır. Katılımcı bir ebeveyn iE6: *“Bir zarar görse bütün hayatı bitiyor. Biz bunu anlatıyoruz kendisine. Ama kendisi ısrarla futbola gitmek istiyor. Biz kendini kursa vereceğiz bu yaz. Gitsin. Biz araştırdık o konuda. Gitsin görsün, ortamı görsün, futbol hayatını görsün diyoruz”* aynı ebeveyn yine şunları ekliyor E6: *“Hocam babasını tedirgin ediyor. Ne yönden futbolculuk hocam? Biliyorsunuz çok bir şey yok, ilerisi yok”* Başka bir ebeveyn ise *“Eşim ayakkabıcı. Ne bizim sosyal hayatımız var ne büyük geleceğimiz var. Emekli olacağız ya da olmayacağız. Biz kendimizden yola çıkarak memur olsun istiyoruz yani”* Katılımcı bir öğretmen ise ÖRT3: *“Meslek, ailenin isteği ile seçilmiş ise yarım bırakıldığını görebiliyoruz. Çocuğunu iyi tanıyan bir ailenin yön vermesi daha etkili ve kolay olabilir. Doğru mesleği seçsin ve daha mutlu çalışabileceği görmesi gerekir. Aile zoru ile seçilmiş bir meslek, meslek hayatına atılmışken dahi değiştirilebiliyor. Bu da zaman ve maddi kayıp anlamına geliyor tabii”* ifadelerini kullanarak ailenin isteklerine göre seçilmiş bir mesleğin ileriki zamanlarda bırakılabileceğini bu sebeple maddi ve zaman kaybına yol açacağını açıklamıştır. Aynı katılımcı öğretmen çoğu öğrencilerin kendi mesleğini seçmekten ziyade ebeveynlerin yönlendirmesiyle meslek seçmek zorunda bırakıldığını ifade ederek şu cümleleri kullanmıştır ÖRT3: *“Bazı çocuklar sadece ailesini mutlu etmek adına onların istediği mesleği seçebilirler. Çocukların büyük çoğunluğu aileleri ne derse o şekilde düşünmektedir. Genel olarak ailenin sözü son sözdür”*

4.5.4. Ailenin sosyoekonomik koşulları

Ortaokul öğrencilerin akılcı meslek tercihleri yapmasını olumsuz etkileyen diğer boyut ise **ailenin sosyoekonomik koşullardır**. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde sosyoekonomik koşulların akılcı bir meslek tercihi yapmasını engellediği anlaşılmaktadır. Katılımcı bir ebeveynin E3: *“Bazı şeyler yaparken ekonomik durumumuza bakarak tercih ediyoruz. Yani maddi durumumuza göre hareket etmek zorundayız”* Aynı katılımcı ebeveyn ise çocuklarının ilgi ve yeteneklerine göre meslek seçmekten ziyade günümüzün ekonomik şartlarına göre meslek seçmek durumunda olması gerektiğini ifade ederek şu cümleleri kullanmıştır E3: *“Çünkü tabi bizim bir maddi durumumuz var, bir gelirimiz var. Evet. Hani kendi ayaklarının üzerinde durması lazım”* Katılımcı bir öğretmen ise öğrencilerin ekonomik durumlarına göre meslek seçmek zorunda kaldıklarını ve bu sebeple kendi ilgi ve yeteneklerine göre akılcı bir meslek seçimi yapamadıklarını belirterek şu ifadeleri kullanmıştır ÖRT1: *“Bu durumun üzerindeki en büyük etkinin öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik durumu olduğunu düşünüyorum. Öğrenciler büyüdükçe ailelerine karşı ekonomik sorumluluk hissetmek zorunda kalıyorlar. Çoğu öğrencim okul çıkışlarında ödevleri yapmak ve ders çalışmak yerine işe gitmek zorunda kalıyorlar. Böyle bir durumda öğrencilerin kariyer düşüncelerinin sınırı pek de geniş olmuyor. Ailelerde bu konuda da çok fazla ilgi göstermiyorlar”* Aynı katılımcı öğretmen ÖRT1: *“Her öğrenci kendi istek ve ilgilerini göz önünde alarak meslek seçimi yaparlar ama bu süreç ailenin ilgi ve isteği sosyoekonomik durumu doğrultusunda ilerleyen zamanları değişiklik göstermektedir”* ifadesini kullanmıştır. Bir diğer katılımcı öğretmen ise sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının ilgi ve yeteneklerine göre mesleki yönlendirme yapamadıkları şu şekilde açıklamıştır ÖRT4: *“Düşük gelirli aileler kariyer seçimi, mesleki kariyer gibi kavramların çokta farkında ve bilincinde değiller”* Başka bir katılımcı öğretmen ise *“Ailenin içinde bulunduğu sosyoekonomik düzey bir aile yapısı öğrencinin istediği mesleği bence doğrudan etkilemektedir. Ailenin öğrenciden beklentisi ve yönlendirmesi de meslek alanına etki etmektedir”*

4.5.5. Ailenin çocuklarının kısa yoldan meslek sahibi olmasını istemesi

Ortaokul öğrencilerinin akılcı meslek tercihleri yapmasını olumsuz etkileyen son boyut ise **kısa yoldan meslek sahibi olmadır**. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde kısa yoldan meslek sahibi olma eğilimi akılcı bir meslek tercihi yapmanın önüne geçmektedir. Zaman kaybetme endişesi, mesleklerin istihdam durumu ve ekonomik gerekçeler ailelerin çocuklarının ilgi ve yeteneklerine göre meslek seçmelerini desteklemekten ziyade tüm olumsuz faktörlerin yaşanmaması gerekçe göstererek en kısa sürede meslek sahibi olmaları gerekliliğinden

bahsetmişlerdir. Katılımcı bir ebeveyn istihdam kaygısını ön plana koyarak şu ifadeleri kullanmıştır E10: *“Mesleğin iyi yanları var mı yok mu onu bir araştırırız önce. Sonuçta şöyle bir şey var hocam, siz de biliyorsunuz çevrede o kadar üniversite mezunu işçi var ki, mesleğini yapmıyor. Bir bölümü okumuş ama ya tezgâhtarlık yapıyor ya markette çalışıyor ya işte ne bileyim fabrikada çalışıyor ama kendi okuduğu bölümün işini yapmıyor. Biz de yani az çok aşınayız. Hangi meslekler rövanşta? Okulu bitirdiğinde hangi dalı seçerse boşa kalmayacak? Bununla ilgili kendisine bir açıklama yaparız”* Katılımcı bir öğretmen ise ebeveynlerin birçoğunun çocuklarının kısa yoldan meslek sahibi olmasını gözlemlediği belirterek ÖRT6: *“Çocuklar için kısa yoldan meslek sahibi olma ve para kazanma yolunu tercih ediyorlar”* ifadesini kullanmıştır. Aynı katılımcı öğretmen ise sosyoekonomik koşulları gerekçe göstererek ebeveynlerin çocuklarını en kısa sürede bir meslek sahibi olmalarını istediklerini belirterek şu ifadeleri kullanmıştır ÖRT6: *“Okulumun ve öğrencilerimin bulunduğu çevre sosyoekonomik açıdan maalesef düşük bir bölge. Durum böyle olunca hem öğrenci hem de veli meslek tercihi yaparken kısa yoldan çok kazandıran bir meslek arayışına giriyorlar”* bir diğer katılımcı öğretmen ise benzer ifadeler kullanarak şunları söylemiştir ÖRT8: *“Öğrencilerim mesleğe para odaklı bakıyor ve kısa yoldan hedefe ulaşma derdindedir”*

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmanın sonuçları ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunlukları üzerine etkili olan aile faktörlerinin birçok değişkenini ortaya koymaktadır. Bu değişkenlerden aile sosyal desteği, ailede rol/model kişi, ailenin çocuklarının yeteneklerini fark ettirmesi gibi faktörler kariyer olgunluklarını olumlu yönde etkilerken ailenin mesleki tercih baskısı, ailenin istihdam kaygısı, ailenin çocuğunu tanıma yetersizliği gibi faktörler ise kariyer olgunluğunu olumsuz yönde etkiledikleri saptanmıştır. Tartışma bölümünde her bir boyut ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Kariyer kuramları açısından en önde gelen isimlerden olan Super (1955), kariyer olgunluğunu statik bir yaklaşım olarak değerlendirmiş ve bireyin değişimine ve olgunlaşmasına odaklanan gelişimsel bir yaklaşıma geçilmesini ileri sürmüştür. Bu doğrultuda Super'ın (1957) gelişim psikolojisinden hareketle kariyeri bir gelişim süreci olarak ele almış ve gelişimin odak noktalarını yıllar içerisinde gelişen bir olgu olduğunu belirtmiştir (Freeman, 1993). Bu doğrultuda Super, kariyeri bireyin hayat boyunca üstlendiği rolleri sıralı bir şekilde tanımladığı görülmektedir (Super, 1980). Tüm bunlar doğrultusunda gelişimsel kariyer kuramlarının yaklaşımı meslek seçim kararlarına odaklanmanın aksine kariyeri zamanla gelişen ve olgunlaşan dinamik bir süreç olarak ele aldığı ve yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğunun gelişimsel çerçevede ele aldığı görülmektedir.

Bu araştırma neticesinde ortaya çıkan bulgular ergenlerin kariyer olgunluklarını etkileyen hem olumlu hem de olumsuz boyutlar keşfedilmiştir. Super'ın (1955), kariyer gelişim modeli çerçevesinde yürütülen bu çalışma 5 boyut altında değerlendirilmiş ve her bir boyutu etkileyen olumlu ve olumsuz boyutlar aşağıda belirtildiği gibi derinlemesine araştırılmıştır.

5.1. Meslek Tercihinde Planlı Yönelme

Ortaokul öğrencilerinin mesleki tercihlerinde planlı yönlendirme yapmasında olumlu yönde etkili olan en güçlü boyut aile sosyal desteği olmuştur. Ailenin çocuklarına yönelik her türlü sosyal desteği kariyer olgunluğunu olumlu yönde geliştirdiği görülmüştür. Araştırmada elde edilen veriler ergenlerin mesleki tercih ve araştırmalarında ebeveynlerin çocuklarına yönelik her türlü desteği sosyal destek altında toplanmıştır. Bu bulgu Olaosebikan ve Olusakin (2014) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre desteklenmektedir. Araştırmaya göre ebeveynlerin davranışlarının ilgi, cinsiyet, sınıf, sosyal destek değişkenleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı ancak ergenlerin tercihlerini etkilediği ortaya çıkmıştır.

Ergenlik, kariyer seçeneklerinin araştırıldığı ve kariyerle ilgili kararların alındığı kritik bir dönemdir. Uzmanlar bu sebeple kariyer olgunluğunun önemine vurgu yapmakta ve ergenlerin

kariyer gelişimini etkileyecek her türlü eğitimin alması gerektiğini vurgulamışlardır. Olası kariyerleri keşfetmek ve meslek tercihlerinde planlamalar yapmak için bireysel yetenekleri de geliştirmeyi hedeflemeleri gerektiğini vurgulanmıştır (Lee vd., 2022). Ebeveynler çocuklarını en doğru mesleği seçebileceği bir zemin oluşturma gereksinimlerine karşı çocuklarının taleplerinde desteklemelerde bulunmuşlardır. Başlıca yönlendirmelerde mesleği tanıyacağı benzer kurslar, ilgili mesleğin olduğu çeşitli kurumlar olmuştur. Bunun yanında ergenler bu süreçte ailelerin manevi desteğine de ihtiyaç duyarak ebeveynlerinden gelecek her türlü öneriye açık olmuşlardır. Ebeveynlerin önerileri genellikle ergenler için olumlu algılanmıştır. Bunun yanında ergenler mesleki tercihlerinde kendilerine ebeveynleri tarafından serbest bir alan talep etmişler ve bu süreçte herhangi bir mesleki baskıyı kabul etmeme eğilimi göstermişlerdir. Ailenin ekonomik koşulu ise kariyer olgunluğunu etkileyen bir diğer unsur olarak öne çıkmış ve ekonomik koşulların güçlü olması ergenlerin mesleki tercih yelpazesini geniş tutmasını sağlamıştır. Bunun yanında ebeveynlerin yaşamlarında mesleki olumsuz deneyimleri, ergenler üzerinde de olumsuz etkiye sebep olabileceği görülmüştür. Bu sebeple aileler olumsuz yaşantılarını kendi çocuklarının da yaşamasını istememesi meslek seçiminde planlamayı olumsuz yönde etkilemiştir.

5.2. Mesleki Bilgilerin Belirginleşmesi ve Planlama Yapma

Ortaokul öğrencilerin mesleki bilgilerinin belirginleşmesi ve planlama yapmasında en güçlü rolü aile desteği sağladığı görülmüştür. Lease ve Dahlbeck (2009) tarafından yapılan bir araştırmada öğrencilerin mesleki bilgileri ile kariyer planlarında anne ve babaya bağlanma, ebeveyn stilleri ve kariyer odağı ilişkileri incelenmiş ve bu ilişkilerin mesleki planlamaya göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda mesleki planlama ile ebeveyn ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin çocuklarına karşı destek ortamı oluşturması kariyer olgunluğunu olumlu yönde etkilemektedir. Ergenlerin ihtiyaç duyduğu ders çalışma ortamı, motivasyon, işbirlikçi yaklaşım, ev ortamında olumlu bir iletişimin sağlanması kariyer olgunluğunu gelişimine katkı sunmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcı öğrenciler ev ortamının kalitesinin mesleki tercihlerine ve araştırmalarına olumlu yansıdığını ifade etmişlerdir. Bunun yanında ergenler meslekleri araştırırken aileden aldığı motivasyon desteği ergenlerin daha gerçekçi bir tavır ile meslekleri araştırma durumunu sağlamıştır. Aile içi iletişimin ergenlerin kariyer gelişiminde önemli bir unsur olduğu gözlemlenmiştir. Ergenlerin merak ettikleri mesleklerin aile içinde tartışılması ergenlerde mesleklerin daha belirgin hale gelmesini sağladığı görülmüştür. Bunun yanında rol/model kişilerin ergenlerin mesleki tercihlerinde oldukça önemli bir figür olduğu görülmektedir. Trice ve Tillapaugh (1991)

çocukların ebeveynlerinin iş tatminlerine ilişkin rolleri adlı çalışmasında çocukların bakış açılarının ebeveynin kendi mesleğinden almış olduğu doyuma göre etkilendiğini açıklamıştır. Ergenler için anne ve babalar oldukça önemli rol modellerdir. Bu bulgu Bandura'nın (1979) çocuklar için en önemli öğrenme metodunun taklit olduğu görüşü ile tutarlıdır. Rich'in (1979) çalışmasında ise çocukların meslekleri en iyi kendi yakın çevrelerinden öğrendiğini göstermiştir. Katılımcı grupların hemen hepsinin rol/model kişilerden bahsetmesi kariyer gelişimine önemli bir ölçüde katkı sunduğunu söyleyebiliriz. Ergenlerin gerek aile içinde gerekse sosyal çevresinde çeşitli meslekleri icra eden profilleri görmesi meslekleri belirgin hale getirmekle birlikte alternatif meslekleri de belirlemelerinde güçlü bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Araştırmada olumlu rol/modelleri gözlemleyen ergenlerin meslek seçiminde rol/modellerin yaşam tarzlarına ve sosyal hayatta elde ettiği statü ve mesleki doyumları dikkat çektiği görülmüştür. Araştırma kapsamında mesleklerin belirginleşmesini engelleyen olumsuz boyut ise istihdam kaygısı olmuştur. Katılımcılara göre istihdam bir mesleğin iş alanını işaret etmekte olup mesleği tercih etmekte önemli bir unsur olduğunu vurgulamışlardır. Ebeveynler çocuklarını meslekleri hakkında bilgi verirken özellikle istihdam durumunu ortaya koymuş ve çocuklarının iş alanında daralma riski taşıyan meslekleri tercih etmemeleri yönünde görüş bildirdikleri anlaşılmıştır. Ergenler, yapılan görüşmelerde istihdamın önemi vurgulanmış ve iş alanının meslekleri belirlemede önemli bir ölçüt olduğu belirtmişlerdir. İstihdam kaygısı beraberinde ergenlerin ilgi ve yeteneklerine göre meslek belirlemenin önüne geçmiş, meslek belirlemede ön koşullardan birisi olmuş ve ergenlerin meslek seçiminde iş alanının geniş olduğu mesleklere yöneldikleri görülmüştür.

5.3. Bireyin Özelliklerinin Billurlaşması

Ortaokul öğrencilerinin kariyer olgunluğunu etkileyen bir diğer boyut bireyin özelliklerinin billurlaşmasıdır. Katılımcı ergenlerin açıklamalarına göre ergenlerin kendi ilgi ve yeteneklerinin fark etmesi meslek seçiminde daha tutarlı bir sürece katkı sağladığı görülmektedir. Bu bulgu Sumari ve Louis (2008) tarafından yapılan araştırma ile desteklenmektedir. Araştırmada sağlıklı ve işlevsel bir aile ortamında yetişen bireyler, ilgi ve yeteneklerini daha iyi keşfedecek, daha dayanıklı olacak ve bireysel özellikleri netleşecektir. Jeong ve Ju (2008) tarafından yapılan bir başka araştırmada ise ailenin sosyoekonomik durumu, ortaokul öğrencilerin kariyer olgunluğunun gelişiminde güven veren bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin kendi çocuklarının ilgi ve yeteneklerine göre tutum ve davranış sergilemeleri ergenlerin kariyer gelişiminde olumlu katkı sağladığı görülmüştür. Katılımcı ergenlerin birçoğunun kendi ilgi ve yeteneklerini keşfetmesinde ebeveynlerin rollerinden bahsetmişlerdir. Bu anlamda ilgilerini keşfetmeye ihtiyacı olan ergenlerin kendilerini

tanımları açısında ebeveynlerin sunmuş olduğu destek ön plandadır. Bu desteğin anne ve babanın çocuklarının neler yapabileceği ve hangi potansiyellere sahip olduğunu bilmesi açısından önemlidir. Bu bulgu Koçoğlu ve Yalçın (2020) tarafından yapılan bir araştırma ile desteklenmiştir. Araştırmaya göre ailelerin, çocuklarının hayatında olumlu ve olumsuz neleri değiştirebileceğini bilmesi; çocuklarını olumlu yönde etkileyip doğru kariyer kararları vermeleri için sergiledikleri tutum ve onlara uygun rol model olmaları çocuklarının kariyer gelişimlerini zenginleştirecektir. Çocuklarının yeteneklerinin farkında olan ebeveynler mesleki tercihleri sunarken ilgi ve yetenekler ölçütlerine göre hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında ergenlerin ifadelerine göre okul içinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinden faydalanması da aynı zamanda yetenekleri fark ettirmeye ve bireysel özellikleri tanınmasına son derece olumlu katkı sağladığı görülmektedir. Ergenlerin meslek seçimlerinde ve meslekleri tanıma süreçlerinde okul rehberlik servisiyle koordineli hareket etmeleri kariyer olgunluğunu daha hızlı ve sistemli gelişmesine ortam sağladığı anlaşılmaktadır. Bu hususta katılımcı okul psikolojik danışmanlar ergenlerin kendilerini tanımaya, ilgi ve yetenekleri keşfetmeye ihtiyaı olduğu zaman aile ile birlikte okul rehberlik servisinden destek alma eğilimi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Mesleki rehberlik çerçevesinde çalışmalarını yürüten okul psikolojik danışmanlar kariyer çalışmalarının temelini öncelikle ergenlerin özelde ilgi ve yeteneklerini keşfetmeye genelde ise bireyin kendini tanınması gerektiği çerçevesinde yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bireyin zelliklerinin billurleşmasını olumlu ve olumsuz etki eden aile ilgi ve davranışlarının başında ebeveynlerinin çocuklarının potansiyellerini bilmelerinden geçmektedir. Ebeveynlerin kendi çocuklarının olumlu ve olumsuz özelliklerinin yanında, neyi başarabileceği ve neyi başaramayacağını bilmesi kariyer olgunluğu etki eden boyutlar arasında yer almasını sağlamıştır.

5.4. Mesleki Bilgilerin Tutarlılığı

Ortaokul öğrencilerini kariyer olgunluğunu etkileyen bir başka boyut mesleki bilgilerin tutarlılığıdır. Bu boyutta ebeveynlerin ilgi duyulan bir mesleğe yönlendirmesi kariyer olgunluğunun gelişimini desteklediği görülmektedir. Bu bulgu Khasawneh (2010) tarafından yapılan araştırma ile desteklenmektedir. Araştırmaya göre, mesleki bilgilerin tutarlılığı bir ergenin hedeflerine ulaşmasını sağlayacak güçlü bir güdüleyicidir. Öte yandan seçilen alanda başarılı olabilmek için yetenek ve bilgi düzeyine uygun bir kariyer planı yapması da şarttır. Katılımcı ğrenciler kendi ilgi duyduğu bir mesleği seçmek istemesinin ebeveynleri tarafından desteklenmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan öğrencilerin meslek seçimlerinde arzu ettiği bir mesleği araştırmasında anne ve baba ile birlikte hareket etmek isteği anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda meslekleri araştırmada daha tutarlı bir karar verme

sürecinde olduğunu açıklayan öğrencilerin kendilerinden daha emin olduğu ve alınacak kararların alt yapısının daha sağlam olduğu ifade etmişlerdir. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde, genel olarak kendi çocuklarının yapacağı mesleği severek ve isteyerek yapması gerektiğini ifade etmişlerdir. Birçok ebeveynin yaşam mutluluğunun en önemli olgusu olan doğru meslek seçiminin farkında olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple ebeveynlerin çocuklarına mesleki bilgiler verirken ilgi ve yeteneklerinin yanında yapacağı mesleği severek yapması gerektiğini anlatmışlardır. Mesleki bilgilerin tutarlılığı, ergenler ile ebeveynlerin ortak bir süreç dâhilinde hareket etmeleriyle kariyer olgunluğunun gelişimine katkı sunmaktadır. Bununla birlikte ergenlerin mesleki bilgilerinin tutarlılığını olumsuz etkileyen bir başka boyut ise aile beklentileridir (Colling ve Guichard, 2011). Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde neredeyse bütün anne ve babalar çocuklarından mesleki bir beklenti içinde olduğu ifade etmişler ve aile içinde kariyer toplantılarında kendi çocuklarını unvan sahibi olabileceği bir yerde görmek istediğini ifade etmişlerdir. Kendilerini iyi bir yerde görmek isteyen ebeveynlerin çocukları ise bu beklentiye karşılık sorumluluk alma zorunluluğu hissetmiş ve bunu ailenin beklentilerine karşılık gelememe ihtimaline karşı bir kaygı düzeyi oluşturduklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte kariyer olgunluğunun gelişimi olumsuz etkileyen diğer bir boyut ise ebeveynlerin çocuklarını kendi istedikleri mesleğe yönlendirme davranışı olmuştur. Anne ve babanın popüler meslekleri kendi çocuklarının da tercih etmesini istemesi ergenlerin ilgi ve yeteneklerine göre mesleki araştırmalar yapmalarından ziyade ebeveynlerin beklentilerine göre hareket etmelerine neden olmuş bu sebeple bu durum kariyer olgunluğunun gelişimi olumsuz yönde etkilemiştir.

5.5. Akılcı Meslek Tercihi Yapma

Ortaokul öğrencilerin kariyer olgunluğunu etkileyen son boyut ise akılcı meslek tercihi yapmasıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde kariyer olgunluğunun gelişimi sağlayan olumlu boyut mesleki hedeflerdir. Bu bulgu Flouri ve Bunchanan (2011) tarafından yapılan araştırmayla desteklenmektedir. Araştırmada aile yapısı ve ailenin ekonomik gücü kariyer olgunluğunun gelişimini olumlu yönde etkileyerek mesleki hedefleri daha akılcı hale getirmektedir. Katılımcılara göre mesleki hedef gelecekteki seçilecek mesleği tanımlamaktadır. Bu anlamda ergenlerin mesleki tercihlerini yaparken kendi istek ve iradelerini rahat bir şekilde ifade ederek kariyer gelişimine olumlu katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmaya destek olarak bazı çalışmalarda akılcı bir meslek tercihi yapabilmeyen bir kişilik özelliği olduğu vurgulanmaktadır (Newman vd., 1999). Larson ve arkadaşları (1988) ise mesleki tercihlerin ergenlerin mesleki karar alma yeterliliği ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Bu araştırmalara bakılacak olursa katılımcı öğrencilerin birçoğunun ifadelerine göre kendi hedeflerini belirlerken farklı etkilere maruz kalmadan belirlemeleri gerektiğini açıklamışlardır. Bu süreçte

ergenler meslekleri araştırırken öncelikle kendi ilgi ve isteklerine göre hareket etmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu hususta katılımcı ebeveynlerin genellikle çocuklarını seçmek istediği mesleği desteklemesi kariyer olgunluğunu olumlu anlamda destekleyeceği görülmüştür. Bu bulguya destek olarak meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla mesleki kararsızlık arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur (Dipeolu vd, 2002). Kaldı ki yapılan görüşmelerde bu yönde koşulsuz destek veren ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu çocuklarının mutlu bir hayat yaşamasına bağlamıştır. Görüşmelerde kendi kararlarını kendisi veren bir ergenin alacağı sorumluluğa karşı kendisinin hazır hissettiği gözlemlenmiştir. Bu süreçte katılımcı öğrenciler sadece aileleri istiyor diye sevmediği bir mesleği yapamayacakları vurgulanmış bu durum sonucunda ergenlerin daha akılcı bir meslek tercihi yapmasını sağladığı anlaşılmıştır. Akılcı meslek tercihi yapmayı olumsuz etkileyen bir boyut ise kısa yoldan meslek sahibi olma eğilimi olmuştur. Özellikle katılımcı ebeveynlerin ifadelerine göre çocuklarının kısa yoldan meslek sahibi olması ebeveynler açısından son derece önemli bir avantaj haline gelmiştir. Eğitim ve öğretim sürecinin uzun olması, mesleklerin istihdam alanlarının dar olması gibi kaygılar kısa yoldan meslek sahibi olma durumunu ortaya çıkardığı anlaşılmıştır. Bu aşamada katılımcı öğrencilerin kısa yoldan meslek sahibi olmak istemesi ile ebeveynlerinin benzer tutumları farklılık gösterdiği görülmüştür. Ebeveynlerin birçoğunun çocuklarının ilgi ve yeteneklerine göre meslek sahibi olmasından ziyade zaman kaybetmeden meslek sahibi olmanın avantajlarını öne sürerken ergenler ise daha sistematik bir mesleki tercih yapma eğilimindedirler. Bu koşullar göz önüne alındığında sosyoekonomik şartlar kısa yoldan meslek sahibi olma durumunu ortaya çıkartırken bu durum ergenlerin akılcı bir meslek yapma davranışını engellediği ve kariyer olgunluğunu ise olumsuz etkilediği anlaşılmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Araştırmaya İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonuçlarına göre kariyer olgunluğunu etkileyen aile faktörleri beş boyutta toplanmıştır, Bunlar; meslek seçiminde planlı yönelme, meslek bilgilerinin belirginleşmesi ve planlama yapma, mesleki tercihlerin tutarlılığı, bireyin özelliklerinin billurlaşması ve akılcı meslek tercihleri yapma olarak sıralanmıştır.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde kariyer olgunluklarını etkileyen olumlu ve olumsuz faktörleri arasında;

Meslek seçimine planlı yönelmeye ilişkin bulgularda aile sosyal desteği, aile önerileri, mesleki tercih serbestliği ve ailenin ekonomik gücü kariyer olgunluğunu olumlu anlamda geliştirirken, ailenin meslek tercihi baskısı, ailenin mesleki deneyimleri, mesleki hedefsizlik ve ailenin mesleki bilgi yetersizliği ise kariyer olgunluğunu olumsuz anlamda etkilemektedir. Meslek seçiminde planlı yönelmeye ilişkin aile sosyal desteği ve aile önerileri bu boyutun ön planında olan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

Mesleki bilgilerin belirginleşmesi ve planlama yapmaya ilişkin bulgularda; ailenin desteği ve rol/model kişi kariyer olgunluğunu olumlu anlamda geliştirirken, ailenin istihdam kaygısı ve kariyer planı engelleri kariyer olgunluğunu olumsuz anlamda etkilemektedir. Meslek seçiminde planlı yönelmeye ilişkin rol/model boyutu kariyer olgunluğunun gelişimine katkı sağlayan bulgular arasında ön planda yer almakta olup, ailenin istihdam kaygısı ise kariyer olgunluğunu olumsuz anlamda etkileyen faktör olarak ön planda yer almaktadır.

Bireyin özelliklerinin billurlaşmasına ilişkin bulgularda; ilgileri fark ettirme, bireysel özellikler ve yetenekleri fark ettirme kariyer olgunluğunu olumlu anlamda geliştirirken, ailenin çocuğunu tanıma yetersizliği ise kariyer olgunluğunu olumsuz anlamda etkilemektedir. Ailelerin çocuklarının bireysel özelliklerine göre ilgi ve yeteneklerini fark ettirme davranışı bulgular arasında ön planda yer almakta olup ailenin çocuğunu tanımadaki yetersizliği ise kariyer olgunluğunu olumsuz anlamda etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Mesleki tercihlerin tutarlılığına ilişkin bulgularda; ailenin ilgi duyulan bir mesleğe yönlendirmesi kariyer olgunluğunu olumlu anlamda geliştirirken, aile beklentileri ise kariyer olgunluğunu olumsuz anlamda etkilemektedir. Mesleki tercihlerin tutarlılığına ilişkin ailenin ilgi duyulan bir mesleğe yönlendirmesi kariyer olgunluğunu olumlu anlamda etkileyen faktör

olarak ön planda yer almakla beraber aile beklentileri ise kariyer olgunluğunu olumsuz etkileyen bir diğer boyut olarak ortaya çıkmıştır.

Akılcı meslek tercihi yapmaya ilişkin bulgularda ise; ebeveynlerin çocuklarını desteklemesi ve mesleki hedef faktörleri kariyer olgunluğunu olumlu anlamda geliştirirken ailenin mesleki karar baskısı, sosyoekonomik koşullar ve kısa yoldan meslek sahibi olma faktörleri ise kariyer olgunluğunu etkileyen olumsuz anlamda etkileyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Akılcı meslek tercihi yapmaya ilişkin bulgularda ailenin çocuklarını desteklemesi, kariyer olgunluğunu olumlu etkileyen faktör olarak ön planda yer almakta olup kısa yoldan meslek sahibi olma faktörü ile sosyoekonomik koşulların olumsuzluğu ergenlerin kariyer olgunluğunu olumsuz anlamda etkileyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır.

6.2. Öneriler

6.2.1. Öğretmenlere ve psikolojik danışmanlara yönelik öneriler

1. Ergenler yetenekleri, kişilikleri, ihtiyaçları yönünden farklılık gösterirler. Bu sebeple öğretmenlerin ve psikolojik danışmanların ailelerin ilgi ve davranışlarını temel alarak bütüncül açıdan yaklaşım tutarlı bir mesleki yönlendirme yapmaları önerilmektedir.
2. Öğretmenlere ve psikolojik danışmanlara ergenlerin kariyer olgunluğunu olumlu etkileyecek aile davranışlarını oluşması yönünde güçlü bir iletişim ağı kurmaları önerilmektedir.
3. Öğretmenler ve psikolojik danışmanlar, ergenlerin kariyer olgunluklarını geliştirmelerinde aktif bir rol oynayabilmesi için günümüz meslekleri ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve bu bilgileri aileler ile paylaşmaları önerilmektedir.
4. Öğretmenler ve psikolojik danışmanlar mesleki anlamda rol/model olabilecek uzman kişileri okul yönetiminin iş birliği çerçevesinde okul ortamına davet ederek ebeveynlere seminerler verilmesi önerilmektedir.
5. Psikolojik danışmanlar ve öğretmenler aile içinde mesleki anlamda olumlu rol/model olacak bireyleri çocukları ile mesleki buluşmalar yapmaları yönünde bilgilendirmede bulunmaları önerilmektedir.
6. Psikolojik danışmanlar ailelerin çocuklarının ilgi ve yeteneklerini keşfetmesini sağlayacak çalışmalar yapması önerilmektedir.
7. Öğretmenler çocukların ilgi duyduğu meslekleri keşfetmesi yönünde çalışmalar yapması ve ilgi duyulan mesleklere yönelik ailelerin yönlendirme yapabilmeleri için destek olmaları önerilmektedir.

8. Öğretmenlerin ve Psikolojik danışmanların ebeveynlerin çocuklarına kısa yoldan meslek sahibi olmasının istemeleri yerine çocuklarının ilgi ve yeteneklerine göre mesleki çalışmalar yapmaları önerilmektedir.

9. Öğretmenler ve okul psikolojik danışmanlar ergenler ile yapılan kariyer olgunluğu çalışmalarında ebeveynleri de destekleyecek şekilde düzenlemeleri önerilmektedir.

10. Öğretmenler ergenlere yönelik kişisel rehberlik çalışmalarında aktif rol oynaması, bu çerçevede ergenlerin kendilerini tanımaları, ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri yönünde ebeveynlerle güçlü bir iletişim sağlamaları önerilmektedir.

6.2.2. Ailelere yönelik öneriler

1. Ailelere çocuklarına mesleki bir baskı yapmaması, bunun yerine çocuklarının ilgi ve yeteneklerini keşfetmesi için fırsatlar tanımaları önerilmektedir.

2. Ergenlerin mesleki tercihlerin aileden alacağı destek sayesinde bireysel özelliklerine uygun bir tercih yapma durumunu ortaya koyduğu görülmektedir. Bu sebeple ailelere çocuklarına kariyer gelişimlerine katkı sağlayacak ortamlar sunmaları önerilmektedir.

3. Ebeveynlere çocuklarına karşı beklenti oluşturacak söz ve davranışlarından kaçınmaları önerilmektedir.

4. Ergenler kendi ilgi alanlarına göre merak ettikleri meslekler belirlemektedir. Bu meslekleri incelemeleri sırasında ailelerin de sürece dâhil olup çocuklarıyla birlikte hareket etmeleri önerilmektedir.

5. Aileler çocuklarının ilgi duyduğu mesleklere karşı istihdam kaygısı gerekçesiyle destek olmamaları kariyer olgunluğunu olumsuz etkileyeceğinden bu meslekleri çocuklarının mesleki değerlerine göre desteklemeleri önerilmektedir.

6. Ebeveynler çocuklarına meslekleri incelerken serbestlik alanları oluşturmaları, ailelerin olumsuz deneyimlerinden çocuklarının etkilenmemelerinin sağlayacak önlemler almaları önerilmektedir.

9. Ebeveynlerin çocuklarının duygularını ve düşüncelerini paylaşmaları için güvenli bir ortam sağlamaları ve kariyer hedefleriyle ilgili çocuklarıyla açık iletişim kurmaları önerilmektedir.

10. Ebeveynlere çocuklarına staj veya gönüllü çalışma gibi pratik deneyimler elde edebilmeleri için ortamlar sağlamaları önerilmektedir.

11. Ebeveynlere çocuklarının kendi kariyer tercihlerine saygı duymaları ve kendi kararları almalarına destek olmaları önerilmektedir.

12. Ebeveynler çocuklarının kariyerlerinde kısa ve uzun vadeli hedefler belirlemelerinde yardımcı olmaları önerilmektedir. Çocuklarının hedefleri doğrultusunda plan yapabilme becerilerini geliştirmeleri için teşvik olmaları önerilmektedir.

6.2.3. Araştırmacılara yönelik öneriler

Bu araştırma çerçevesinde kariyer olgunluğunu etkileyen aile faktörleri belirlenmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda araştırmacıların ergenlerin kariyer olgunluğunu üzerinde etkisi olan aile faktörleri üzerine deneysel desenler aracılığı ile çeşitli programlarla değerlendirilmesi önerilmektedir.

1. Araştırmacılara ergenlerin kariyer olgunluğundaki rolünü keşfedecek araştırmalar yapması ve eğitim sistemi içindeki aile destek mekanizmalarının araştırmaları önerilmektedir.

2. Araştırmacılara ergenlerin ilgi alanlarını ve yeteneklerini belirlemeye yönelik araştırmalara ebeveynleri odaklayarak kariyer seçimlerini etkileyen temel faktörleri belirlemeleri önerilmektedir.

3. Son olarak ortaokul öğrencilerin kariyer olgunluğunu etkileyen aile faktörlerini keşfetmeye yönelik farklı olarak lise düzeyindeki ergenlere de benzer araştırmalar yapılması ve her iki grup arasındaki anlamlı bulguları ortaya çıkarmaları önerilmektedir.

6.2.4. Politika yapıcılara yönelik öneriler

1. Türkiye’de kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla geliştirilen politikalar incelendiğinde aile faktörünün ön planda olmadığı anlaşılmaktadır. Ergenlerin kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla T.C. Millî Eğitim Bakanlığı aileleri de kapsayacak şekilde rehberlik programları geliştirmeleri önerilmektedir.

2. Politika yapıcılara ebeveynlerin çocuklarının kariyer gelişimi konusunda nasıl destek olacaklarına dair bilgi veren eğitim programları düzenlemeleri önerilmektedir.

3. Politika yapıcılara çocukların gelecekteki kariyerleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla ebeveynlere çeşitli kariyer danışmanlık kaynakları ve rehberlik materyaller sağlamaları önerilmektedir.

4. Politika yapıcılara okullarla ebeveynler arasında daha güçlü bir işbirliği oluşturmak, böylece çocukların eğitim ve kariyer hedeflerini daha iyi desteklemeleri önerilmektedir.

5. Okul ortamında kendi potansiyellerini keşfedecek ergenlerin kendi ilgi ve yeteneklerine göre mesleki tercihlerde bulunması daha akılcı bir tutum sergilemelerini sağlayacaktır. Bu sebeple milli eğitim politikalarına temelinde bireylerin en uygun mesleği tercih etme amacını taşıyan ebeveyn odaklı stratejik bir yol haritası belirlemeleri önerilmektedir.

6. Politika yapıcılara ebeveynleri de kapsayacak şekilde mesleki danışmanlık hizmetlerinin verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, E., ve Özdemir, A. Ş. (2015). The effect of the developed differentiation approach on the achievements of the students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 1(61). <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2015.61.11>
- Altun Çoğalan, D. (2019). *Lise Öğrencilerinin Kariyer Gelişiminde Aile Etkisi ve Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki* [Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 579143)
- Amir, T., Gati, I. (2006). Facets of career decision-making difficulties. *British Journal of Guidance & Counselling*, 34(4), 483-503. <https://doi.org/10.1080/03069880600942608>
- Ashraf, N., Bandiera, O., Lee, S. S. (2015). Do-gooders and go-getters: career incentives, selection, and performance in public service delivery. *Harvard Business School*, 1(60). https://conference.nber.org/confer/2015/SI2015/PPL/Ashraf_Bandiera.pdf
- Bacanlı, F. Sürücü, M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Kariyer Gelişimleri ile Ebeveyne Bağlanmaları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 679-700. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26098/274983>
- Bacanlı, F., Eşici, H., Özünlü, M. B. (2013). Kariyer karar verme güçlüklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 198-211. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/200301>
- Bandura, A. (1979). *Self-referent mechanisms in social learning theory*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.5.439.b>
- Blustein, D. L., Chaves, A. P., Diemer, M. A., Gallagher, L. A., Marshall, K. G., Sirin, S., Bhati, K. S. (2002). Voices of the forgotten half: The role of social class in the school-to-work transition. *Journal of Counseling psychology*, 49(3), 311. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.49.3.311>
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: (Vol. III)*, Basic Books.
- Bozgeyikli, H., Doğan, H., Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 133-149. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/219524>
- Brookfield, S. (1992). Why can't I get this right? Myths and realities in facilitating adult learning. *Adult Learning*, 3(6), 12-15. <https://doi.org/10.1177/10451595920030060>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Yayınevi.
- Cakar, M., Kulaksızoğlu, A. (1997). Comparison of professional maturity levels and locus of control levels of high school senior students. *MU Atatürk Faculty of Education Journal of Educational Sciences*, 9(9), 113-131. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruaebd/issue/364/2139>
- Can, A. ve Taylı, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 321-346. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2014.14.2-5000091542>
- Chak, A. (2002). Understanding children's curiosity and exploration through the lenses of Lewin's field theory: On developing an appraisal framework. *Early Child Developing Care*, (172), 77-87. <Http://doi.org/10.1080/03004430210874>
- Chen, C. P. (1998). Understanding career development: A convergence of perspectives. *Journal of Vocational Education and Training*, 50(3), 437-461. <https://doi.org/10.1080/03004430210874>

- Chung, K. S., Esó, P. (2007). *Signalling with career concerns (No. 1443)*. Discussion Paper.
- Collin, A. ve Guichard, J., (2011). Constructing self incareer theory and vounselling interventions. *Developing Self in Work and Career*, 2(1), 89-106. <https://doi.org/10.1037/12348-006>
- Collin, A., Guichard, J. (2011). Constructing self in career theory and counseling interventions. *American Psychological Association*, 1(1), 89-106. <https://doi.org/10.1037/12348-006>
- Creswell, J. D. (2017). Mindfulness interventions. *Annual Review of Psychology*, 68(5), 491-516.
- Crites, J. O. (1965). Measurement of vocational maturity in adolescence: I. Attitude test of the Vocational Development Inventory. *Psychological Monographs: General and Applied*, 79(2), 1-19. <https://doi.org/10.1037/h0093875>
- Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi*, [Doktora tez, Ankara Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 205187)
- Çapulcuoğlu, U., Gündüz, B. (2013). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 201-218. <http://dx.doi.org/10.12973/jesr.2013.3111a>
- Çine, A. (2022), *Özel yetenekli ergenlerin kariyer gelişimi*, [Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 736868)
- Demircioğlu, T., Karakus, M., Ucar, S. (2023). Developing students' critical thinking skills and argumentation abilities through augmented reality-based argumentation activities in science classes. *Science & Education*, 32(4), 1165-1195. <http://doi.org/10.1007/s11191-022-00369-5>
- Dietrich, J., Kracke, B. (2009). Career-specific parental behaviors in adolescents' development. *Journal of vocational behavior*, 75(2), 109-119. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.03.005>
- Dipeolu, A., Reardon, R., Sampson, J., Burkhead, J. (2002). The relationship between dysfunctional career thoughts and adjustment to disability in college students with learning disabilities. *Journal of Career Assessment*, 10(4), 413-427. <https://doi.org/10.1177/1069072702238404>
- Dursun, A., Kara, A (2019), Ortaöğretim Öğrencilerinde Kariyer Karar Verme güçlüklerinin Yordayıcısı Olarak Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi ve Kariyer Seçiminde Aile Etkisi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 39-55.
- Duru, H. (2019). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları, kariyer kararı verme güçlükleri ve kariyer kararı verme öz yetkinlikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 590612)
- Emmanuelle, V. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. *Journal of vocational behavior*, 75(2), 91-99.
- Erdoğan, Y. M. (2006). Yaratıcılık ile öğretmen davranışları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 95-106. <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6131/82229>
- Fan, X., Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational psychology review*, 13(5), 1-22. <https://doi.org/10.1023/A:1009048817385>
- Fouad, N. A., Bynner, J. (2008). Work transitions. *American Psychologist*, 63(4), 241-257. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.4.241>
- Freeman, S. C. (1993). Donald Super: A perspective on career development. *Journal of Career Development*, 19(4), 255-264. <https://doi.org/10.1007/BF01354628>
- Gati, I., Asher, I. (2001). Prescreening, in-depth exploration, and choice: From decision theory to career counseling practice. *The Career Development Quarterly*, 50(2), 140-157. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2001.tb00979.x>

- Gibson, D. E. (2004). Role models in career development: *New directions for theory and research. Journal of Vocational Behavior*, 65(4), 134-156. [https://doi.org/10.1016/S0001-8791\(03\)00051-4](https://doi.org/10.1016/S0001-8791(03)00051-4)
- Ginzberg, E. (1972). Toward a theory of occupational choice: A restatement. *Vocational guidance quarterly*, 20(3), 2-9. <https://doi.org/10.1002/j.2164-585X.1972.tb02037.x>
- Gladding, S. (2012), The impact of adolescent substance abuse on family quality of life, marital satisfaction, and mental health in Qatar. *The Family Journal*, 30(1), 85-90. <https://doi.org/10.1177/10664807211000720>
- Hamamcı, Z., Çoban, A. (2007). Mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlığın akılcı olmayan inançlarla ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 27(3), 31-42.
- Harkness, S., Super, C. M. (1996). *Parents' cultural belief systems: Their origins, expressions, and consequences*. Guilford Press.
- Hartung, P. J. (2015). The career construction interview. *In Career assessment*. 55(3), 115-121.
- Hay, I., Ashman, A. F. (2003). The development of adolescents' emotional stability and general self-concept: the interplay of parents, peers, and gender. *International Journal of Disability, Development & Education*, 50(1), 77-91. <http://doi.org/10.1080/1034912032000053359>
- Heo, J. C. (2009). Effects of self-identity by adolescents on types of career decision-making. *The Journal of the Korea Contents Association*, 9(8), 433-441. <https://doi.org/10.5392/JKCA.2009.9.8.433>
- Heo, J. C. (2012). Effect of career exploration group counselling program on career decision-making self-efficacy and career maturity of female colleges. *The Journal of the Korea Contents Association*, 12(10), 227-236. <https://doi.org/10.5392/JKCA.2012.12.10.227>
- İşgör, İ. Y., ve Sezer, F. (2008), Mesleki olgunluk anlayışı kazandırmaya yönelik sınıf içi rehberlik etkinlikleri program denemesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 239-252.
- Jeong, K. S., Ju, H. O. (2015). Career choice of male nursing students and factors influencing their career choice. *Journal of muscle and joint health*, 22(3), 177-184. <http://doi.org/105953/JMJH.2015.22.3.177>
- Karaca, N. H., Kaya, Ü. Ü., Münevver, C. A. N. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre baba-çocuk ilişkisi ve akran oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 6(4), 33-41. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.653630>
- Keller, B. K., Whiston, S. C. (2008). The role of parental influences on young adolescents' career development. *Journal of career assessment*, 16(2), 198-217.
- Khasawneh, Samer (2010), "Factors Influencing The Career Planning and Development of University Students in Jordan", *Australian Journal of Career Development*, 19(2): 41-48. <https://doi.org/10.1177/103841621001900206>
- Kim, B., Rhee, E., Ha, G., Yang, J., Lee, S. M. (2016). Tolerance of uncertainty: Links to happenstance, career decision self-efficacy, and career satisfaction. *The Career Development Quarterly*, 64(2), 140-152. <https://doi.org/10.1002/cdq.12047>
- Kim, N. (2005). Organizational interventions influencing employee career development preferred by different career success orientations. *International Journal of Training and Development*, 9(1), 47-61. <https://doi.org/10.1111/j.1360-3736.2005.00221.x>
- Kim, S. J. (2014). The career transition process: A qualitative exploration of Korean middle-aged workers in postretirement employment. *Adult Education Quarterly*, 64(1), 3-19. <https://doi.org/10.1177/0741713613513491>

- Kim, Y. L., Brunner, C. C. (2009). School administrators' career mobility to the superintendency: Gender differences in career development. *Journal of Educational Administration*, 47(1), 75-107. <https://doi.org/10.1108/09578230910928098>
- King, S. (1989). Gender differences in a causal model of career maturity. *Journal of Counseling & Development*, 68(2), 208-215. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1989.tb01359.x>
- Koçakoğlu, M. G., Yalçın, B. (2020). Kariyer gelişim sürecinde aile. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(37), 1921-1929. <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.658>
- Koen, J., Dries, N. (2012). Career adapt-abilities scale-Netherlands form: Psychometric properties and relationships to ability, personality, and regulatory focus. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 716-724. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.01.002>
- Köse, T. A., Yaygın, S. (2011). İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin bilimsel kariyer ilgileri, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 45-46.
- Kutlu, A., Apaydın, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarının kariyer gelişimleri ile ilişkisi, *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 57-72.
- Kuzgun, Y. (2009). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Nobel Yayıncılık.
- Kuzgun, Y., Bacanlı, F. (1996). *Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı*. MEB.
- Larson, L. M., Heppner, P. P., Ham, T., Dugan, K. (1988). Investigating multiple subtypes of career indecision through cluster analysis. *Journal of counseling psychology*, 35(4), 439. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.35.4.439>
- Lease, S. H., Dahlbeck, D. T. (2009). Parental influences, career decision-making attributions, and self-efficacy: Differences for men and women?. *Journal of Career Development*, 36(2), 95-113. <https://doi.org/10.1177/0894845309340794>
- Lee, J. C. K., Kwan, P., Walker, A. (2009). Vice-principalship: Their responsibility roles and career aspirations. *International Journal of Leadership in Education*, 12(2), 187-207. <http://doi.org/10.1080/13603120802449652>
- Lee, S. A., Park, H. S. (2012). Influence of temporal distance on the perceived importance of career-related self-efficacy and outcome expectations. *The Career Development Quarterly*, 60(3), 194-206. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2012.00016.x>
- Lee, Y., Kim, Y., Im, S., Lee, E., Yang, E. (2022). Longitudinal associations between vocational identity process and career goals. *Journal of Career Development*, 49(3), 569-584. <https://doi.org/10.1177/0894845320955237>
- Leuty, M. E., Hansen, J. I. C., Speaks, S. Z. (2016). Vocational and leisure interests: A profile-level approach to examining interests. *Journal of Career Assessment*, 24(2), 215-239. <https://doi.org/10.1177/1069072715580321>
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41(1), 3-13. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.41.1.3>
- Levinson, E. M., Ohlers, D. L., Caswell, S., Kiewra, K. (1998). Six approaches to the assessment of career maturity. *Journal of Counseling & Development*, 76(4), 475-482. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1998.tb02707.x>
- Lim, W. M. (2022). What do we know about career and development? Insights from Career Development International at age 25. *Career Development International*, 27(1), 113-134. <https://doi.org/10.1108/CDI-08-2021-0210>
- Lincoln, Y. S., Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.
- Luzzo, D. A. (1993). Value of career-decision-making self-efficacy in predicting career-decision-making attitudes and skills. *Journal of Counseling Psychology*, 40(2), 194. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.40.2.194>

- Malach-Pines, A., Yafe-Yanai, O. (2001). Unconscious determinants of career choice and burnout: Theoretical model and counseling strategy. *Journal of Employment Counseling*, 38(4), 170-184. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1920.2001.tb00499.x>
- Marangoz, M., Aydın, A. E. (2018). Girişimcilik motivasyonları ve engellerine ilişkin algıların girişimcilik niyetine etkisi: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 13(1), 69-78. <https://dergipark.org.tr/en/pub/girkal/issue/42757/517187>
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Morsümbül, Ü., Çok F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değerler, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570. <https://doi.org/10.5455/cap.20110324>
- Newman, J. L., Gray, E. A., Fuqua, D. R. (1999). The relation of career indecision to personality dimensions of the California Psychological Inventory. *Journal of Vocational Behavior*, 54(1), 174-187. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1998.1656>
- Obegi, J. H., Berant, E. (Eds). (2009). *Attachment theory and research in clinical work with adults*. New York, NY, (350). Guilford Press.
- Olaosebikan, O. I., Olusakin, A. (2014). Effects of Parental Influence on Adolescents' Career Choice in Badagry Local Government Area of Lagos State, *Journal of Research and Methods in Education*, 55(5), 227-262. <https://ir.unilag.edu.ng/handle/123456789/8646>
- Osipow, S. H. (1999). Assessing career indecision. *Journal of Vocational behavior*, 55(1), 147-154. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1999.1704>
- Önder, F. C., Yılmaz, Y. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(3), 1737-1748.
- Öztemel, K. (2013). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 11(3), 241-257. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26091/274938>
- Özünü, M., Bacanlı, F. (2015). Kariyer seçiminde aile etkisi ölçeğinin lise öğrencileri için Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 13-32. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26087/274922>
- Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışman kuramları*. Nobel Yayıncılık.
- Park, Y. (2010). The predictors of subjective career success: An empirical study of employee development in a Korean financial company. *International Journal of Training and Development*, 14(1), 1-15. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2419.2009.00337.x>
- Patton, W., McMahon, M. (2014). *Career development and systems theory: Connecting theory and practice*. Springer.
- Philips, P., Blustein D., (1994). Attachment theory and career development: Current status and future directions. *The Counseling Psychologist*, 23(3), 416-432.
- Porfeli, E. J., Skorikov, V. B. (2010). Specific and diverse career exploration during late adolescence. *Journal of Career Assessment*, 18(1), 46-58.
- Ramin, A., Tunç, E. (2017). Ortaokul öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyi ve benlik algılarının incelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 401-418. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/34503/424693>
- Savickas, M. L. (1963). Career construction theory and practice. *Career development and counseling: Putting theory and research to work*, 2(2), 144-180.
- Savickas, M. L. (1984). Career maturity: The construct and its measurement. *Vocational Guidance Quarterly*, 32(4), 222-231.

- Savickas, M. L. (2001). A developmental perspective on vocational behaviour: Career patterns, salience, and themes. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 1(1), 49-57. <https://doi.org/10.1023/A:1016916713523>
- Savickas, M. L. (2002). Career construction. *Career choice and development*, 149(205), 14-38.
- Savickas, M. L. (2007). Internationalisation of Counseling Psychology: Constructing Cross-National Consensus and Collaboration. *Applied Psychology*, 56(1), 182-188.
- Sharf, R. S. (2013). Advances in theories of career development. *Handbook of vocational psychology. Theory, research, and practice*, 3(1), 32-47.
- Sumari, M., Louis, G. J., Ng, M. S. S. (2008). Family interaction patterns: Relation to and career beliefs and career maturity of college students. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 3(2), 29-48.
- Super, C. M., Herrera, M. G., Mora, J. O. (1990). Long-term effects of food supplementation and psychosocial intervention on the physical growth of Colombian infants at risk of malnutrition. *Child development*, 61(1), 29-49.
- Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American psychologist*, 8(5), 185.
- Super, D. E. (1955). Personality integration through vocational counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 2(1), 217-226.
- Super, D. E. (1957). The psychology of careers; an introduction to vocational development. *Journal of Counseling Psychology*, 2(2), 318-376.
- Super, D. E. (1977). Vocational maturity in mid-career. *Vocational Guidance Quarterly. Journal of Counseling Psychology*, 1(1), 119-145.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of vocational behavior*, 16(3), 282-298.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of vocational behavior*, 16(3), 282-298.
- Super, D. E. (1982). Coming of age in Middletown: Careers in the making. *American psychologist*, 40(4), 405-448.
- Super, D. E., Overstreet, P. L. (1960). *The vocational maturity of ninth grade boys*. Teachers College.
- Super, D. E., Thompson, A. S., & Lindeman, R. H. (1988). *Adult Career Concerns Inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Super, G. (1974). Variability of the clinical course of primary affective disorder. *Archives of General Psychiatry*, 30(6), 757-761.
- Sümer, N., Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma, *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Şeker, G. (2022). Liseye geçişte kariyer planlaması: umut ve aile desteğinin rolü. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 687-702.
- Şimşek, N. (2002). BİG 16 öğrenme biçimleri envanteri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 1(1), 33-47.
- Talu, E., Gümüş, G. (2020). Ergenlerde akran baskısı ve riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 390-403. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.709641>
- Taş, M. A., Özmen, M. (2019). Meslek seçiminde aile desteği ve kariyer uyum yetenekleri ilişkisi: olumlu gelecek beklentisinin aracılık rolü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 736-761. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.543865>

- Taylor, K. M., Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of vocational behavior*, 22(1), 63-81. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(83\)90006-4](https://doi.org/10.1016/0001-8791(83)90006-4)
- Tecimer, S. (2017). *Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile rolünün farklı değişkenlere göre incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi].
- Trice, A. D., Tillapaugh, P. (1991). Children's estimates of their parents' job satisfaction. *Psychological Reports*, 69(22), 63-66. <https://doi.org/10.2466/pr0.1991.69.1.63>
- Tüzün O. Sayar, K (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji, *Düşünen Adam Dergisi*, 19(1), 24-39.
- Van Reenen, S. (2010). *Career indecision amongst prospective university students* [Doktora tezi, University of the Western Cape].
- Werther, W. B., Davis, K. (1996). *Manajemen Personalia dan Sumber Daya Manusia*. Jakarta: Erlangga.
- Yeşilyaprak, B. (2019). Türkiye’de mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetleri: güncel durum ve öngörüler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 73-102.
- Yıldırım A. ve Şimşek H., (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları.
- Yoon, K. (2014). Effect of career commitment and professionalism of perioperative nurses on the organizational commitment. *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*, 15(12), 7193-7203. <https://doi.org/10.5762/KAIS.2014.15.12.7193>
- Zikic, J., Klehe, U. C. (2006). Job loss as a blessing in disguise: The role of career exploration and career planning in predicting reemployment quality. *Journal of Vocational Behavior*, 69(3), 391-409. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2006.05.007>

EKLER

EK 1. Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulu kararı

11.08.2023-40132

 HASANKALYONCU ÜNİVERSİTESİ	T.C. HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARLARI
TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI NO
07.08.2023	2023-27

Sayı : E-97105791-050.01.01-40132
Konu : Etik Kurul Hk.

Çalışmanın Türü	Yüksek Lisans Tezi
Konu	Anket Uygulama
Başlık	"Ortaokul Öğrencilerin Kariyer Olgunluklarını Etkileyen Aile Faktörlerinin Keşfedilmesi"
Yürütücü / Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYAZ
Yazar	Tayfun ESER
Karar	Olumlu

Prof. Dr Mehmet Lütfi YOLA
Etik Kurul Başkanı

Prof.Dr. Muhammet Fatih HASOĞLU
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Bülent Bahri KÜÇÜKERDOĞAN
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Kezban BAYRAMLAR
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Mazlum ÇELİK
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Mahmut Serhat YENİCE
Etik Kurul Üyesi

Ek:Tayfun ESER, Ahmet AYAZ EKBF.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSLMYPJZ7*

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5999&eD=BSLMYPJZ7&eS=40132>

Adres: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Havaalanı Yolu Üzeri 8. Km. Şahinbey / Gaziantep
Telefon: 0 (342) 211 8080 / 1400/1402 Faks: 0 (342) 211 80 81
e-Posta: info@hku.edu.tr Web: www.hku.edu.tr
Kep Adresi: hasankalyoncu.univ@hs01.kep.tr

Bilgi için: Merve BİLGİN
Unvanı: Memur

EK 2. Uygulama izin talebi yazısı

Evrak Tarih ve Sayı: 25.08.2023-41200

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :E-97105791-300-41200
Konu :Uygulama İzin Talebi Hk. (Öğr.Tayfun
ESER)

25.08.2023

REKTÖRLÜK MAKAMINA

Üniversitemiz, Lisansüstü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans programı **216125040** numaralı öğrencisi **Tayfun ESER**'in "**Ortaokul Öğrencilerinin Kariyer Olgunluklarını Etkileyen Aile Faktörlerinin Keşfedilmesi**" konulu Yüksek Lisans Tez çalışmasına veri oluşturmak amacıyla, uygulama alanı olarak Gaziantep ili Şehitkâmil ve Şahinbey ilçelerinde bulunan resmi ortaokullarda görevli öğretmen, veli ve öğrencilere ekte bulunan; öğrenci, veli ve öğretmen görüşme sorularını uygulamak istemesi hakkındaki talebi ektedir. Öğrencinin, sözü edilen çalışmayı yapabilmesi için 11.09.2023-15.10.2023 tarihleri arasında gerekli izinlerin verilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Mahmut Serhat YENİCE
Müdür

Ek:Araştırma İzin Ekleri_Tayfun ESER

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSA25CH7K

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/hasan-kalyoncu-universitesi-ebys>

Adres:Hasan Kalyoncu Üniversitesi Havaalanı Yolu Üzeri 8. Km. Şahinbey / Gaziantep
Telefon:0 (342) 211 8080 / 1400/1402 Faks:0 (342) 211 80 81
e-Posta:info@hku.edu.tr Web:0 (342) 211 80 81
Kep Adresi:hasankalyoncu.unv@hs01.kep.tr

Bilgi için: Tuğçe POLAT
Unvanı: Memur
Tel No: 0(342) 211 8080

EK 3. Uygulama izin yazısı

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı :E-39289916-302.14.03-41348
Konu :Uygulama İzin Yazısı Hk (Tayfun
ESER)

29.08.2023

GAZİANTEP VALİLİĞİNE
(Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü)

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün; "Ortaokul Öğrencilerinin Kariyer Olgunluklarını Etkileyen Aile Faktörlerinin Keşfedilmesi" konulu uygulama çalışması için talep etmiş olduğu izin hakkındaki yazısı ve ekleri ilişikte sunulmuş olup;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Türkay DERELİ
Rektör

Ek:Uygulama İzin Talebi Hk. (Öğr.Tayfun ESER)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile inzalanmıştır.

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/hasan-kalyoncu-universitesi-ebys>

Adres:Hasan Kalyoncu Üniversitesi Havaalanı Yolu Üzeri 8. Km. Şahinbey / Gaziantep
Telefon:0 (342) 211 8080 / 1808 Faks:0 (342) 211 80 81
e-Posta:info@hku.edu.tr Web:www.hku.edu.tr
Kep Adresi:hasankalyoncu.unv@hs01.kep.tr

Bilgi için: Oğuz MERCAN
Unvanı: Müdür

EK 4. Araştırma izin talebi oluru

T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-34659092-605.01-85897440
Konu : Araştırma İzin Talebi
(Tayfun ESER)

03/10/2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Rektörlüğünün 29.08.2023 tarihli ve 41348 sayılı yazısı.

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı 216125040 numaralı öğrencisi Tayfun ESER'in yürüttüğü "Ortaokul Öğrencilerinin Kariyer Olgunluklarını Etkileyen Aile Faktörlerinin Keşfedilmesi" konulu anket uygulama isteği kapsamında, İlimiz Şehitkamil ve Şahinbey ilçesine bağlı bulunan Ortaokullarda görev yapan öğretmen, öğrenim gören öğrenci ve öğrenci velilerine yönelik Anket Uygulama İsteği, ilgi yazıda belirtilmektedir.

Bu kapsamda bahsi geçen Anket Uygulama İsteği, Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi kapsamında değerlendirilmiş olup; araştırmacının, araştırmasının bitiminden itibaren 15 gün içerisinde araştırma sonuçlarını 2 kopya halinde CD içerisinde Müdürlüğümüze bildirmesi şartıyla, İlimiz İlçelerindeki tüm resmi/özel ortaokul ve liselerde öğrenim gören öğrencilere öğrencilere yönelik anket uygulama isteğinin, eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosu bünyesinde oluşturulan komisyonun uygunluk raporu doğrultusunda uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.

Yasin TEPE
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Murat AKYÜZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres : Pancarlı Mahallesi 58007 Nolu Sokak No:8
Şehitkamil/Gaziantep
Telefon No : 0 (342) 280 27 82
E-Posta: gaziantepmem@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Müd.Yrd.M.Ali TIRYAKIOĞLU,Şef.E.YILDIRIM
Unvan : Memur
İnternet Adresi: gaziantep.meb.gov.tr Faks:3422802847

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 06c4-6cb6-3f31-aca9-629d kodu ile teyit edilebilir.

EK 5. Öğrenci görüşme soruları

ÖĞRENCİ GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Kariyerin ile ilgili neler düşünüyorsun? Meslek seçimi yapmayı planladın mı? Bu planlarda ailenin rolü ne oldu?
- 2- Kariyerin ile ilgili meslekleri inceleme hakkında neler düşünüyorsunuz? Hangi meslekleri inceledin? Bu incelemelerde ailenin etkisi nelerdir?
- 3- Kariyerin ile ilgili meslek tercihlerinizde ailenizin rolü ne oldu? Ailenin meslek tercihinine ne gibi etkileri oldu?
- 4- Kariyeriniz ile ilgili ne gibi kararlar aldınız / almayı planlıyorsunuz? Alacağınız kararların sorumluluklarının neler olduğunu paylaşır mısınız? Bu kararlarda aileniniz rollerini açıklar mısınız?
- 5- Kendin için en uygun mesleği nasıl belirlersin? Bir mesleğin senin için uygun olduğuna karar verebilmek için hangi özellikleri temel alırsın? Ailenizin bu konuda etkisi oldu mu?

EK 6. Ebeveyn görüşme soruları

EBEVEYN GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Çocuğunuzun kariyer planları ve gelecekteki meslek seçimleri hakkında neler düşünöyorsunuz? Bu konuyla ilgili neler yaptınız?
- 2- Çocuğunuz kariyerleri ile ilgili meslekleri incelediğini düşünöyor musunuz? Çocuklarınız meslekleri incelerken neler yaptınız?
- 3- Çocuğunuz meslek tercihinde bulunurken sizin rollerinizin neler olduğunu açıklar mısınız?
- 4- Çocuklarınızın kariyerleri ile ilgili nasıl karar alıyorlar? Çocuklarınızın aldığı kararlar üzerinde sizin rolleriniz nelerdir?
- 5- Çocuklarınızın için uygun mesleği meslekleri nasıl belirlersiniz? Bu konuda neler yaptığımızı açıklar mısınız?

EK 7. Öğretmen görüşme soruları

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Öğrencileriniz kariyer planlarıyla ilgili neler düşünüyor? Öğrencilerinizin kariyer planlama sürecinde ailelerinin ne gibi rolü bulunmaktadır?
- 2- Öğrencileriniz kariyerleri ile ilgili meslekleri incelediğini düşünüyor musunuz? Öğrencinizin meslekleri incelerken ailesinin ne gibi rolü vardır?
- 3- Öğrencileriniz meslek tercihinde bulunurken ailelerin ne gibi etkileri olmuştur?
- 4- Öğrencilerinizin kariyerleri ile ilgili alacakları sorumluluklar nelerdir? Bu kararlarda öğrencinizin ailesinin rollerini açıklar mısınız?
- 5- Öğrencilerinizin kendileri için hangi mesleklerin daha uygun olduğunu nasıl belirler? Bu konuda ailelerin öğrenciler üzerindeki ne gibi etkileri bulunduğunu açıklar mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Tayfun ESER
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı
Üniversite	: Doğu Akdeniz Üniversitesi	2011
Yüksek Lisans	: Hasan Kalyoncu Üniversitesi	2024
Doktora	:	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2012	Muş/Malazgirt Pakize Özgen İlkokulu	Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen
2014	Muş/Malazgirt Alparslan Kız Yatılı Bölge Ortaokulu	Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen
2018	Muş/Merkez Vali Adil Yazar İlkokulu	Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen
2018	Gaziantep/Şahinbey Mehmetçik Ortaokulu	Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen
2019-	Gaziantep/Şehitkamil Münifpaşa Ortaokulu	Okul Yöneticisi

UZMANLIK ALANI: Okul psikolojik danışmanlığı, Kariyer psikolojik danışmanlığı, Eğitim kurumu yöneticiliği

YABANCI DİLLER: İyi derecede İngilizce bilmektedir.